

Nr 20

Lagutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973: 32 med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m., jämte motioner.

Propositionen

Genom en den 9 mars 1973 dagtecknad proposition, 1973: 32, har Kungl. Maj:t under återopande av utdrag ur statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i giftermålsbalken,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i ärvdabalken,
4. lag om ändring i brottsbalken,
5. lag om ändring i rättegångsbalken,
6. lag om medling mellan samlevande,
7. lag om ogifta samboendes gemensamma bostad,
8. lag om upphävande av lagen (1915: 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående,
9. lag om ändring i lagen (1915: 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet,
10. lag om dels fortsatt giltighet av lagen (1959: 157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad, dels ändring i samma lag,
11. lag om ändring i förordningen (1862: 10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer,
12. lag om ändring i lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden,
13. lag om ändring i namnlagen (1963: 521),
14. lag om ändring i rennäringslagen (1971: 437),
15. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429).

Motioner som behandlats i samband med propositionen redovisas på s. 38—44.

I ärendet har inkommit skrifter från olika sammanslutningar och organisationer.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till en partiell reform av den familjerättsliga lagstiftningen, i första hand äktenskapsrätten.

Beträffande ingående av äktenskap föreslås i huvudsak följande. Giftermålsbalkens bestämmelser om trolovning upphävs. Vissa äktenskaps hinder avskaffas. Den som har fyllt 18 år föreslås få gifta sig utan föräldrarnas samtycke. För dem som är under 18 år krävs liksom hittills länsstyrelsens tillstånd till äktenskapet. I tillståndsärendet skall föräldrarna höras. Förbudet för sinnessjuka och sinnesslöa att gifta sig utan socialstyrelsens tillstånd upphävs. Äktenskap mellan halvsyskon tillåts efter dispens av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Kyrklig och borgerlig vigsel behålls som form för ingående av äktenskap, men det förutskickas att ett enklare alternativ till det nuvarande borgerliga vigselformuläret skall införas. Vidare skissas nya regler angående kyrklig vigsel, som innebär dels att vigselförrättarnas behörighet vidgas, dels att giftermålsbalkens regel om skyldighet för församlingspräst att viga slopas. Någon lagändring i denna del föreslås inte, eftersom detta förutsätter godkännande av kyrkomötet.

De viktigaste lagändringarna avser reglerna om upplösning av äktenskap. Det sällan utnyttjade återgångsinstitutet avskaffas. Vidare upphävs reglerna om hemskillnad samt bestämmelserna om omedelbar äktenskapsskillnad på särskilda grunder. Make får i princip rätt till omedelbar äktenskapsskillnad. Om endast en av makarna vill skiljas eller om makarna eller en av dem har vårdnaden om eget barn under 16 år skall dock skilsmässan föregås av en betänketid på minst sex månader. Betänketiden löper från den dag då makarnas gemensamma ansökan kommer in till domstolen eller, när de är oense i skilsmäsofrågan, den dag då den ena makens ansökan delges andra maken. Inom ett år från det betänketid började löpa måste åtminstone en av makarna fullfölja skilsmässan genom att hos domstolen göra ansökan om dom på äktenskapsskillnad. Annars är frågan om äktenskapsskillnad förfallen. Det krävs inte att makarna lever isär under betänketiden. Var och en av makarna kan emellertid i samband med den första ansökningen eller när som helst under betänketiden begära domstolens beslut att samlevnaden skall hävas. Make kan då också få domstolens beslut om vårdnaden om gemensamma barn, om underhåll och om rätt att sitta kvar i den gemensamma bostaden. Make som har bott åtskild från andra maken under minst två år kan få skilsmässa utan betänketid, oavsett om makarna är ense eller inte och även om det finns underåriga barn.

Medlingen blir frivillig och bestämmelserna härom flyttas till en särskild lag om medling mellan samlevande.

Reglerna om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar omfattas i princip inte av reformen. Vissa smärre ändringar föreslås emellertid. Vid

bestämmande av underhållsbidrag till make skall frågan om vem som har skuld till äktenskapets upplösning inte tillmätas någon betydelse. Genom ett tillägg till lagregeln om underhåll efter äktenskapsskillnad markeras att domstolen skall beakta att make kan ha ett särskilt behov av bidrag under en omställningsperiod närmast efter skilsmässan. Reglerna om makars egendom har utformats så, att vad make förvärvar under betänketiden före skilsmässan blir enskild egendom, om det döms till äktenskapsskillnad. Möjligheten att ålägga make att betala skadestånd till andra maken vid skilsmässa slopas. Bl. a. på grund härav föreslås att man vid bodelning efter äktenskapsskillnad skall kunna avvika från den eljest gällande regeln om hälftindelning av giftorättsgodset, om en sådan delning skulle framstå som uppenbart obillig med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden och den tid som äktenskapet varat.

I föräldrabalkens regler om vårdnad om barn i äktenskap görs den ändringen att frågan om vem av föräldrarna som bär skulden till att det har uppstått söndring mellan dem inte skall tillmätas någon betydelse vid avgörandet av vårdnadsfrågan. I fråga om barn utom äktenskap föreslås sådana ändringar att faderns möjlighet att få vårdnaden blir densamma som när det gäller barn i äktenskap. Denna ändring får betydelse framför allt vid separation mellan föräldrar som har levt tillsammans utan att vara gifta.

Ett förslag till lag om ogifta samboendes gemensamma bostad behandlar rätten till bostaden när ogift man och ogift kvinna som har sammanlevt under äktenskapsliknande förhållanden upplöser samlevnaden. Lagen är utformad efter mönster av lagen med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad. Den av parterna som inte har hyres- eller bostadsrätten får rätt att mot lösen överta denna, om han bäst behöver bostaden och det med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt. Om parterna inte har eller har haft barn tillsammans får övertagande dock ske endast om det föreligger synnerliga skäl.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1974. Den blir tillämplig även på äldre äktenskap. Om ett skilsmäsoförfarande har inletts före ikraftträdandet — dvs. om makarna eller någon av dem före den 1 januari 1974 hos domstol har begärt hemskillnad eller äktenskapsskillnad — skall dock de äldre bestämmelserna i giftermålsbalken tillämpas.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i giftermålsbalken

Härigenom förordnas i fråga om giftermålsbalken,¹

dels att 1 kap., 2 kap. 7—10 §§ och 13 §, 3 kap. 7 och 8 §§, 10 kap., 11 kap. 17—30 §§, 14 kap. samt 15 kap. 8—10, 14 och 23 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 2 kap. 2—5 §§, 3 kap. 1—3 §§, 4 kap. 2—4, 6 och 8 §§, 5 kap. 7 §, 6 kap. 2 och 6 a §§, 7 kap. 4 §, 8 kap. 8 §, 11 kap. 1—16 §§, 12 kap. 1 §, 13 kap. 1—3 och 10 §§, 15 kap. 1, 4, 5, 11, 12, 24, 28, 29 och 32 §§ samt rubriken till 11 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas fem nya paragrafer, 3 kap. 4 §, 4 kap. 10 §, 13 kap. 12 a och 13 b §§ samt 15 kap. 7 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §²

Den, som är under tjugo år och ej förut varit gift, må ej ingå äktenskap utan föräldrarnas samtycke.

Den som är förklarad omyndig eller enligt rättens beslut skall förbli omyndig även efter uppnådd myndighetsålder får ej ingå äktenskap utan förmyndarens samtycke. Vägras samtycke, kan rätten på ansökan tillåta äktenskapet, om skäl för vägran ej föreligger.

Är den ene av föräldrarna död eller sinnessjuk eller sinnesslö eller utan del i vårdnaden, eller kan yttrande från den ene ej utan märklig omgång eller tidsutdräkt inhämtas, vare den andres samtycke tillfyllest. Är sådant fall för handen beträffande båda föräldrarna, tage den trolovade sam-

¹ Senaste lydelse av

1 kap. 6 § 1969: 798

2 kap. 9 § 1947: 187

2 kap. 13 § 1971: 556

3 kap. 7 § 1968: 758

10 kap. 1 § 1947: 187

10 kap. 2 § 1948: 272

10 kap. 3 § 1968: 758

11 kap. 20 § 1969: 798

11 kap. 26 § 1952: 333

11 kap. 27 § 1949: 383

11 kap. 28 § 1952: 333

14 kap. 1 § 1968: 758

14 kap. 2 § 1968: 758

14 kap. 3 § 1946: 822

14 kap. 4 § 1968: 758

15 kap. 8 § 1968: 758

15 kap. 9 § 1968: 758

15 kap. 14 § 1946: 822

15 kap. 23 § 1946: 822

² Senaste lydelse 1971: 871.

Nuvarande lydelse

tycke av förmyndaren eller, där särskild förmyndare ej är nämnd, av annan giftoman, som rätten på anmälan förordnar.

Föreslagen lydelse

3 §

Ej må den, som är omyndig förklarad, ingå äktenskap utan förmyndarens samtycke.

Äktenskap får ej ingås mellan dem som är i rätt upp- och nedstigande släktskap med varandra eller som är helsyskon.

Halvsyskon får ej ingå äktenskap med varandra utan tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

4 §

Vägras samtycke i fall, som i 2 eller 3 § avses, äge rätten på ansökan tillåta äktenskapet, om skäl till vägran prövas ej vara för handen.

Den som är gift får ej ingå nytt äktenskap.

5 §³

Den, som är sinnessjuk eller sinnesslö, må ej ingå äktenskap, med mindre socialstyrelsen finner skäligt tillåta äktenskapet.

I ärende om tillstånd enligt 1 § skall den underåriges vårdnadshavare beredas tillfälle att yttra sig, om det kan ske. Yttrande skall även inhämtas från barnavårdsnämnden i den kommun där den underårige har sitt hemvist.

Talan mot länsstyrelsens beslut föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot beslut om tillstånd för underårig att ingå äktenskap får talan föras av den underåriges vårdnadshavare.

3 kap.

1 §⁴

Prövning, huruvida hinder möter mot äktenskap (*hindersprövning*), sker i den svenska församling, där kvinnan är kyrkobokförd, eller, om hon varken är eller bör vara kyrkobokförd i sådan församling, där hon vistas.

Ansökan om hindersprövning göres av *de trolovade* gemensamt hos pastorsämbetet i församlingen.

Ansökan om hindersprövning göres av *mannen och kvinnan* gemensamt hos pastorsämbetet i församlingen.

³ Senaste lydelse 1968: 758.

⁴ Senaste lydelse 1968: 758.

Nuvarande lydelse

Föreslagcn lydelse

2 §⁵

1 mom. Är mannen kyrkobokförd i annan svensk församling än i 1 § sägs, skall han, när ansökan om hindersprövning göres, förete intyg om vad kyrkoböckerna i hans församling innehålla angående hans behörighet att ingå äktenskapet (äktenskapsbetyg).

Trolovad, som varken är eller bör vara kyrkobokförd i svensk församling, skall förete det motsvarande intyg av utländsk registerförare han kan anskaffa.

2 mom. Innehålla ej kyrkoböckerna eller intyg, varom i 1 mom. är sagt, upplysning om trolova's ålder, har han att annorledes förbringa utredning därom. Är trolovad i den ålder, att han enligt 2 kap. 1 § ej äger ingå äktenskapet utan särskilt tillstånd, skall han styrka, att sådant tillstånd givits.

3 mom. Äger trolovad enligt 2 kap. 2 eller 3 § ej ingå äktenskapet utan föräldrars eller annans samtycke, skall han visa, att sådant samtycke givits, eller att rätten jämlikt 2 kap. 4 § tillåtit äktenskapet.

4 mom. Är anledning antaga att trolovad är sinnessjuk eller sinnesslö, skall han med läkarintyg styrka, att sinnessjukdom eller sinnesslöhet icke kan hos honom påvisas, eller ock visa tillstånd jämlikt 2 kap. 5 § att utan hinder av sinnessjukdomen eller sinnesslöheten ingå äktenskapet.

6 mom. En var av de trolovade skall avgiva skriftlig försäkran på heder och samvete att, så vitt honom är veterligt, de ej äro så besläktade, som i 2 kap. 7 § sägs

Den som varken är eller skall vara kyrkobokförd i riket skall vid hindersprövningen förete det intyg av utländsk myndighet om sin behörighet att ingå äktenskapet som han kan anskaffa.

Fordras tillstånd eller samtycke till äktenskap enligt 2 kap. 1 eller 2 § eller 3 § andra stycket, skall bevis om sådant tillstånd eller samtycke företes vid hindersprövningen.

⁵ Senaste lydelse av

1 mom. 1968: 758

2 mom. 1948: 272

4 mom. 1968: 758

6 mom. 1947: 187

5 mom. upphävt genom 1968: 758

8 mom. upphävt genom 1968: 758

Nuvarande lydelse

och, där ej till äktenskapet visas tillstånd jämlikt 2 kap. 8 eller 9 §, att ej heller sådan släktskap eller sådant svågerlag, som där avses, honom veterligen föreligger.

7 mom. Det åligger en var av de trolovade att i skriftlig försäkran på heder och samvete uppgiva, huruvida han förut ingått äktenskap.

Har trolovad förut ingått äktenskap, och utvisa ej kyrkoböckerna eller intyg, som i 1 mom. sägs, att äktenskapet blivit genom makens död eller annorledes upplöst, skall han styrka att så skett.

Föreslagen lydelse

3 §⁶

Hava de trolovade fullgjort vad enligt 2 § åligger dem, och finner ej pastorsämbetet hinder mot äktenskapet möta, skall ämbetet på begäran av de trolovade utfärda intyg därom.

Mannen och kvinnan skall vid hindersprövningen avge skriftlig försäkran på heder och samvete att de ej är i rätt upp- och nedstigande släktskap med varandra eller helsyskon samt, om icke tillstånd till äktenskapet enligt 2 kap. 3 § andra stycket företes, att de ej heller är halvsyskon.

Den som begär hindersprövning skall även skriftligen på heder och samvete uppge, om han eller hon förut ingått äktenskap. Den som förut ingått äktenskap skall styrka, att äktenskapet blivit upplöst, om detta ej framgår av folkbokföringen eller av intyg som avses i 2 §.

4 §⁷

Finner pastorsämbetet att hinder ej föreligger mot äktenskapet, skall ämbetet på begäran av mannen och kvinnan utfärda intyg därom.

Talan mot pastorsämbetets beslut i fråga om hindersprövning föres hos domkapitlet genom besvär. Mot domkapitlets beslut föres talan hos kammarrätten genom besvär.

⁶ Senaste lydelse 1968: 758.

⁷ Förutvarande 4 § upphävd genom 1968: 758.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

2 §⁸

Kyrklig vigsel må äga rum:
inom svenska kyrkan, om *de*
trolovade eller en av dem tillhör
kyrkan; och

inom annat trossamfund, om
Konungen medgivit att vigsel må
förrättas inom samfundet och *de*
trolovade eller en av dem tillhör
samfundet.

Konungen äger förordna, att medlem av utländskt evangeliskt-luterskt
trossamfund skall hava samma rätt till kyrklig vigsel som medlem av
svenska kyrkan.

Kyrklig vigsel må äga rum:
inom svenska kyrkan, om *man-*
nen och kvinnan eller en av dem
tillhör kyrkan; och

inom annat trossamfund, om
Konungen medgivit att vigsel må
förrättas inom samfundet och
mannen och kvinnan eller en av
dem tillhör samfundet.

3 §⁹

Till vigsel inom svenska kyrkan
äga de trolovade välja den präst
inom kyrkan de själva *åstunda*;
dock vare annan ej skyldig viga
än präst i församling, av vilken
endera är medlem.

Inom annat trossamfund förrättas vigsel av den som är behörig där-
till enligt Konungens förordnande.

Till vigsel inom svenska kyrkan
får mannen och kvinnan välja den
präst inom kyrkan de själva *öns-*
kar. Annan än präst i församling
där mannen eller kvinnan är med-
lem är dock ej skyldig att viga.

4 §

Med borgerlig vigsel må äkten-
skap ingås, evad de trolovade kun-
de erhålla kyrklig vigsel eller ej.

Äktenskap får ingås med bor-
gerlig vigsel, även om mannen och
kvinnan kan erhålla kyrklig vigsel.

6 §¹⁰

Vigsel skall föregås av hinders-
prövning enligt 3 kap. Känner vig-
selförrättaren till äktenskapshin-
der, som icke uppmärksamrats
vid nämnda prövning, *må* vigsel
ej ske. Utan intyg enligt 3 kap.
3 § *må* ej annan viga än präst,
som tjänstgör i den församling där
hindersprövningen skett.

Hava de trolovade ej blivit vig-
da inom fyra månader efter hin-
dersprövningen, *må* vigsel ej ske
utan ny hindersprövning.

Vigsel skall föregås av hinders-
prövning enligt 3 kap. Känner vig-
selförrättaren till äktenskapshin-
der, som icke uppmärksamrats
vid nämnda prövning, *får* vigsel
ej ske. Utan intyg enligt 3 kap. 4 §
får ej annan viga än präst, som
tjänstgör i den församling där hin-
dersprövningen skett.

Har mannen och kvinnan ej bli-
vit vigda inom fyra månader efter
hindersprövningen, *får* vigsel ej ske
utan ny hindersprövning.

8 §¹¹

Vigsel förrättas i släktingars eller andra vittnens närvaro.

⁸ Senaste lydelse 1951: 681.

⁹ Senaste lydelse 1951: 681.

¹⁰ Senaste lydelse 1968: 758.

¹¹ Senaste lydelse 1951: 681.

Nuvarande lydelse

Vid vigseln *skola de trolovade*, samtidigt tillstades inför vigselförrättaren, på hans fråga *avgiva* sitt ja och samtycke till äktenskapet samt därpå av honom förklaras för äkta makar.

I övrigt *lände till efterrättelse*, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken, vid vigsel inom annat trossamfund dess kyrkobruk och vid borgerlig vigsel *de bestämmelser*, som *varda* av Konungen *meddelade*.

Den som förrättat kyrklig vigsel *give* makarna ofördröjligen bevis därom. *Vad vid borgerlig vigsel förekommit skall upptagas i* särskilt protokoll enligt *de närmare* föreskrifter Konungen *meddelar*.

Föreslagen lydelse

Vid vigseln *skall mannen och kvinnan*, samtidigt tillstades inför vigselförrättaren, på hans fråga *avge* sitt ja och samtycke till äktenskapet samt därpå av honom förklaras för äkta makar.

I övrigt *gäller*, vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken, vid vigsel inom annat trossamfund dess kyrkobruk och vid borgerlig vigsel *bestämmelser* som *meddelas* av Konungen.

Den som förrättat kyrklig vigsel *skall* ofördröjligen *ge* makarna bevis därom. *Vid borgerlig vigsel föres* särskilt protokoll enligt *föreskrifter som meddelas av Konungen*.

10 §

Talan mot beslut angående förrättande av vigsel föres genom besvär hos domkapitlet, om beslutet meddelats av präst inom svenska kyrkan, och hos länsstyrelsen, om beslutet meddelats av borgerlig vigselförrättare. Mot beslut av domkapitel eller länsstyrelse föres talan hos kammarrätten genom besvär.

5 kap.

7 §¹²

Leva makar på grund av söndring åtskilda, *åligge* ändå *make* att enligt *de i 2 § stadgade grunder* bidra till andra makens underhåll; dock *må*, om *ena maken* huvudsakligen bär skulden till sammanlevnadens hävande, *andra maken ej förpliktas utgiva bidrag till hans underhåll, med mindre synnerliga skäl därtill äro.*

Lever makar på grund av söndring åtskilda, *skall* *make* ändå bidra till andra makens underhåll enligt *de grunder som anges i 2 §.*

Om bidrag till barnens underhåll i fall, som avses i första stycket, stadgas i föräldrabalken.

¹² Senaste lydelse 1949: 383.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

6 kap.

2 §

Över sitt giftorättsgods råde make med de inskränkningar, som följa av vad i 3—6 §§ sägs.

Vid äktenskapets upplösning, så ock vid boskillnad eller hemskillnad tage vardera maken eller hans arvingar hälften av makarnas behållna giftorättsgods, såvida ej annorlunda i denna balk stadgas.

Vid äktenskapets upplösning och vid boskillnad tage vardera maken eller hans arvingar hälften av makarnas behållna giftorättsgods, såvida ej annorlunda i denna balk stadgas.

6 a §¹³

Har make, utan tillbörlig hänsyn till andra makens giftorätt, genom gåva av annan egendom än i 4 § sägs väsentligen minskat sina tillgångar; visar sig, efter äktenskapets upplösning eller boskillnad eller hemskillnad, att vederlag ej kan till fullo utgå vid bodelningen, och finnes gåvotagaren hava insett eller bort inse att gåvan lände andra maken till förfång, skall gåvan eller dess värde återbäras i den mån sådant erfordras för tillgodoseende av andra makens rätt. Ej må dock på sådan grund talan väckas, sedan fem år förflutit från det gåvan fullbordades.

Har make, utan tillbörlig hänsyn till andra makens giftorätt, genom gåva av annan egendom än i 4 § sägs väsentligen minskat sina tillgångar och kan efter äktenskapets upplösning eller boskillnad vederlag icke till fullo utgå vid bodelningen, skall gåvotagaren återbära gåvan eller dess värde i den mån det fordras för att tillgodose andra makens rätt, om gåvotagaren insett eller bort inse att gåvan var till förfång för andra maken. Talan härom får dock ej väckas, sedan fem år förflutit från det gåvan fullbordades.

Var vid tiden för bodelningen gåva, som tillkommit under omständigheter varom ovan sägs, ej fullbordad, må den ej göras gällande i den mån det skulle lända till intrång i andra makens rätt.

7 kap.

4 §

Sedan i anledning av boskillnad, hemskillnad eller äktenskapets upplösning bodelning verkstälts, svare hustrun för gäld, varom i 3 § sägs, och vilken uppkommit före boskillnadsansökningen, hemskillnaden eller äktenskapets upplösning, allenast intill värdet av den enskilda egendom, hon ägde, då boskillnaden söktes, hemskillnaden vanns eller äktenskapet upplöstes, och den egendom, som vid bodelningen tillades henne. Skall i anledning av hemskillnad eller äk-

Har bodelning verkstälts i anledning av boskillnad eller äktenskapets upplösning, svarar hustrun för gäld, som avses i 3 § och som uppkommit före boskillnadsansökningen eller, om äktenskapet upplöstes genom mannens död utan att talan om äktenskapsskillnad då var anhängig, före dödsfallet eller, om äktenskapet upplöstes i annat fall, före ansökningen om äktenskapsskillnad, endast intill värdet av dels den enskilda egendom hon ägde vid den tillämpliga tid-

¹³ Senaste lydelse 1936: 84.

Nuvarande lydelse

tenskapets upplösning bodelning ej äga rum, svare hustrun efter *hemskillnaden* eller äktenskapets upplösning för gäld, som *nyss är sagd*, allenast intill värdet av den egendom, hon hade, när *hemskillnaden vanns* eller äktenskapet upplöstes.

Häftade egendom, som i första stycket sägs, på grund av inteckning eller eljest särskilt för annan gäld än där avses, varde motsvarande del av egendomens värde ej medräknad.

Föreslagen lydelse

punkten, dels den egendom som tillades henne vid bodelningen. Vad nu sagts skall i tillämpliga delar gälla även för det fall att bodelning ej skall äga rum i anledning av äktenskapets upplösning.

8 kap.

8 §

Om avtal rörande makes underhållsskyldighet och om vissa avtal med avseende å förestående *hemskillnad* eller upplösning av äktenskap, så ock om avtal rörande bodelning eller vad därmed äger samband stadgas i 5, 11 och 13 kap. denna balk.

Om avtal rörande makes underhållsskyldighet och om vissa avtal med avseende å förestående upplösning av äktenskap, så ock om avtal rörande bodelning eller vad därmed äger samband stadgas i 5, 11 och 13 kap. denna balk.

11 kap.

Om hemskillnad och äktenskapsskillnad

Om äktenskapsskillnad

1 §¹⁴

Äro makar ense om att ej fortsätta sammanlevnaden, äga de vinna rättens dom på hemskillnad.

Är makar ense om att äktenskapet skall upplösas, har de rätt till äktenskapsskillnad. Har make barn under sexton år som står under hans vårdnad, skall äktenskapsskillnaden dock föregås av betänketid.

2 §

Gör ena maken sig skyldig till grov försummelse av sin plikt att försörja andra maken eller barnen, eller åsidosätter han eljest i märklig mån sina plikter mot dem, eller är han hemfallen åt missbruk av rusgivande medel, eller för han ett lastbart liv, äge andra maken vinna hemskillnad, såvida ej med hänsyn till hans eget förhållande eller andra särskilda omständigheter ändock skäligen kan fordras,

Vill endast en av makarna att äktenskapet skall upplösas, har han rätt till äktenskapsskillnad efter betänketid.

¹⁴ Senaste lydelse 1968: 758.

Nuvarande lydelse

att han fortsätter sammanlevnaden.

Har på grund av stridighet i lynne och tänkesätt eller av annan orsak uppstått djup och varaktig söndring mellan makarna, och vill endera erhålla hemskillnad, vare han därtill berättigad, såvida ej med hänsyn till hans förhållande eller andra särskilda omständigheter ändock skäligen kan fordras, att han fortsätter sammanlevnaden.

Föreslagen lydelse

3 §

Hava makar efter vunnen hemskillnad levat åtskilda ett år, och är sammanlevnaden ej heller därefter upptagen, varde på talan av endera dömt till äktenskapsskillnad.

Betänketid inledes när makarna gemensamt ansöker om äktenskapsskillnad eller när makes yrkande om äktenskapsskillnad delges andra maken. Har betänketid löpt under minst sex månader, meddelas dom på äktenskapsskillnad, om make framställer särskilt yrkande därom. Har sådant yrkande ej framställts inom ett år från betänketidens början, är frågan om äktenskapsskillnad förfallen. Avvisas talan om äktenskapsskillnad eller avskrivs mål där- om, upphör betänketiden.

4 §

Om makar utan dom å hemskillnad på grund av söndring leva åtskilda sedan minst tre år, äge en var av dem vinna äktenskapsskillnad; dock må ej till äktenskapsskillnad dömas, om endast ena maken vill skiljas och med hänsyn till hans förhållande eller andra särskilda omständigheter äktenskapet finnes skäligen icke böra på hans talan upplösas.

Lever makar åtskilda sedan minst två år, har vardera maken rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid.

5 §

Har ena maken egenvilligt och utan giltig orsak undandragit sig sammanlevnaden två år och ej sedermera upptagit den, äge andra maken vinna skillnad i äktenskapet.

Har äktenskap ingåtts i strid mot 2 kap. 3 § första stycket, har make rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid. Det samma gäller, om äktenskapet ingåtts i strid mot 2 kap. 4 § och det

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

tidigare äktenskapet ej blivit upplöst.

Föreligger tvegifte, har make i det tidigare äktenskapet rätt att få detta upplöst genom äktenskapsskillnad utan föregående betänketid.

I fall som avses i första stycket kan talan om äktenskapsskillnad föras även av åklagare.

6 §

Är ena maken borta, och vet man ej, att han inom de tre sista åren varit vid liv, äge andra maken vinna äktenskapsskillnad.

Egendom, som make förvärvar efter det att talan om äktenskapsskillnad väckts, skall vara hans enskilda, om det dömes till äktenskapsskillnad eller make avlider under tid då målet är anhängigt, utan att frågan om äktenskapsskillnad förfallit enligt 3 §. Dessamma gäller, om det dömes till boskillnad på talan som väckts under tid som nu sagts.

7 §¹⁵

Har ena maken, i strid mot vad i 2 kap. 10 § är stadgat, ingått nytt gifte, äge andra maken vinna äktenskapsskillnad.

Dömes till äktenskapsskillnad, skall bodelning äga rum.

8 §¹⁶

Har ena maken samlag eller annat könsumgänge med annan än sin make, äger denne rätt till äktenskapsskillnad, såvida han ej samtyckt till handlingen.

Till dess bodelning sker råder vardera maken över sitt giftorättsgods, om ej annat följer av 9 §. Make skall vid bodelningen redovisa för sin förvaltning av egendomen och dess avkastning.

Finnes hänsyn till barnens bästa eller andra särskilda skäl tala därför, må rätten döma till hemskillnad i stället för äktenskapsskillnad eller, om dom på hemskillnad redan föreligger, ogilla talan om äktenskapsskillnad.

Talan skall väckas inom sex månader efter erhållen kunskap om handlingen och senast inom tre år, sedan den begicks.

¹⁵ Senaste lydelse 1968: 758.

¹⁶ Senaste lydelse 1968: 758.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Har make, som lider av könsjukdom i smittosamt skede, med vetskap eller misstanke därom genom könsumgänge utsatt andra maken för fara att bliva smittad, äge denne vinna skillnad i äktenskapet, såvida han ej med vetskap om faran låtit utsätta sig därför. Dock må ej dömas till skillnad, med mindre talan därom anställes inom sex månader, från det maken fick veta, att han blivit utsatt för smittofara, ej heller om maken ej blivit smittad och sjukdomen, när talan anställes, ej längre är i smittosamt skede.

Har talan om äktenskapsskillnad väckts skall, om ena maken yrkar det och det behövs för att säkerställa hans rätt, så mycket av andra makens giftorättsgods sättas under särskild vård och förvaltning som motsvarar vad den förre kan antagas vid bodelningen få av detta gods. Mot makes bestridande får hans giftorättsgods ej sättas under särskild vård och förvaltning, om han ställer godtagbar säkerhet för vad som sålunda kan antagas tillkomma sökan- den vid bodelningen.

I samband med förordnande enligt första stycket kan rätten meddela närmare bestämmelser om användning av godset eller dess avkastning till nödvändiga utgifter.

Förordnande enligt första stycket gäller till dess bodelning skett eller talan om äktenskapsskillnad avskrivits eller fråga därom förfallit enligt 3 §.

10 §¹⁷

Gör ena maken sig skyldig till misshandel eller annat brott mot andra makens person, äger denne vinna äktenskapsskillnad, om ej hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt tala däremot. Detsamma gäller, om make begår motsvarande brott mot barn, som står under andra makens eller båda makarnas vårdnad.

Talan skall väckas inom sex månader efter erhållen kunskap om gärningen och senast inom tre år sedan den begicks.

Giftorättsgods varöver make råder får utmätas för hans gäld utan hinder av talan om äktenskapsskillnad eller dom därå. Är sådan egendom enligt 9 § satt under särskild vård och förvaltning, får den dock utmätas för makens gäld endast om också andra maken svarar för gälden eller egendomen på grund av panträtt eller eljest särskilt häftar därför.

11 §¹⁸

Varder ena maken dömd till fängelse i tre år eller svårare straff, äge andra maken vinna skillnad i äktenskapet.

Avträdes makes egendom till konkurs innan bodelning ägt rum eller har bodelning återgått i anledning av makes konkurs, skall det giftorättsgods varöver maken

¹⁷ Senaste lydelse 1968: 758.

¹⁸ Senaste lydelse 1964: 164.

Nuvarande lydelse

Dömes ena maken till fängelse på viss tid understigande tre år, dock minst sex månader, eller till internering eller till tvångsarbete i minst ett år, och yrkar andra maken äktenskapsskillnad, pröve rätten, huruvida med hänsyn till vad den dömd låtit komma sig till last och övriga omständigheter skillnad må ske. Samma lag vare, om ena maken varder av utländsk domstol dömd till frihetsstraff i minst ett år och andra maken på den grund vill skiljas.

För straffdom må dock skillnad ej äga rum, om andra maken varit delaktig i brottet eller samtyckt därtill.

Vill make vinna skillnad, enligt vad nu är sagt, instämme han andra maken inom sex månader efter erhållen kunskap om domen och senast inom tre år, sedan den föll, eller have förlorat sin talan.

12 §

Är ena maken hemfallen åt missbruk av rusgivande medel, må på talan av andra maken dömas till äktenskapsskillnad, när rätten finner synnerliga skäl därtill föranledda.

Föreslagen lydelse

råder stå under konkursboets förvaltning till dess genom bodelning blivit bestämt vad som skall tillfalla maken. Konkursboet får sälja egendomen, om det behövs.

Förordnande enligt 9 § förfaller när konkurs inträffar.

När talan om äktenskapsskillnad väckts skall rätten, om någon av makarna yrkar det, förordna lämplig person att uppteckna vardera makens tillgångar och skulder, sådana de var när talan väcktes. Dömes till äktenskapsskillnad och har bouppteckning ej verkställt, skall sådant förordnande meddelas även på yrkande av borgenär vars fordran tillkommit före bodelningen.

Make skall vid bouppteckningen under edsförpliktelse redligen uppge sina tillgångar och skulder. Om make underlåter att lämna sådan uppgift, kan rätten förelägga honom vid vite att fullgöra sin skyldighet. Förrättningsmannen skall insända avskrift av bouppteckningen till rätten.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Make skall inför rätten beediga upprättad bouppteckning, om det yrkas av andra maken eller av borgenär vars fordran tillkommit före bodelningen.

13 §¹⁹

Är ena maken sinnessjuk och har sjukdomen under äktenskapet fortfarit tre år, äger andra maken rätt till äktenskapsskillnad, om det ej skäligen kan fordras att han fortsätter äktenskapet.

Har sjukdomen varat kortare tid än som sägs i första stycket, må dömas till äktenskapsskillnad, om synnerliga skäl föreligga.

Bestämmelserna i 7—12 §§ äger ej tillämpning, om till följd av äktenskapsförord eller boskillnad ingendera maken har giftorättsgods.

14 §

All egendom, som make förvärfvar, efter det hemskillnad vunnits, vare hans enskilda.

Om ena maken efter äktenskapsskillnaden är i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll, kan rätten ålägga andra maken att utge sådant bidrag efter vad som är skäligt med hänsyn till hans förmåga och övriga omständigheter. Vid prövningen skall beaktas att make kan ha särskilt behov av bidrag för tiden närmast efter äktenskapsskillnaden.

Bidraget kan, om den underhållsskyldiges förmögenhetsförhållanden och omständigheterna i övrigt föranleder det, bestämmas till visst belopp att utges en gång för alla. Är bidraget bestämt att utgå på särskilda tider och ingår den underhållsberättigade nytt äktenskap, skall bidrag ej vidare utgå.

15 §

När till hemskillnad blivit dömt, skall bodelning äga rum, och skall vad därvid tillfaller make vara hans enskilda egendom.

Utan hinder av vad som genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om bidrag till fränskild makes underhåll kan rätten på endera makens yrkande förordna på annat sätt därom, när väsentligt ändrade förhållanden

¹⁹ Senaste lydelse 1968: 758.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

påkallar det. Endast om synnerliga skäl föreligger får dock underhållsbidrag utdömas, om sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt.

Första stycket äger ej tillämpning, om någon förpliktats eller åtagit sig att till fränskild makes underhåll utge visst belopp en gång för alla.

16 §

Till dess bodelning sker, äge vardera maken, såvitt ej av stadgandet i 17 § annat föranledes, fortfarande råda över det giftorättsgods, som tillhörde honom, då hemskillnaden beviljades; och vare maken pliktig att vid bodelningen avgiva redovisning för sin förvaltning av godset och den avkastning, som därav fallit.

Är avtal, som makar med avseende på förestående äktenskapsskillnad träffat om bodelning eller vad därmed äger samband eller om bidrag till makes underhåll, uppenbart obilligt för ena maken, skall det på hans talan jämkas av rätten. Har talan ej väckts inom ett år från det äktenskapsskillnaden meddelades, är rätten till talan förlorad.

12 kap.

1 §

Då make dött, skall bodelning ske, såvida ej till följd av äktenskapsförord, boskillnad eller hemskillnad ingendera maken vid dödsfallet hade giftorättsgods.

Då make dött, skall bodelning ske, såvida ej till följd av äktenskapsförord eller boskillnad ingendera maken vid dödsfallet hade giftorättsgods.

13 kap.

1 §²⁰

Bodelning i anledning av boskillnad, äktenskaps återgång, hemskillnad, äktenskapsskillnad eller ena makens död skall förrättas med iakttagande av bestämmelserna i detta kapitel; och skall vid bodelningen vad som finnes stadgat om arvskiftes form, förordnande av särskild skiftesman

Bodelning i anledning av boskillnad, äktenskapsskillnad eller ena makens död skall förrättas med iakttagande av bestämmelserna i detta kapitel; och skall vid bodelningen vad som finnes stadgat om arvskiftes form, förordnande av särskild skiftesman samt dennes eller boutredningsmans befattning

²⁰ Senaste lydelse 1933: 316.

Nuvarande lydelse

samt dennes eller boutredningsmans befattning med skifte äga motsvarande tillämpning.

Föreslagen lydelse

med skifte äga motsvarande tillämpning.

Vad i detta kapitel sägs om make skall, när make är död, tillämpas beträffande hans arvingar och universiella testamentstagare, såvida ej annorlunda stadgas.

2 §²¹

Häftar make för gäld, som tillkommit, innan *ansökning* om boskillnad blivit gjord *eller äktenskapets återgång, hemskillnad eller äktenskapsskillnad vunnits*, eller, om bodelningen äger rum till följd av ena makens död, före dödsfallet, skall av den gäldbundne makens giftorättsgods tilläggas honom egendom till täckning av gälden eller, om bägge makarna *häfta* för denna, av den del av gälden, som makarna emellan belöper på honom.

Häftar make för gäld, som tillkommit innan *ansökan* om boskillnad *eller äktenskapsskillnad* blivit gjord eller, om bodelningen äger rum till följd av ena makens död, före dödsfallet, skall av den gäldbundne makens giftorättsgods tilläggas honom egendom till täckning av gälden eller, om bägge makarna *häftar* för denna, av den del av gälden som makarna emellan belöper på honom. *Var, när ansökan om boskillnad gjordes eller dödsfallet inträffade, talan om äktenskapsskillnad anhängig utan att frågan därom förfallit enligt 11 kap. 3 §, tackes dock endast gäld som tillkommit före ansökningen om äktenskapsskillnad.*

Är gälden gjord före äktenskapets ingående, och häftade, då äktenskapet ingicks, enskild egendom eller egendom, som i 6 kap. 1 § andra stycket avses, och som ej skall ingå i bodelningen, på grund av pant-rätt eller eljest särskilt för gälden, eller har maken under äktenskapet ådragit sig gälden genom vanvård av sina ekonomiska angelägenheter eller genom annat otillbörligt förfarande eller till förvärv eller förkovran av egendom, som nyss är sagd, skall tilldelning, varom i första stycket stadgas, äga rum allenast för den del av gälden, för vilken betalning ej kan erhållas ur sådan egendom.

3 §

Sedan tilldelning för gäld ägt rum, enligt vad i 2 § sägs, skall återstoden av makarnas giftorättsgods delas lika mellan dem, såvida ej annat föranledes av vad i 6 kap. 7 §, 10 kap. 5 eller 9 §, 11 kap. 22 § eller 23 § andra stycket eller ock av vad här nedan i 4—12 §§ sägs.

Sedan tilldelning för gäld ägt rum, enligt vad i 2 § sägs, skall återstoden av makarnas giftorättsgods delas lika mellan dem, såvida ej annat föranledes av vad i 6 kap. 7 § eller här nedan i 4—12 a §§ sägs.

²¹ Senaste lydelse 1970: 999.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Skadestånd, som enligt 10 kap. 6 eller 10 § eller 11 kap. 24 § tillkommer make och är till betalning förfallet, skall vid bodelningen utgå av vad därvid tillkommer andra maken utöver egendom till täckning av denne åvilande gäld. Samma lag vare beträffande till betalning förfallet underhållsbidrag, som make jämlikt 11 kap. 26 § har att en gång för alla utgiva till andra maken.

Till betalning förfallet underhållsbidrag, som make jämlikt 11 kap. 14 § har att en gång för alla utge till andra maken, skall vid bodelningen utgå av vad därvid tillkommer andra maken utöver egendom till täckning av denne åvilande gäld.

12 a §

Om vid bodelning på grund av äktenskapsskillnad delning enligt vad förut stadgats skulle framstå som uppenbart obillig med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden och den tid äktenskapet varat, skall delning i stället ske efter annan grund som finnes skälig. På grund av denna bestämmelse kan make dock ej erhålla mera än vad som svarar mot hans giftorätts gods.

13 b §

Föreligger tvegifte och dör den omgifte, skall rätt till ersättning, pension eller annan ekonomisk förmån, som är tillagd efterlevande make, anses tillkomma maken i första giftet, om ej annat framgår av omständigheterna.

15 kap.

1 §

Äktenskapsmål äro mål, däri tvisten är, huruvida man och kvinna äro i äktenskap förenade med varandra, så ock mål om återgång av äktenskap, hemskillnad och äktenskapsskillnad.

Äktenskapsmål är mål om äktenskapsskillnad och mål däri tvisten är, huruvida man och kvinna är förenade i äktenskap med varandra.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §²²

Äktenskapsmål instämmes till rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist. Har han ej hemvist inom riket, höre målet till rätten i den ort, där mannen och kvinnan senast haft gemensamt hemvist eller, om de ej här haft sådant, där kärandens hemvist är. Skall talan föras mot såväl mannen som kvinnan, vare den rätt behörig, där båda eller endera har sitt hemvist eller, om ingendera här har sådant, där de senast haft gemensamt hemvist. Finnes ej behörig domstol, efter vad nu är sagt, upptages målet av Stockholms tingsrätt. Har ena maken väckt talan mot andra maken vid behörig domstol, äge denne ståse till gemensam handläggning väcka talan i äktenskapsmål mot den före vid samma domstol.

Vilja båda makarna erhålla hemskillnad enligt 11 kap. 1 § eller äktenskapsskillnad enligt 11 kap. 3 eller 4 §, göre de ansökan därom hos den rätt, som enligt första stycket är laga domstol i mål mot dem bägge.

Fråga om återgång eller äktenskapsskillnad för brott, därför ansvar yrkas, må ock väckas vid den rätt, där brottmålet är anhängigt.

5 §²³

Är ansökning om hemskillnad gjord av bägge makarna och möter ej hinder för dess upptagande, äge rätten utan huvudförhandling omedelbart företaga målet till avgörande. Vad nu sagts skall ock gälla, såvida ansökning om äktenskapsskillnad gjorts av bägge makarna och parternas inställelse ej finnes vara behövlig för målets utredning.

Äktenskapsmål instämmes till tingsrätten i den ort där mannen eller kvinnan har sitt hemvist. Har ingendera hemvist inom riket, upptages målet av Stockholms tingsrätt. Vill båda makarna erhålla äktenskapsskillnad, kan de dock anhängiggöra frågan därom genom ansökan.

Är fråga om äktenskapsskillnad behörigen anhängiggjord, kan make utan särskild stämning i äktenskapsmålet framställa yrkanden i frågor som har samband med äktenskapsskillnaden såsom angående underhållsbidrag, sammanlevnadens hävande och rätt att sitta kvar i hemmet.

Sedan fråga om äktenskapsskillnad anhängiggjorts, skall rätten så snart lämpligen kan ske pröva huruvida dom på äktenskapsskillnad kan meddelas genast. Behövs betänketid, skall rätten i beslut meddela att betänketid löper och ge besked om målets fortsatta handläggning.

²² Senaste lydelse 1969: 798.

²³ Senaste lydelse 1946: 822.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §²⁴

Sådant särskilt yrkande om äktenskapsskillnad som avses i 11 kap. 3 § skall framställas muntligen inför rätten eller skriftligen. Rätten skall bereda andra maken tillfälle att yttra sig över yrkandet.

Återkallar make talan om äktenskapsskillnad sedan betänketid börjat löpa, skall målet likväl prövas, om andra maken yrkar det.

Dom på äktenskapsskillnad på yrkande av make samt beträffande därmed sammanhängande frågor, om vilka makarna är ense, får meddelas utan huvudförhandling.

11 §²⁵

I mål om återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad äge rätten, på yrkande av endera maken, att för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna, efter vad som skäligt finnes, om sammanlevnadens hävande och om bidrag av ena maken till den andres underhåll, så ock förbjuda makarna vid vite av fängelse i högst ett år eller böter att besöka varandra.

Vid förordnande om sammanlevnadens hävande äge rätten bestämma, vilken av makarna må sitta kvar i hemmet; och äge denne make innehava och nyttja de andra maken tillhöriga lösören, som ingå i bohaget, såvida ej rätten beträffande viss egendom annorlunda förordnar. Sådant bestämmande skall, om till återgång, hemskillnad eller äktenskapsskillnad dömes, gälla, till dess bodelning sker. Om den nyttjanderätt till ena maken tillhörig egendom, som enligt vad nu är sagt kan tillkomma den andre, gälle vad i 5 kap. 8 § sägs.

I mål om äktenskapsskillnad skall rätten, på yrkande av endera maken, för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna om sammanlevnadens hävande och om förbud för makarna vid vite av fängelse i högst ett år eller böter att besöka varandra. Rätten kan också för samma tid förordna efter vad som finnes skäligt om bidrag av ena maken till den andras underhåll.

Vid förordnande om sammanlevnadens hävande kan rätten bestämma, vilken av makarna som skall få sitta kvar i hemmet. Dömes till äktenskapsskillnad, skall sådan bestämmelse gälla till dess bodelning sker. Make som berättigats att sitta kvar i hemmet får innehå och nyttja de andra maken tillhöriga lösören som ingår i bohaget, såvida ej rätten beträffande viss egendom förordnar annorlunda. Om den nyttjanderätt som sålunda kan tillkomma make gäller vad i 5 kap. 8 § sägs.

²⁴ Förutvarande 7 § upphävd genom 1968: 758.

²⁵ Senaste lydelse 1964: 164.

Nuvarande lydelse

Förordnande, *varom nu är sagt*, må meddelas utan huvudförhandling. Innan förordnande meddelas, skall tillfälle att yttra sig över yrkandet beredas andra maken. Har förordnande meddelats, *pröve rätten*, när målet avgöres, om åtgärden skall bestå.

Beslut, *varom i denna paragraf är sagt, gånge i verkställighet* lika med laga kraft ägande dom men kan när som helst av rätten återkallas.

Föreslagen lydelse

Förordnande *enligt första eller andra stycket* får meddelas utan huvudförhandling. Innan förordnande meddelas, skall tillfälle att yttra sig över yrkandet beredas andra maken. Har förordnande meddelats, *skall rätten* när målet avgöres *pröva*, om åtgärden skall bestå. *Förordnande om sammanlevnadens hävande och om besöksförbud skall bestå, om make begär det.*

Beslut *enligt denna paragraf skall verkställas* lika med laga kraft ägande dom men kan när som helst återkallas av rätten. *Beslut om sammanlevnadens hävande och om besöksförbud får dock ej återkallas, om make motsätter sig det.*

12 §

Då till hemskillnad dömes, äge rätten, på makes yrkande, att för tid, som provas skälig, meddela vitesförbud varom i 11 § första stycket sägs.

Har frågan om äktenskapsskillnad förfallit enligt 11 kap. 3 §, skall målet avskrivas och vardera parten bära sin rättegångskostnad.

24 §²⁶

Har make yrkat åläggande för andra maken att utgiva underhållsbidrag enligt 5 kap. 5 eller 7 § eller, efter det till *hemskillnad eller äktenskapsskillnad* blivit dömt, enligt 11 kap. 25 eller 26 §, eller har make påkallat jämkning i vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om sådant bidrag, *äge rätten*, på yrkande, att för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna därom, efter vad som *skäligt finnes*.

Har make yrkat åläggande för andra maken att utgiva underhållsbidrag enligt 5 kap. 5 eller 7 § eller, efter det till äktenskapsskillnad blivit dömt, enligt 11 kap. 14 §, eller har make påkallat jämkning i vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om sådant bidrag, *kan rätten* på yrkande för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger förordna därom efter vad som *finnes skäligt*.

28 §²⁷

Vill make eller hans arvinge, att egendom skall sättas under särskild vård och förvaltning, efter vad som stadgas i 9 kap. 6 §,

Vill make eller hans arvinge att egendom skall sättas under särskild vård och förvaltning efter vad som stadgas i 9 kap. 6 §,

²⁶ Senaste lydelse 1946: 822.

²⁷ Senaste lydelse 1946: 822.

Nuvarande lydelse

11 kap. 17 eller 23 § eller 12 kap. 5 §, *söka* han hos rätten förordnande därom. Sådant förordnande *må*, om sökanden *det äskar*, meddelas att gälla till dess ärendet *av rätten avgöres*. Det kan även dessförinnan när som helst återkallas.

Innan förordnande, varom nu är sagt, meddelas, skall tillfälle beredas andra maken att yttra sig över ansökningsen.

Förordnande gånge utan hinder av förd klagan i verkställighet, såvida ej förbud däremot kommer från hovrätten.

Föreslagen lydelse

11 kap. 9 § eller 12 kap. 5 §, *skall* han hos rätten *söka* förordnande därom. Sådant förordnande *får*, om sökanden *begär det*, meddelas att gälla till dess ärendet *avgöres av rätten*. Det kan även dessförinnan när som helst återkallas.

29 §²⁸

I äktenskapsmål, boskillnads-mål, mål rörande bodelning och mål om underhåll *eller skadestånd* som avses i denna balk skall underrätt vid handläggning, som enligt vad eljest är föreskrivet skall ske med tre eller fyra lagfarna domare, bestå av en lagfaren domare och nämnd. Vad nu sagts gäller även annat mål som handlägges i samma rättegång.

I äktenskapsmål, boskillnads-mål, mål rörande bodelning och mål om underhåll som avses i denna balk skall underrätt vid handläggning, som enligt vad eljest är föreskrivet skall ske med tre eller fyra lagfarna domare, bestå av en lagfaren domare och nämnd. Vad nu sagts gäller även annat mål som handlägges i samma rättegång.

32 §²⁹

Mot beslut, som av underrätt meddelats under rättegången i fråga, varom förmäles i 9 kap. 6 eller 9 §, 11 kap. 20 eller 23 § eller detta kap. 11, 24 eller 25 §, skall talan föras särskilt.

Mot beslut, som av underrätt meddelats under rättegången i fråga, varom förmäles i 9 kap. 6 eller 9 §, 11 kap. 12 § eller detta kap. 11, 24 eller 25 §, skall talan föras särskilt.

Mot hovrättens beslut i fråga, som nu nämnts, må talan ej föras.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

2. Har talan om anspråk enligt 1 kap. 2, 3 eller 6 § väckts före ikraftträdandet, gäller äldre lag i fråga om anspråket.

3. Har talan om underhållsbidrag enligt 5 kap. 7 § väckts före ikraftträdandet, tillämpas paragrafen i dess äldre lydelse.

4. Har talan om återgång väckts före ikraftträdandet, prövas talan enligt äldre lag. Innan sådan talan slutligen avgjorts, får ej dömas till äktenskapsskillnad på talan som väckts enligt nya lagen.

Har äktenskap återgått eller har äktenskap, som kunnat dömas att återgå, upplösts genom makes död före ikraftträdandet eller medan i behörig ordning väckt talan om återgång var anhängig, gäller äldre lag i fråga om verkan av återgången samt i fråga om bodelning, underhåll och skadestånd.

²⁸ Senaste lydelse 1969: 256.

²⁹ Senaste lydelse 1969: 256.

5. Har talan om äktenskapsskillnad väckts före ikraftträdandet, prövas talan enligt äldre lag. Innan sådan talan slutligen avgjorts, får ej dömas till äktenskapsskillnad på talan som väckts enligt nya lagen.

Har dom på hemskillnad meddelats eller har talan om hemskillnad väckts före ikraftträdandet, gäller 11 kap. 1—3 §§ i den äldre lydelsen i stället för 1—4 §§ i den nya lydelsen. Fråga om äktenskapsskillnad skall dock prövas enligt nya lagen, om

makarna är ense därom,

hemskillnaden förfallit på grund av att makarna flyttat samman,

talan om äktenskapsskillnad väckts efter utgången av juni 1975 eller, om dom på hemskillnad vunnit laga kraft efter ikraftträdandet, sedan 18 månader förflutit från det så skedde.

Har dom på hemskillnad meddelats och skall frågan om äktenskapsskillnad prövas enligt nya lagen, skall, om hemskillnaden icke förfallit genom att makarna flyttat samman, betänketid anses ha börjat löpa när domen på hemskillnad vann laga kraft.

Har dom på hemskillnad eller äktenskapsskillnad meddelats enligt äldre lag, gäller äldre lag i fråga om verkan av hemskillnaden samt i fråga om bodelning, underhåll, skadestånd och skyldighet för gåvotagare att återbära gåva eller dess värde.

6. Avlider make under handläggningen av mål om äktenskapsskillnad, i vilket talan väckts före ikraftträdandet, tillämpas äldre lag i fråga om bodelningen. Detsamma gäller om det dömes till boskillnad på talan som väckts under handläggningen av sådant mål.

7. I mål som skall prövas enligt äldre lag tillämpas 15 kap. i dess äldre lydelse med undantag av 8 och 9 §§.

8. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till

Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom förordnas, att 6 kap. 7 och 12 §§, 7 kap. 9 § samt 11 kap. 1 § föräldrabalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

7 §

Leva föräldrarna på grund av söndring åtskilda, har rätten på ansökan av endera att förordna, vilken av dem skall hava vårdnaden om barnen eller, om ej alla barnen böra stå under den enes vårdnad, huru de skola fördelas mellan föräldrarna. Äro föräldrar-

Leva föräldrarna på grund av söndring åtskilda, har rätten på ansökan av endera att förordna, vilken av dem skall hava vårdnaden om barnen eller, om ej alla barnen böra stå under den enes vårdnad, huru de skola fördelas mellan föräldrarna. Äro föräldrar-

Nuvarande lydelse

na ense, give rätten sitt beslut i överensstämmelse med vad de önska, såframt det ej är uppenbart stridande mot barnens bästa; åsämjas de ej, bestämme rätten efter vad med hänsyn främst till barnens bästa finnes skäligt. Bär endera huvudsakligen skulden till sammanlevnadens hävande, och äro de lika skickade att hava vårdnaden om barnen, vare den andre närmast därtill. Finnes med hänsyn till barnens bästa uppenbart, att ingendera av föräldrarna bör utöva vårdnaden, skall denna anförtros åt särskilt förordnad förmyndare.

Dömes till återgång av föräldrarnas äktenskap eller till hemskilnad eller äktenskapsskilnad mellan dem, meddele rätten tillika förordnande angående vårdnaden om barnen; och skall därvid vad i första stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Föreslagen lydelse

na ense, give rätten sitt beslut i överensstämmelse med vad de önska, såframt det ej är uppenbart stridande mot barnens bästa; åsämjas de ej, bestämme rätten efter vad med hänsyn till barnens bästa finnes skäligt. Finnes med hänsyn till barnens bästa uppenbart, att ingendera av föräldrarna bör utöva vårdnaden, skall denna anförtros åt särskilt förordnad förmyndare.

Dömes till äktenskapsskilnad mellan föräldrarna, meddele rätten tillika förordnande angående vårdnaden om barnen; och skall därvid vad i första stycket är stadgat äga motsvarande tillämpning.

12 §¹

Barn utom äktenskap står under moderns vårdnad till dess det fyllt tjugu år eller ingått äktenskap. Äro föräldrarna ense, att fadern skall träda i moderns ställe, varde han, på anmälan, av rätten förordnad att övertaga vårdnaden om barnet, om han är lämplig därtill. Finnes modern ej vara lämplig att utöva vårdnaden, eller dör hon, skall rätten på ansökan av fadern eller barnavårdsmannen eller på anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd överflytta vårdnaden å fadern eller särskilt förordnad förmyndare. Vad i 2—4 och 10 §§ stadgas med avseende å vårdnad om barn i äktenskap skall äga motsvarande tillämpning beträffande barn utom äktenskap.

Barn utom äktenskap står under moderns vårdnad till dess det fyllt tjugu år eller ingått äktenskap. På ansökan av fadern skall dock rätten överföra vårdnaden till honom, om det finnes skäligt med hänsyn till barnets bästa. Äro föräldrarna ense, att vårdnaden skall överföras till fadern, skall rätten på anmälan besluta i enlighet därmed, om det ej är uppenbart stridande mot barnets bästa.

Inträffar i fråga om den av föräldrarna som har vårdnaden om barnet sådant fall som avses i 6 § eller dör han, skall rätten på ansökan av den andre eller på anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd förordna den andre att utöva vårdnaden, såvida ej denna med hänsyn till barnets bästa finnes böra anförtros åt särskilt förordnad förmyndare.

¹ Senaste lydelse 1969: 157.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Vad i 2—4 och 10 §§ stadgas med avseende på vårdnad om barn i äktenskap skall äga motsvarande tillämpning beträffande barn utom äktenskap.

7 kap.

9 §

Är avtal, som makar med avseende å förestående återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad slutit om underhåll till barn, uppenbart obilligt för ena maken, må avtalet, om det ej ingåtts under hemskillnad, på hans talan av rätten jämkas. I fråga om tid, inom vilken sådant klander skall väckas, äge vad i 11 kap. 29 § andra punkten giftermålsbalken är stadgat motsvarande tillämpning.

Är avtal, som makar med avseende å förestående äktenskapsskillnad slutit om underhåll till barn, uppenbart obilligt för ena maken, må avtalet på hans talan av rätten jämkas. Har talan ej väckts inom ett år från det äktenskapsskillnaden meddelades, är rätten till talan förlorad.

11 kap.

1 §²

För underårigt barn i äktenskap vare föräldrarna förmyndare. Dör en av föräldrarna, eller kan någon av dem enligt 4 § icke vara förmyndare, eller varder någon av dem entledigad från förmynderskapet, vare den andre barnets förmyndare.

Går föräldrarnas äktenskap åter eller vinna de hemskillnad eller äktenskapsskillnad, vare den barnets förmyndare, som skall hava vårdnaden om det. Varder eljest förordnat att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, vare han ock förmyndare.

Dömes till äktenskapsskillnad mellan föräldrarna, vare den barnets förmyndare, som skall hava vårdnaden om det. Varder eljest förordnat att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, vare han ock förmyndare.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

2. Dömes efter ikraftträdandet till återgång eller hemskillnad enligt bestämmelserna i giftermålsbalken i dess lydelse före den 1 januari 1974, skall vad i 6 kap. 7 § andra stycket är föreskrivet om förordnande angående vårdnaden om barn när det dömes till äktenskapsskillnad äga motsvarande tillämpning.

3. I fråga om avtal, som slutits med avseende på förestående återgång av äktenskap eller hemskillnad eller som ingåtts under hemskillnad, tillämpas 7 kap. 9 § i dess äldre lydelse. Detsamma gäller avtal som i annat fall slutits före ikraftträdandet med avseende på förestående äktenskapsskillnad.

² Senaste lydelse 1971: 870.

3 Förslag till

Lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom förordnas, att 3 kap. 8 § och 25 kap. 3 § ärvdabalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

8 §

Vad i detta kapitel är stadgat om efterlevande makes arvsrätt skall ej äga tillämpning, om vid arvlåtarens död *makarna på grund av hemskillnad levde åtskilda eller* talan om äktenskapets återgång, *hemskillnad eller äktenskapsskillnad då var anhängig eller vid bodelning i anledning av dödsfallet makarnas giftorättsgods efter vad i giftermålsbalken stadgas skall så delas som hade återgång skett.*

Vad i detta kapitel är stadgat om efterlevande makes arvsrätt skall ej äga tillämpning, om vid arvlåtarens död talan om äktenskapsskillnad var anhängig *utan att frågan därom förfallit enligt 11 kap. 3 § giftermålsbalken.*

25 kap.

3 §

Över ansökningen skall rätten höra den bortovarandes inom riket vistande make och närmaste fränder, annan som kan antagas senast hava haft underrättelse om den bortovarande, ävensom *kyrkoherden och allmänna åklagaren* i den ort, där han senast ägt hemvist inom riket.

Över ansökningen skall rätten höra den bortovarandes inom riket vistande make och närmaste fränder, annan som kan antagas senast hava haft underrättelse om den bortovarande, ävensom *pastorsämbetet och polismyndigheten* i den ort, där han senast ägt hemvist inom riket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. 3 kap. 8 § i dess äldre lydelse skall dock tillämpas, om arvlåtaren avlidit före ikraftträdandet eller om i annat fall talan om återgång eller hemskillnad var anhängig eller makarna på grund av hemskillnad levde åtskilda vid dödsfallet.

4 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom förordnas i fråga om brottsbalken,
dels att 7 kap. 2 § skall upphöra att gälla,
dels att 6 kap. 5 §, 7 kap. 6 § och 35 kap. 4 § skall ha nedan angivna
 lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

5 §

Har någon samlag med eget barn eller dess avkomling, dömes för
otukt med avkomling till fängelse i högst två år.

Den som har samlag med sitt *helsyskon*, dömes för *otukt*
syskon till fängelse i högst ett *med syskon* till fängelse i
 år. högst ett år.

Vad i denna paragraf sägs gäller ej den som förmåtts till gärningen
 medelst olaga tvång eller på annat otillbörligt sätt.

7 kap.

6 §

Olaga giftermål må ej åtalas,
med mindre för gärningen blivit
dömt till återgång av äktenskapet.

Egenmäktighet med barn må ej åtalas av åklagare, med mindre
 åtal finnes påkallat ur allmän synpunkt.

35 kap.

4 §

De i 1 och 2 §§ bestämda tiderna skola räknas från den dag brottet
 begicks. Förutsättes för ådömande av påföljd att viss verkan av hand-
 lingen inträtt, skall tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

I fall, som i 7 kap. 2 § sägs, skall
 tiden räknas från den dag *om*
återgång av äktenskapet vann laga
kraft och i det fall, som i 11 kap.
 5 § sägs, från den dag då beslut
 om egendomsavträde meddelades
 eller åtal eljest tidigast kunde ske.

I fall, som i 11 kap. 5 § sägs,
 skall tiden räknas från den dag då
 beslut om egendomsavträde med-
 delades eller åtal eljest tidigast
 kunde ske.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

5 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 10 kap. 9 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

9 §¹

Tvist om arv eller testamente eller om bodelning mellan arvingar och efterlevande make skall upptagas av den rätt, där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet.

Tvist om bodelning mellan makar i anledning av boskillnad, *äktenskaps återgång, hemskillnad* eller äktenskapsskillnad skall upptagas av den rätt, där mannen skall svara i tvistemål i allmänhet, eller, om mannen ej är skyldig att i sådant mål svara vid svensk domstol, där hustrun svarar i sådant mål.

Tvist om bodelning mellan makar i anledning av boskillnad eller äktenskapsskillnad skall upptagas av den rätt, där mannen skall svara i tvistemål i allmänhet, eller, om mannen ej är skyldig att i sådant mål svara vid svensk domstol, där hustrun svarar i sådant mål.

Finnes i mål, som avses i denna paragraf, ej behörig domstol enligt vad nu är sagt, upptages målet av Stockholms tingsrätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. Äldre bestämmelser tillämpas dock alltjämt i fråga om tvist om bodelning mellan makar i anledning av äktenskaps återgång eller hemskillnad.

6 Förslag till

Lag om medling mellan samlevande

Härigenom förordnas som följer.

1 § Medling enligt denna lag har till ändamål att utjämna motsättningar mellan man och kvinna som sammanlever eller har sammanlevt.

Medlare skall på lämpligt sätt göra sig underrättad om anledningen till motsättningarna och, om fråga uppkommit att bryta samlevnaden, rådgöra med parterna om möjligheterna att fortsätta den.

2 § För varje kommun skall utses minst två medlare. Om det är påkallat av särskilda skäl, kan samme person förordnas till medlare för mer än en kommun.

¹ Senaste lydelse 1969: 244.

Medlare utses av länsstyrelsen för två kalenderår. Är medlare ej lämplig för sitt uppdrag, skall han entledigas. Avgår medlare före utgången av den tid för vilken han blivit utsedd, skall annan förordnas för den återstående tiden.

3 § Medlare är skyldig att söka medla på begäran av mannen eller kvinnan, om någon av dem är bosatt i den kommun för vilken medlaren förordnats.

4 § Ersättning till medlare betalas av kommunen.
Närmare bestämmelser om ersättningen meddelas av Konungen.

5 § Medlare får ej obehörigen yppa vad han erfarit under medlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

7 Förslag till

Lag om ogifta samboendes gemensamma bostad

Häri genom förordnas som följer.

1 § Innehar vid upplösning av äktenskapsliknande samlevnad mellan ogift man och ogift kvinna den ena av parterna hyres- eller bostadsrätt till lägenhet, vilken uteslutande eller huvudsakligen skolat tjäna som parternas gemensamma bostad, får den andra parten övertaga hyres- eller bostadsrätten, om han bäst behöver bostaden och det med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt. Om parterna ej har eller har haft barn tillsammans, gäller vad nu sagts endast om synnerliga skäl talar därför.

Upplöses samlevnaden genom att den av parterna som innehar hyres- eller bostadsrätten avlider, tillämpas bestämmelserna i första stycket i fråga om rätt för den efterlevande att övertaga hyres- eller bostadsrätten.

2 § Part förlorar sin rätt att övertaga hyres- eller bostadsrätten, om han icke framställt anspråk därpå senast tre månader efter det att han har flyttat från lägenheten.

3 § Den som enligt 1 § övertager hyres- eller bostadsrätt skall vid övertagandet till andra parten erlægga lösen motsvarande rättens värde. Om synnerliga skäl föreligger, får anstånd med betalningen beviljas parten mot att han ställer godtagbar säkerhet.

4 § Uthyres sådan lägenhet som avses i 1 § av ena parten eller hans dödsbo helt eller delvis till annan utan andra partens samtycke och länder uthyrningen denne till förfång, skall på andra partens yrkande uthyrningen gå åter, om han väcker talan därom inom tre månader från det han fick kännedom om uthyrningen. Han kan även föra talan om hyresgästens avhysning. Rätten får medgiva hyresgästen skäligt rådrum med avflyttningen.

Vägrar part att samtycka till uthyrning, kan rätten på ansökan tilllåta den, om skäl till vägran finnes ej vara för handen. I fråga om rätstens domförhet och sammanträde vid avgörande av sådant ärende gäller vad som är föreskrivet om ärende som angår medgivande till åtgärd enligt 6 kap. 6 § giftermålsbalken.

5 § Bestämmelserna i 4 § har motsvarande tillämpning på överlåtelse eller pantsättning av hyres- eller bostadsrätt som avses i 1 §.

6 § Med hyresrätt och bostadsrätt likställes andel däri.

Är hyresrätt knuten till andelsrätt i förening eller bolag, skall vad i lagen är föreskrivet om bostadsrätt äga motsvarande tillämpning i fråga om andelsrätten.

7 § I mål om rätt att övertaga hyres- eller bostadsrätt enligt 1 § kan rätten på yrkande av endera parten för tiden intill dess laga kraft ägande dom föreligger efter vad som finnes skäligt förordna, vilken av parterna som skall få nyttja bostaden samt, om nyttjandet tillägges part som ej har hyres- eller bostadsrätten, vad han skall erlagga för nyttjandet och i övrigt har att iakttaga.

Förordnande får meddelas utan huvudförhandling. Innan förordnande meddelas, skall tillfälle att yttra sig över yrkandet beredas andra parten. Har förordnande meddelats, skall rätten, när målet avgöres, pröva om åtgärden skall bestå.

Beslut som avses i denna paragraf får verkställas lika med laga kraft ägande dom men kan när som helst återkallas av rätten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974 och gäller till utgången av år 1979.

Lagen äger ej tillämpning, om samlevnaden upphört före lagens ikraftträdande.

Har anspråk på att få övertaga hyres- eller bostadsrätt framställts under lagens giltighetstid, skall även efter denna tid bestämmelserna i lagen äga tillämpning i fråga om anspråket.

8 Förslag till

Lag om upphävande av lagen (1915: 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående

Härigenom förordnas, att lagen (1915: 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående skall upphöra att gälla vid utgången av år 1973.

9 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1915: 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1915: 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet i utlandet,

dels att 2 och 3 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 8 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Vigselförrättare, som i 1 § sägs, skall, då begäran om vigsel framställs, tillse, att *de trolovade* äro oförhindrade att ingå äktenskap med varandra. *Trolovad*, som är kyrkobokförd i svensk församling, *vare pliktig att inför vigselförrättaren förete äktenskapsbetyg; och skola de trolovade i övrigt fullgöra vad enligt lag åligger dem, som vilja erhålla hindersprövning.*

Har Konungen förordnat, att äktenskap ej *må* slutas i strid mot hinder, som är *stadgat* i den främmande statens lag, *lände det till efterrättelse; och vare de trolovade pliktiga styrka frånvaron av sådant hinder, på sätt Konungen föreskriver.*

Vigselförrättare som i 1 § sägs skall, då begäran om vigsel framställs, tillse, att *mannen och kvinnan* är oförhindrade att ingå äktenskap med varandra. *Den* som är kyrkobokförd i svensk församling *skall inför vigselförrättaren förete intyg om vad kyrkoböckerna i hans församling innehåller om hans behörighet att ingå äktenskapet. Mannen och kvinnan skall i övrigt fullgöra vad enligt lag åligger dem som vill erhålla hindersprövning.*

Har Konungen förordnat, att äktenskap ej *får* slutas i strid mot hinder, som är *föreskrivet* i den främmande statens lag, *skall detta iakttagas. Mannen och kvinnan är skyldiga att på sätt Konungen föreskriver styrka frånvaron av sådant hinder.*

3 §²

Fullgöra de trolovade vad enligt 2 § åligger dem, och finner ej vigselförrättaren hinder mot äktenskapet möta, *må* vigsel ske inom fyra månader därefter.

Fullgör mannen och kvinnan vad enligt 2 § åligger dem och finner ej vigselförrättaren hinder mot äktenskapet möta, *får* vigsel ske inom fyra månader därefter.

8 §

Talan mot beslut enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

¹ Senaste lydelse 1968: 761.

² Senaste lydelse 1968: 761.

10 Förslag till

Lag om dels fortsatt giltighet av lagen (1959: 157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad, dels ändring i samma lag

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1959: 157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad, som enligt lag (1969: 616) gäller till utgången av år 1974,

dels att lagen skall äga fortsatt giltighet till utgången av år 1979,

dels att 1 och 2 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Vid bodelning eller skifte i anledning av *äktenskaps återgång, hemskillnad eller* äktenskapsskillnad må, utan hinder av vad där- om eljest är stadgat, fastighet, vil- ken uteslutande eller huvudsakli- gen skolat tjäna som makarnas ge- mensamma bostad och vilken ut- gör giftorättsgods eller samfälld egendom, på makes begäran tilläg- gas honom, såframt han bäst be- höver bostaden samt det med hän- syn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Vid bodelning eller skifte i an- ledning av äktenskapsskillnad må, utan hinder av vad därom eljest är stadgat, fastighet, vilken ute- slutande eller huvudsakligen skol- at tjäna som makarnas gemen- samma bostad och vilken utgör giftorättsgods eller samfälld egen- dom, på makes begäran tilläggas honom, såframt han bäst behöver bostaden samt det med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan an- ses skäligt.

2 §

Hava makar eller en av dem för- hyrt lägenhet för att uteslutande eller huvudsakligen användas så- som makarnas gemensamma bo- stad och *går äktenskapet åter eller* dömes till *hemskillnad eller* äkten- skapsskillnad mellan dem, skall på makes begäran hyresrätten, ändå att den icke utgör giftorättsgods eller samfälld egendom, genom bodelning eller skifte tilläggas en- dera av makarna. Företråde skall härvid tillkomma den make som bäst behöver bostaden, såframt det med hänsyn till omständigheter- na i övrigt kan anses skäligt.

Hava makar eller en av dem förhyrt lägenhet för att uteslutan- de eller huvudsakligen användas såsom makarnas gemensamma bo- stad och dömes till äktenskaps- skillnad mellan dem, skall på ma- kes begäran hyresrätten, ändå att den icke utgör giftorättsgods eller samfälld egendom, genom bodel- ning eller skifte tilläggas endera av makarna. Företråde skall här- vid tillkomma den make som bäst behöver bostaden, såframt det med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Vad nu är stadgat om hyresrätt skall äga motsvarande tillämpning, om makarna eller en av dem innehar lägenhet med bostadsrätt.

Därest hyres- eller bostadsrätt, som utgör makes enskilda egendom,

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

tillägges andra maken, skall beträffande dylikt fång gälla vad som är stadgat om fång på grund av giftorätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. Äldre bestämmelser tillämpas dock alltså, om det dömts till återgång av äktenskap eller hemskillnad.

11 Förslag till**Lag om ändring i förordningen (1862: 10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer**

Härigenom förordnas, att 10 § förordningen (1862: 10 s. 1) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*10 §²

Då makar erhålla boskillnad eller till återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapsskillnad dömes,

eller handelsbolag eller annat bolag, som, enligt vad särskilt är stadgat, allmänt kungjort varit, eller registrerad förening träder i likvidation eller försättes i konkurs,

eller myndig person varder under förmyndare ställd,

må ock i den ordning, som i 9 § sägs, kallelse å okända borgenärer sökas vid den rätt, varunder gäldenären i konkursmål hör.

Då makar erhålla boskillnad eller till äktenskapsskillnad dömes,

eller handelsbolag eller annat bolag, som, enligt vad särskilt är stadgat, allmänt kungjort varit, eller registrerad förening träder i likvidation eller försättes i konkurs,

eller myndig person varder under förmyndare ställd,

må ock i den ordning, som i 9 § sägs, kallelse å okända borgenärer sökas vid den rätt, varunder gäldenären i konkursmål hör.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. Äldre bestämmelser tillämpas dock alltså, om det dömts till återgång av äktenskap eller hemskillnad.

¹ Senaste lydelse av förordningens rubrik 1933: 326.

² Senaste lydelse 1920: 425.

12 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden

Härigenom förordnas, att 6 § lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*6 §¹

Underrätt är vid handläggning av ärende domför med en lagfaren domare, om ej annat följer av vad som föreskrives nedan i denna paragraf.

Vid annan handläggning än som sägs i 3 eller 4 § skall rätten hava den sammansättning som anges i tredje stycket,

om ärendet är tvistigt,
om eljest särskild anledning föreligger därtill, eller
om ärendet angår

1. samtycke till hävande av tjänste- eller arbetsavtal som barn ingått, medgivande till äktenskap enligt 2 kap. 4 § giftermålsbalken eller till åtgärd beträffande markars egendom enligt 5 kap. 14 § eller 6 kap. 6 § nämnda balk eller förordnande angående sådan egendoms förvaltning i andra fall,

2. talan mot överförmyndares beslut,

3. nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond, tillstånd till vinstutdelning i bolag, skyldighet för bolag eller förening att träda i likvidation, förordnande eller entledigande av likvidator eller tillstånd till försäljning av egendom under likvidation eller till fusion,

4. förvaltning av stiftelse,

5. underställning av delägares beslut eller meddelande av särskilda föreskrifter angående god mans förvaltning enligt lagen om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfälliga ägor och rättigheter, eller

Vid annan handläggning än som sägs i 3 eller 4 § skall rätten hava den sammansättning som anges i tredje stycket,

om ärendet är tvistigt,
om eljest särskild anledning föreligger därtill, eller
om ärendet angår

1. samtycke till hävande av tjänste- eller arbetsavtal som barn ingått, medgivande till äktenskap enligt 2 kap. 2 § giftermålsbalken eller till åtgärd beträffande markars egendom enligt 5 kap. 14 § eller 6 kap. 6 § nämnda balk eller förordnande angående sådan egendoms förvaltning i andra fall,

2. talan mot överförmyndares beslut,

3. nedsättning av bolags aktiekapital eller grundfond, tillstånd till vinstutdelning i bolag, skyldighet för bolag eller förening att träda i likvidation, förordnande eller entledigande av likvidator eller tillstånd till försäljning av egendom under likvidation eller till fusion,

4. förvaltning av stiftelse,

5. underställning av delägares beslut eller meddelande av särskilda föreskrifter angående god mans förvaltning enligt lagen om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfälliga ägor och rättigheter, eller

¹ Senaste lydelse 1969: 258.

Nuvarande lydelse

6. tillstånd till viss förvaltningsåtgärd i annat fall än som avses ovan i detta stycke.

I fall som avses i andra stycket skall rätten bestå av en lagfaren domare och nämnd, när ärendet skall prövas enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken, samt eljest av minst tre och högst fyra lagfarna domare. Har nämnd säte i rätten äger 15 kap. 29 och 30 §§ giftermålsbalken motsvarande tillämpning.

Föreslagen lydelse

6. tillstånd till viss förvaltningsåtgärd i annat fall än som avses ovan i detta stycke.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

13 Förslag till**Lag om ändring i namnlagen (1963: 521)**

Härigenom förordnas, att 7 och 15 §§ namnlagen (1963: 521) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Upplöses äktenskap genom äktenskapsskillnad eller genom mannens död, må hustru, som förvärvat mannens släktnamn, genom anmälan hos pastor återtaga det släktnamn hon hade som ogift. Detsamma gäller, om hustru vid återgång av äktenskap tillåts behålla mannens släktnamn.

Föreslagen lydelse

7 §

Upplöses äktenskap, må hustru, som förvärvat mannens släktnamn, genom anmälan hos pastor återtaga det släktnamn hon hade som ogift.

15 §¹

Förklaras någon icke hava äktenskaplig börd och har hans moder annat släktnamn än mannen, förlorar han dennes släktnamn och förvärvat i stället moderns släktnamn. Om synnerliga skäl äro därtill, må dock rätten tillåta att han behåller mannens namn.

Dömes till återgång av äktenskap, förlorar hustrun släktnamn som hon enligt 6 § första eller andra stycket förvärvat och återförvärvat det släktnamn hon hade före äktenskapet. Om synnerliga skäl äro därtill, må dock rätten tillåta att hon behåller mannens namn.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. Äldre bestämmelser tillämpas dock alltjämt vid återgång av äktenskap.

¹ Senaste lydelse 1970: 844.

14 Förslag till**Lag om ändring i rennäringslagen (1971: 437)**

Härigenom förordnas, att 2 § rennäringslagen (1971: 437) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***2 §**

Den som ingår äktenskap med renskötselberättigad förvärvar renskötselrätt.

Upplöses äktenskapet genom äktenskapsskillnad *eller dömes till återgång i äktenskapet*, kan länsstyrelsen upphäva renskötselrätt som förvärvats enligt första stycket, om särskilda skäl föreligger.

Upplöses äktenskapet genom äktenskapsskillnad, kan länsstyrelsen upphäva renskötselrätt som förvärvats enligt första stycket, om särskilda skäl föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. Äldre bestämmelser tillämpas dock alltså vid återgång av äktenskap.

15 Förslag till**Lag om ändring i rättshjälpslagen (1972: 429)**

Härigenom förordnas, att 31 § rättshjälpslagen (1972: 429) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***31 §¹**

I fråga om part som åtnjuter allmän rättshjälp i mål eller ärende vid allmän domstol, krigsrätt eller arbetsdomstolen äger bestämmelse i lag om parts rättegångskostnad tillämpning i fråga om kostnaderna för rättshjälpen. Motpart eller annan som är ersättningsskyldig för sådana kostnader skall åläggas att utge ersättningen till statsverket.

Vinner makar efter gemensam ansökan boskillnad, *hemskillnad* eller äktenskapsskillnad och har ena maken åtnjutit allmän rättshjälp, skall rätten, om det ej med hänsyn till omständigheterna är obilligt, ålägga andra maken att betala statsverket hälften av kostnaderna för rättshjälpen.

Vinner makar efter gemensam ansökan boskillnad eller äktenskapsskillnad och har ena maken åtnjutit allmän rättshjälp, skall rätten, om det ej med hänsyn till omständigheterna är obilligt, ålägga andra maken att betala statsverket hälften av kostnaderna för rättshjälpen.

¹ Senaste lydelse 1973: 118.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Skall i annat fall beslut meddelas om fördelning av kostnader mellan parter, äger därom gällande bestämmelser motsvarande tillämpning i fråga om kostnaderna för allmän rättshjälp åt part. Därvid skall betalningsskyldighet åläggas mot statsverket för dessa kostnader i deras helhet eller till viss kvotdel utan angivande av bestämt belopp.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974. Äldre bestämmelser tillämpas dock alltjämt, om det dömes till hemskillnad.

Motionsyrkanden

Utskottet har i samband med propositionen behandlat följande motioner

I. de med anledning av propositionen väckta motionerna

A. 1973: 1738 av herrar Henmark (fp) och Nelander (fp), vari hemställs att riksdagen beslutar

1. att för sin del anta 4 kap. 2 § första stycket GB med följande som *motionärernas* förslag betecknade lydelse

Kungl. Maj:ts förslag

Motionärernas förslag

4 kap.**2 §**

Kyrklig vigsel må äga rum:
inom svenska kyrkan, om mannen och kvinnan eller en av dem tillhör kyrkan; och
inom annat trossamfund, om Konungen medgivit att vigsel må förrättas inom samfundet *och mannen och kvinnan eller en av dem tillhör samfundet.*

Kyrklig vigsel må äga rum:
inom svenska kyrkan, om mannen och kvinnan eller en av dem tillhör kyrkan; och
inom annat trossamfund, om Konungen medgivit att vigsel må förrättas inom samfundet.

2. att betänketid skall krävas vid äktenskapsskillnad i samtliga fall,

3. att en sådan rådgivningsmöjlighet tillskapas, att såväl juridisk som annan rådgivning kan ske vid konfliktsituationer inom äktenskap.

B. 1973: 1748 av fröken Mattson (s), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om att informationsbroschyrer utarbetas kring främmande länders familjerätt att delas ut i samband med hinderprövning enligt de riktlinjer som angivits i motionen.

C. 1973: 1767 av herr Källstad m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen beslutar om sådan ändring av föreslagen lydelse av 4 kap. 2 § GB, att kyrklig vigsel må äga rum inom svenska kyrkan samt inom annat trossamfund, om Konungen medgivit att vigsel må förrättas inom samfundet, obcroende av om de som vill ingå äktenskap eller någon av dem tillhör visst samfund samt att beslutet för de fria trossamfundens del skall vara oberoende av kyrkomötets hörande.

D. 1973: 1778 av fröken Hörlén m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen för sin del beslutar att i giftermålsbalken stadgas att äktenskapsskillnad mellan makar skall föregås av tre månaders betänketid i det fall då makarna är ense om beslutet att skiljas och saknar minderåriga barn under sin vårdnad.

E. 1973: 1779 av fröken Mattson m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen för sin del antar det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring av föräldrabalken (FB) med de ändringarna att

dels i 6 kap. införes en ny 12 a §

dels 11 kap. 1 och 2 §§ erhåller nedan angivna lydelse:

6 kap.

12 a §

Vilja sammanboende föräldrar till barn utom äktenskap att barnet skall stå under deras gemensamma vårdnad, äge de göra anmälan härom till myndighet, som Konungen bestämmer. Efter sådan anmälan skall i fråga om vårdnaden om barnet även vad som stadgas i 1 och 5—9 §§ med avseende på vårdnad om barn i äktenskap gälla i tillämpliga delar.

Vad i första stycket sägs skall gälla även i fråga om barn i äktenskap, vars föräldrar sammanbo efter dom på äktenskapsskillnad. Bestämmelserna i 1—10 §§ skola därvid gälla i tillämpliga delar.

11 kap.

1 §

Kungl. Maj:ts förslag

Motionärernas förslag

För underårigt barn i äktenskap vare föräldrarna förmyndare. Dör en av föräldrarna, eller kan någon av dem enligt 4 § icke vara förmyndare, eller varder någon av dem entledigad från förmynderskapet, vare den andre barnets förmyndare.

Dömes till äktenskapsskillnad mellan föräldrarna, vare den barnets förmyndare, som skall hava vårdnaden om det. Varder eljest

Dömes till äktenskapsskillnad mellan föräldrarna, vare den barnets förmyndare, som skall hava vårdnaden om det; och skola be-

Kungl. Maj:ts förslag

förordnat att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, vare han ock förmyndare.

Motionärernas förslag

stämmeleserna i första stycket gälla, om barnet efter föräldrarnas anmälan enligt 6 kap. 12 a § andra stycket står under deras gemensamma vårdnad. Varder eljest förordnat att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, vare han ock förmyndare.

2 §

Nuvarande lydelse

För underårigt barn utom äktenskap vare modern förmyndare. Har vårdnaden om barnet tillagts fadern, vare han dess förmyndare.

Motionärernas förslag

För underårigt barn utom äktenskap vare modern förmyndare. Har vårdnaden om barnet tillagts fadern, vare han dess förmyndare. *Står barnet efter föräldrarnas anmälan enligt 6 kap. 12 a § första stycket under deras gemensamma vårdnad, skall vad som stadgas i 1 § med avseende på barn i äktenskap gälla i tillämpliga delar.*

F. 1973: 1789 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen avslår propositionen.

G. 1973: 1790 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen måtte besluta att, i avvaktan på kompletterande utredningar samt på grund av angelägenheten av en samnordisk lagstiftning, avslå propositionen.

H. 1973: 1791 av herr Fälldin m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen
1. beslutar om sådana ändringar i lagförslagen som tillgodoser vad som anförts i motionen om

a) domstolsproceduren vid äktenskapsskillnad på ansökan av makar som är ense och inte har barn under 16 år,

b) befogenhet för domstol att utse särskild medlare i vissa fall;

2. tillkännager för Kungl. Maj:t sin mening vad som anförts i motionen om det fortsatta reformarbetet på äktenskapsrättens område.

I. 1973: 1792 av fru Hambræus (c), vari hemställs att riksdagen avslår propositionen.

J. 1973: 1793 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen beslutar

1. att i den nya familjerättslagstiftningen ersätta begreppet äktenskap med begreppet registrerad samlevnad,

2. att existerande äktenskap får möjlighet att kvarstå på grundval av 1920 års giftermålsbalk eller övergå till den registrerade samlevnadens form,

3. att samhället officiellt erkänner existensen även av andra, fria samlevnadsformer,

4. att de sexuellt avvikandes rätt till lika villkor med andra grupper erkänns,

5. att det i frågan om vårdnaden av barn skapas full jämställdhet dels mellan fäder och mödrar, dels mellan olika samlevnadsformer,

6. att barnets bästa konsekvent göres till avgörande utgångspunkt i bedömningen av vårdnadsfrågan,

7. att bestämmelserna om underhåll till f. d. äktenskaps- och annan samlevnadspartner jämkas i enlighet med motionens förslag,

8. att till motionen fogade och i *bilaga 1* till detta betänkande intagna förslagen till lagtexter i konsekvens härmed godkännes,

9. att de delar av giftermålsbalken vilka ej ersättes av det till motionen fogade "Förslag 1" till "Lag om samlevnad" (bilaga 1) skall äga giltighet även för sådan registrerad samlevnad som nämns i sagda förslag, samt

10. att propositionens förslag i de delar som ej berörts i punkterna 1—9 ovan godkännes.

K. 1973: 1794 av herrar Hyltander (fp) och Åberg (fp), vari hemställs

A. i första hand att riksdagen måtte besluta att avslå propositionen,

B. i andra hand att riksdagen måtte i anledning av propositionen besluta

1. att i samband med begäran om äktenskapsskillnad ett hemskillnadsår blir huvudregel,

2. att äktenskap mellan syskon, såväl helsyskon som halvsyskon som huvudregel icke blir tillåtet,

3. att familjerådgivningen ges en betydligt vidgad funktion.

L. 1973: 1795 av herr Romanus (fp), vari hemställs att riksdagen beslutar att ogifta föräldrar och frånskilda föräldrar skall få möjlighet att gemensamt få vårdnaden om gemensamma barn på det sätt som anges i motionen.

M. 1973: 1796 av fru Sundberg m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen

1. beslutar att 1 kap. 1 § GB alltjämt skall gälla;
2. beslutar att giftomannasamtycke skall krävas för minderårigs ingående av äktenskap;
3. ger Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om utformningen av borgerliga vigselformulär;
4. ger Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om trohetsbegreppet;
5. beslutar att dels medlingsinstitutet inte skall ha provisorisk karaktär, dels en av de två förordnade medlarna i varje kommun bör vara präst i svenska kyrkan;
6. beslutar att äktenskapsskillnad — utom i fall som avses i 11 kap. 4 och 5 §§ GB — alltid skall föregås av betänketid, vilken när make har barn som står under hans vårdnad eller då endast en av makarna vill att äktenskapet skall upplösas skall bestämmas till sex månader och i övriga fall till tre månader;
7. avslår förslaget om ändring i 6 kap. 12 § FB; samt
8. avslår förslaget till lag om ogifta sammanboendes gemensamma bostad.

N. 1973: 1797 av herr Svensson i Kungälv (s), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär

1. att annat trossamfund än svenska kyrkan bör erhålla rätt att viga envar som så önskar,
2. att en betänketid av tre månader införes även då makar är eniga om skilsmässa och saknar barn,
3. att minst två medborgare utses i varje kommun av länsstyrelsen på förslag av kommunfullmäktige,
4. att minst en av medlarna skall vara förtrogen med religiösa föreställningar om äktenskap och familj,
5. att envar kan söka den medlare de önskar dock att medlingsskyldighet föreligger inom kommunen,
6. att familjerådgivningsbyråerna snarast bör byggas ut, samt
7. att de frivilliga familjerådgivningsbyråerna ges ekonomiskt stöd till sin verksamhet under förutsättning att vissa kvalitativa krav uppfylles.

O. 1973: 1798 av herr Svensson i Malmö (vpk), vari hemställs att riksdagen beslutar att ändra 6 kap. 10 § FB och för sin del anta följande lydelse av stadgandet

6 kap.

10 §

Nuvarande lydelse

Fader eller moder, som är skild från vårdnaden, må ej betagas tillfälle till umgänge med barnet, med mindre *särskilda omständigheter föranleder därtill. Nöjes han ej med vad som härom bestämmes av den som har vårdnaden, skilje rätten dem emellan.*

Motionärens förslag

Fader eller moder som är skild från vårdnaden må ej betagas tillfälle till umgänge med barnet med mindre *att synnerliga skäl därtill äro. I samband med beslut i vårdnadsfrågan fastställer rätten regler för umgängesrättens utövande.*

Vårdnadshavare, som i upprepade fall åsidosätter rättens beslut, dömes till böter.

P. 1973: 1799 av herr Werner i Malmö m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen beslutar att

1. domstol vid utdömande av underhåll skall ha möjlighet att ta rimlig hänsyn till fall av otrohet i enlighet med vad i motionen anförts,
2. trohetskravet sådant det kommer till uttryck i 5 kap. 1 § GB skall kvarstå jämväl efter det fortsatta reformarbetet,
3. en betänketid om sex månader skall föregå äktenskaps upplösning även då makarna är ense, förutsatt att de ej varit åtskilda i minst två år,
4. GB:s nuvarande 2 kap. 2 § skall komma till uttryck i lagstiftningen,
5. fortsatt reformarbete avseende äktenskapslagstiftning underkastas nordisk samordning.

Q. 1973: 1800 av herr Westberg i Ljusdal (fp), vari hemställs att riksdagen måtte besluta

1. att för sin del avslå propositionen,
2. att som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om nya överläggningar med de övriga nordiska länderna i fråga om äktenskapslagstiftningen.

R. 1973: 1801 av herr Winberg (m), vari hemställs att riksdagen beslutar

1. att avslå förslaget att göra hindret för halvsyskon att ingå äktenskap med varandra dispensabelt,
2. att avslå förslaget att avkriminalisera samlag mellan halvsyskon,
3. att äktenskapsskillnad — utom i fall som avses i 11 kap. 4 och 5 §§ giftermålsbalken — alltid skall föregås av betänketid under sex månader.

S. 1973: 1802 av fru Åsbrink (s), vari hemställs att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t hemställa att prästerna i svenska kyrkan samt vigselförrättarna inom annat trossamfund än svenska kyrkan måtte få uttrycklig behörighet som medlare.

T. 1973: 1803 av fru Åsbrink (s), vari hemställs att riksdagen beslutar att en betänketid på sex månader fastställs för samtliga fall av äktenskapsskillnad.

II. de vid början av 1973 års riksdag väckta fristående motionerna

A. 1973: 657 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder att en utredning tillsätts med uppgift att se över lagar och förordningar i syfte att undanröja förekommande ekonomisk diskriminering av äktenskapet i jämförelse med andra samlevnadsformer.

B. 1973: 1090 av herrar Johansson i Skärstad (c) och Börjesson i Falköping (c), vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder om utredning av möjligheterna att undanröja de ekonomiska skillnaderna mellan äktenskap och annan samlevnadsform.

Motivering till förslagen

I det följande återger utskottet ur propositionen vad föredragande statsrådet Lidbom under rubriken "allmänna synpunkter" anför om äktenskapets ställning och innehåll. Vidare återger utskottet de allmänna synpunkter på äktenskapet som framförs i partimotionerna 1973: 1789 (m), 1973: 1791 (c) och 1973: 1793 (vpk).

Beträffande statsrådets motivering i övrigt till de olika lagändringarna samt motiveringarna till motionsyrkandena hänvisar utskottet, i den mån de inte närmare återges nedan under utskottets yttrande, till propositionen respektive de tryckta motionerna.

Allmänna synpunkter

Föredragande statsrådet

Med början på s. 82 i propositionen anför statsrådet under rubriken "allmänna synpunkter" följande om familjen och äktenskapet.

Familjen är av grundläggande betydelse både för familjemedlemmarna själva och för samhället. Inom familjens ram får barnen vård och uppfostran. Sammanhållning inom familjen kan tillgodose föräldrarnas och barnens behov av trygghet och samhörighet med andra. I ekono-

miskt hänseende innebär familjen en hushållsgemenskap som bidrar till att trygga de enskilda medlemmarnas försörjning.

Det övervägande antalet män och kvinnor som bildar familj väljer att ge sin samlevnad äktenskapets form. Särskilda undersökningar som avser förhållandena under åren 1969—1970 visar att ungefär 93 % av samboende män och kvinnor är gifta. Det finns emellertid tecken som tyder på att det under senare år har blivit vanligare att män och kvinnor bildar familj utan att gifta sig. Giftermålsfrekvensen har sjunkit. Antalet ingångna äktenskap har gått ned från 61 101 år 1966 till 39 918 år 1971, vilket motsvarar en sänkning med cirka 35 %. Det har blivit vanligare att barn föds utom äktenskapet. Av de barn som föddes år 1960 var 11,3 % födda utom äktenskap. År 1971 uppgick motsvarande andel till 21,6 %. En särskild undersökning från år 1971 visar att omkring två tredjedelar av de nyblivna ogifta mödrarna sammanbor med barnets far.

Det moderna samhället lämnar på många olika sätt stöd åt familjen. På social-, arbetsmarknads-, bostads- och utbildningspolitikens områden liksom inom familjebeskattningen görs insatser som syftar till att stödja familjerna i fullgörandet av deras uppgifter eller till att överta uppgifter som tidigare har fullgjorts inom familjens ram. Särskilt betydelsefulla är de insatser som är inriktade på stöd och hjälp åt barnfamiljerna. Vi har allmänna barnbidrag, bostadstillägg, bidragsförskott, studie-stöd, barnpensioner och andra förmåner inom den allmänna försäkringen samt bostättningslån. Inkomstbeskattningen är lindrigare för den som har försörjningsplikt mot make, om denne saknar egen inkomst. Vidare ges i vissa fall skattelättnad åt den som uppfostrar barn eller utger underhållsbidrag till make. Samhället lämnar särskild service till barnfamiljerna i form av barnstuge- och familjedadghemsverksamhet, social hemhjälp, förebyggande mödra- och barnavård etc.

Familjerelationerna och familjebandens betydelse förändras med samhällsutvecklingen. Å andra sidan påverkas också denna utveckling av rådande familjemönster. Det råder ett växelspel mellan familjens levnadsmönster samt lagstiftning och sociala eller ekonomiska förändringar i samhället.

Under de senaste decennierna har betingelserna för familjebildning och familjeliv liksom familjernas levnadsmönster ändrats. Dessa förändringar till trots står det utom tvivel att familjen även i framtiden kommer att ha en central plats i samhällslivet. Familjepolitiken är därför av stor betydelse. Av särskild vikt är att samhället ger stöd åt barnfamiljerna. Men det är också en viktig uppgift för samhället att reglera familjemedlemmarnas inbördes förhållanden genom lagstiftning. Därvid träder reglerna om äktenskapet och dess rättsverkningar i förgrunden.

Utanför den familjerättsliga lagstiftningen — exempelvis inom social- och skattelagstiftningen — likställs i viss utsträckning samlevande

ogifta med makar. Tanken är att samboende män och kvinnor som lever under samma sociala och ekonomiska förhållanden skall behandlas lika oberoende av om de har ingått äktenskap eller inte. Vid förverkligandet av denna tanke har lagstiftaren ofta ställts inför problem att finna lämpliga och lätt konstaterbara kriterier för att avgöra om äktenskapsliknande samlevnad föreligger eller inte i det enskilda fallet. Ett vanligt sätt att lösa problemet har inom social- och skattelagstiftningen varit att med gifta likställa samboende som tidigare har varit gifta med varandra eller som har eller har haft barn tillsammans. Andra kategorier av samboende har inte kunnat likställas med gifta, eftersom det inte har ansetts kunna komma i fråga att bygga avgränsningen på regler som förutsätter att myndigheterna i enskilda fall skall göra ingående undersökningar beträffande människors personliga levnadsförhållanden.

I detta lagstiftningsärende har under remissbehandlingen gjorts gällande att social- och skattelagstiftningen i viss utsträckning har fått sådan utformning att makar blir sämre ställda än samlevande ogifta. Enligt min mening kan inte med fog hävdas att äktenskapet diskrimineras inom social- och skattelagstiftningen. Jag kan på denna punkt hänvisa till den redogörelse som nyligen lämnades av statsrådet Odhnoff i ett interpellationssvar i riksdagen (prot. 1972: 135 § 4). För egen del har jag inte anledning att gå närmare in på dessa frågor nu. De är inte omedelbart aktuella i detta lagstiftningsärende, som rör den civilrättsliga regleringen av familjemedlemmarnas inbördes förhållanden. Jag vill endast framhålla att min principiella uppfattning är att man vid utformningen av regler om skatter och sociala förmåner i möjlig mån bör undvika att ge reglerna ett sådant innehåll att människor förlorar på att gifta sig eller vinner på att skiljas.

De speciella problem av både ekonomisk och personlig art som den äktenskapliga samlevnaden mellan man och kvinna och deras familjeliv med eventuella barn under deras vårdnad ger upphov till gör det nödvändigt att lagstiftningen tillhandahåller ett särskilt regelsystem för dessa samlevnadsförhållanden. Lika uppenbart är att äktenskapsrättens regler kan göras tillämpliga endast i fall då kontrahenterna har kommit överens om att gifta sig och på visst sätt utåt manifesterat sin överenskommelse, dvs. när de har ingått äktenskap i den form lagen anvisar.

Detta innebär visserligen att de människor, som sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden, dvs. under i princip samma sociala och ekonomiska betingelser som gifta personer, men som av en eller annan anledning inte vill ingå äktenskap, i åtskilliga hänseenden blir underkastade andra rättsregler än de gifta och att detta kan vara oförmånligt för dem båda eller för endera av dem. Detta är emellertid ofrånkomligt om man utgår från att äktenskapet är och måste vara grundat på frivillig överenskommelse.

Det är enligt min mening av största betydelse att människornas fri-

het att själva utforma sitt personliga liv, att välja samlevnadsform och att bestämma de etiska normer som skall gälla för deras familjeliv respekteras. Lagstiftarens ambitioner på äktenskapsrättens område bör begränsas till att tillhandahålla lösningar på praktiska problem och inriktas på att reglerna skall ges en sådan utformning att de kan accepteras av praktiskt taget alla människor. Arbetar man med denna målsättning bör det vara möjligt att bevara äktenskapet som den normala och naturliga formen för familjebildning för det helt övervägande flertalet människor. Det är från flera synpunkter önskvärt att så sker.

Samhället måste emellertid räkna med som en realitet att det i dag finns ett betydande antal familjer där föräldrarna inte är gifta. Lagstiftaren måste ta hänsyn till detta, framför allt vid utformningen av bestämmelser som direkt eller indirekt berör barn. Det bör givetvis inte i en modern lagstiftning få förekomma att barnens intressen blir sämre tillgodosedda av det skälet att föräldrarna inte är eller har varit gifta med varandra. I fråga om vårdnaden om barn och rätten till den gemensamma familjebostaden bör därför eftersträvas i sak enhetliga regler för alla samlevande oberoende av om samlevnaden sker inom äktenskapets ram eller inte.

Vår *gällande giftermålsbalk* (GB) kom till år 1920. Dess regler om ingående och upplösning av äktenskap motsvarar den lagstiftning i ämnet som hade införts redan år 1915. Det är allmänt erkänt att balken var ett för sin tid förnämligt lagverk. Den präglades av både realism och framsynthet.

Vid tiden för GB:s tillkomst innebar det nästan allenarådande familjemönstret att mannen var den förvärvsarbetande som skaffade familjen de nödvändiga kontanterna, medan hustrun arbetade i hemmet och svarade för barntillsynen. Knappt 4 % av de gifta kvinnorna hade förvärvsarbete utanför hemmet. Institutioner för barntillsyn var utomordentligt sällsynta. Ensamstående familjeförsörjare erbjöds inte annat stöd från samhällets sida än en torftig fattigvård.

Ett väsentligt syfte med 1920 års lagstiftning var att bryta med det tidigare patriarkaliska familjemönstret med mannen som familjens överhuvud och ersätta det med ett system där man och hustru är likaberättigade. Balkens regler innebär i princip att båda makarna har samma rättigheter och skyldigheter. Mot bakgrund av den fasta rollfördelning mellan makarna som vid tiden för GB:s tillkomst präglade förhållandena i de flesta familjer är det dock naturligt att den rättsliga jämställdheten mellan makarna i huvudsak blev av formell karaktär. Förutsättningarna för en reell ekonomisk självständighet för kvinnan var i allmänhet små, eftersom hustrun för sin försörjning var hänvisad till de inkomster som mannen genom sitt förvärvsarbete tillförde familjen. Under dåtida förhållanden var det naturligt att använda restriktiva skilsmässoregler för att slå vakt om familjestabiliteten. Begränsningar

i rätten att skiljas sågs som ett verkningsfullt medel att förhindra familjeupplösning. Samlevnad mellan man och kvinna utan äktenskap var inte socialt accepterad.

De sociala förhållanden som rådde vid tiden för GB:s tillkomst innebar i och för sig en rationell motivering för uppfattningen att lagstiftningen borde motverka skilsmässor genom restriktiva regler av olika slag. Enligt då för tiden allmänt omfattade värderingar borde en make inte egenvilligt få undandra sig samlevnaden annat än i särskilda fall då ett sådant handlingssätt framstod som moraliskt berättigat. Inte heller om makarna var ense om att skiljas borde de ha full frihet att upplösa sitt äktenskap.

Inte bara reglerna om upplösning av äktenskap utan också andra bestämmelser i GB ger uttryck åt etiska normer för hur makar bör uppträda mot varandra. Om någon av makarna grovt åsidosätter sina förpliktelser mot den andra kan det berättiga den förfördelade maken att få äktenskapet upplöst. I vissa fall kan den som bär den huvudsakliga skulden till en brytning drabbas av ekonomiska påföljder i form av skadestånd eller mistad rätt till underhåll. Enligt föräldrabalken (FB) kan liknande faktorer i princip påverka bedömningen av frågan om vem som vid en skilsmässa skall få vårdnaden om de gemensamma barnen.

GB har inte undergått några väsentliga ändringar sedan sin tillkomst. Det är ofrånkomligt att den utveckling som har ägt rum under det senaste halvsekle har medfört att åtskilliga av balkens bestämmelser nu framstår som föråldrade både till sin språkdräkt och till sitt innehåll. En betydande anpassning till förändrade förhållanden har visserligen skett genom praxis. *Behovet av översyn av lagreglerna* har emellertid i stigande grad gjort sig gällande. Sannolikheten talar för att den sjunkande äktenskapsfrekvensen till viss del beror på att gällande äktenskapslagstiftning inom växande grupper — inte minst bland ungdomen — anses otidsenlig. Särskilt för dem som har ambitionen att slå vakt om äktenskapet som samlevnadsform bör den ökande familjebildningen utanför äktenskapets ram vara en erinran om behovet av att se över lagstiftningen.

Familjelagssakkunniga har nu avgett ett första betänkande (SOU 1972: 41) Familj och äktenskap I. Betänkandet innehåller förslag till en partiell revision av äktenskapslagstiftningen. Reglerna om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar har i huvudsak lämnats åt sidan. Avsikten är att de skall behandlas i en senare etapp av utredningsarbetet. De sakkunnigas förslag rör främst reglerna om ingående och upplösning av äktenskap. Vidare föreslås att de bestämmelser som avser makars personliga förhållanden till varandra skall slopas. Möjlighet införs att vid bodelning efter äktenskapsskillnad jämka den hälftendelning av makarnas giftorättsgods som annars normalt skall äga rum.

Vissa ändringar i FB:s regler om vårdnaden om barn förordas. Slutligen har de sakkunniga lagt fram förslag till en särskild lag om rätten till hyres- eller bostadsrätt vid upplösning av äktenskapsliknande samlevnad.

Jag förordar alltså att familjelagssakkunnigas betänkande nu tas upp till saklig bedömning. Innan jag går in i detalj på olika förslag som de sakkunniga har lagt fram skall jag behandla ytterligare ett par frågor av mera allmän natur.

Familjelagssakkunniga har vid utformningen av sina förslag utgått från att en reviderad giftermålsbalk inte bör innehålla några bestämmelser som ger uttryck för *etiska normer i relationerna mellan makar*.

Som jag förut har nämnt innehåller GB vissa bestämmelser om makarnas personliga relationer till varandra. Dessa bestämmelser har sin grund i en etik som lagstiftaren velat ge sitt stöd. Vissa av dem är mycket allmänt hållna. Som exempel kan nämnas föreskrifter om att make som grovt har kränkt den andra maken kan åläggas att betala skadestånd och regler om att make som bär den huvudsakliga skulden till en hemskillnad eller äktenskapsskillnad i princip inte kan tillerkännas underhållsbidrag. Vad som menas med grov kränkning och efter vilka kriterier skuldfrågan skall bedömas sägs inte uttryckligen i lagen. Vid tillämpningen av sådana bestämmelser måste därför makarnas handlande bedömas enligt de allmänna etiska normer som varit vägledande vid utformningen av lagstiftningen, givetvis dock med beaktande av de förskjutningar och förändringar i förhållanden som värdningar som äger rum från tid till annan.

Det är givet att familjebildning bör grundas på känsla av samhörighet och att sammanhållning inom familjen förutsätter att familjens medlemmar samverkar och visar varandra hänsyn. Därmed är emellertid inte sagt att denna självklara sanning behöver översättas i äktenskapsrättsliga regler som knyter rättsliga sanktioner till att en av makarna har handlat i strid mot vissa etiska normer för samlevnaden. Att i lagtext konkretisera sådana normer är mycket svårt. I stor utsträckning hänvisas man till allmänna uttryck av den typ gällande lag innehåller. Allmänt utformade lagregler medför stora problem för rättstillämpningen. Det blir svårt för domstolar och andra att slå fast, om ett visst beteende utgör ett brott av den art mot de av lagen förutsatta etiska normerna att de lagreglerade sanktionerna blir tillämpliga. Dessutom är det många gånger en näst intill omöjlig uppgift att avgöra vem av makarna som djupare sett har skulden till att söndring har uppstått. För ett nutida betraktelsesätt är det också stötande att en domstol skall behöva fastställa vem av två makar som bär skulden till att söndring har uppstått i äktenskapet, och det blottläggande av makarnas intima personliga förhållanden som en sådan prövning förutsätter kan på ett

för framtiden olyckligt sätt skärpa motsättningarna mellan dem. Indirekt kan också barnen komma att drabbas.

Jag påpekade tidigare att man inte kan utesluta att den sjunkande äktenskapsfrekvensen delvis beror på att växande grupper av vårt folk inte vill låta sitt privatliv dikteras genom normer som påtvingas dem utifrån genom äktenskapslagstiftningen. Det är inte osannolikt att många hyser olust inför tanken att en domstol i samband med en eventuell skilsmässa skulle ingående pröva förhållanden och händelser som hänför sig till deras familjeliv. Äktenskapslagstiftningens huvuduppgift bör vara att tillhandahålla lösningar på praktiska problem. Den bör, som jag tidigare har framhållit, utformas så att den kan godtas av det helt överväldigande flertalet människor.

Nästan samtliga remissinstanser har godtagit de sakkunnigas förslag om utmönstring av de sanktionsregler som anknyter till makarnas personliga förhållanden till varandra. Åtskilliga har emellertid uttalat sig för att GB även i fortsättningen bör innehålla en motsvarighet till nuvarande bestämmelser i 5 kap. 1 §, där det föreskrivs att makar är skyldiga varandra trohet och bistånd och har att i samråd verka för familjens bästa. En sådan osanktionerad lagregel skulle enligt dessa remissinstansers mening vara av värde som ett stöd för sammanhållningen inom äktenskapet.

I och för sig strider det mot svenska traditioner att i lag ha allmänna deklarationer av den typ som 5 kap. 1 § innehåller, om man inte är beredd att knyta några rättsliga sanktioner till att någon handlar i strid mot deras innehåll. Som framgår av det nyss anförda är jag inte beredd att förorda sådana sanktioner. Det kan också invändas att formuleringen av 5 kap. 1 § är något ålderdomlig och till synes tillmäter den sexuella troheten i äktenskapet alltför stor vikt. Trohetskravet har emellertid i själva verket här en vidsträcktare innebörd och är närmast liktydigt med lojalitet och ömsesidig hänsyn. Mot ett allmänt krav av det slaget kan knappast någon ha invändningar i sak. Jag kan inte heller finna att det föreligger något påtagligt behov av att slopa bestämmelserna i 5 kap. 1 § vid en partiell reform av GB. Däremot skulle en sådan åtgärd möjligen kunna föranleda missuppfattningar beträffande intentionerna med den nu förestående äktenskapsrättsliga reformen. Jag vill därför inte förorda någon ändring i GB på denna punkt.

Skilsmässoreglerna i familjelagssakkunnigas förslag har utformats utifrån principen att *äktenskapet skall ses som en form för frivillig samlevnad mellan självständiga personer*. Det synsättet har att göra bl. a. med kvinnans förändrade ställning i samhället.

Som jag tidigare har framhållit var det vid tiden för GB:s tillkomst mycket ovanligt att gifta kvinnor hade förvärvsarbete. Sedan dess har situationen förändrats på ett avgörande sätt, i synnerhet under de senaste åren. År 1964 hade 46,5 % av de gifta kvinnorna i åldrarna 18—66

år förvärvsarbete och år 1972 hade andelen stigit till 58,5 %. Man kan således räkna med att kvinnans jämställdhet med mannen på arbetsmarknaden håller på att bli verklighet. Betydande insatser återstår dock att göra, om detta mål skall kunna nås. Det kan räcka med att peka på att endast omkring hälften av de förvärvsarbetande gifta kvinnorna har heltidsarbete och att kvinnorna framför allt sysselsätts inom låglöneyrken. I takt med att kvinnor i allt större utsträckning börjat förvärvsarbete har också attityden till kvinnans förvärvsarbete förändrats. I dag är det lika nödvändigt för flickor som för pojkar att skaffa sig en yrkesutbildning så att de inte för sin försörjning behöver vara beroende av någon annan.

Många andra drag i samhällsutvecklingen är ägnade att minska gifta kvinnors och barnens beroende av mannen. Samhället svarar numera helt eller delvis för åtskilliga behov som förut måste tillgodoses inom familjen. Uppfostran av barnen stöds ekonomiskt genom barnbidrag och studehjälp. Stora insatser görs från samhällets sida för att bistå familjerna med barntillsyn, även om mycket återstår innan problemen har blivit lösta: vi har mer än 820 000 barn under skolåldern, och antalet kommunala daghems- och familjedaghemspplatser uppgick i mitten av år 1972 till omkring 93 000. Familjens bostadskostnader nedbringas i stor utsträckning genom bostadsbidrag. Vi har fått ett omfattande socialförsäkringssystem som skapar trygghet vid sjukdom och invaliditet, efter familjeförsörjarens död och på ålderdomen. Utbildningen har demokratiserats och gjorts tillgänglig för alla oberoende av kön och inkomstförhållanden.

Alla de nu nämnda omständigheterna är ägnade att minska makarnas ömsesidiga ekonomiska beroende. Man kan utgå från att kvinnan får allt större ekonomisk självständighet och att den normala ordningen i framtiden kommer att vara att båda makarna i ett äktenskap har förvärvsarbete. Detta får betydelse bl. a. för utformningen av reglerna om upplösning av äktenskap. I gällande lagstiftning är möjligheterna till skilsmässa begränsade på olika sätt. Är makarna ense om att skiljas kan de visserligen göra detta men endast efter en ganska omständlig procedur med medling, hemskillnadsdom och ett års särlevnad. Omedelbar äktenskapsskillnad kan utverkas bara på vissa i lagen angivna grunder. Om bara den ena maken vill skiljas är principen att han eller hon inte har obetingad rätt till det. I praktiken är det dock nästan alltid möjligt för den som så önskar att få till stånd en skilsmässa.

Skilsmässostatistiken visar att skilsmässor är vanligare nu än förr även om det inte är fråga om en oavbrutet stigande trend. År 1920 upplöstes 1 325 äktenskap genom äktenskapsskillnad, medan det år 1971 förekom 13 682 äktenskapsskillnader. Fortfarande varar dock det stora flertalet äktenskap livet ut. Endast cirka 14 % av alla ett visst år ingångna äktenskap är upplösta efter 20—25 år.

En upplösning av ett äktenskap innebär i dag i regel inte samma ekonomiska påfrestningar som tidigare. Inte bara mannen utan också kvinnan har numera betydligt oftare än förr möjligheter att efter skilsmässa försörja sig själv genom förvärvsarbete. Ensamstående föräldrars situation har underlättats på olika sätt bl. a. genom systemet med bidragsförskott, som innebär att barn under 18 år vars vårdnadshavare är ensamstående garanteras en minimistandard genom ett indexreglerat bidrag. Samhället har givetvis fortfarande anledning att motverka förhastade skilsmässor. En upplösning av en familj innebär nästan alltid påfrestningar främst av känslomässig men ibland också av ekonomisk art för de berörda personerna. Särskilt påtaglig är risken för att minderåriga barn blir illa utsatta. Skilsmässor bör dock inte motverkas på det viset att lagstiftningen begränsar möjligheterna att upplösa ett äktenskap. Utformas lagstiftningen så att man försvårar eller rent av gör det omöjligt för en person att upplösa ett äktenskap som han efter moget övervägande vill frigöra sig från, skapar man inte någon harmonisk miljö för en fortsatt samlevnad. Eftersom det under alla omständigheter är omöjligt att hindra en make att bryta samlevnaden och eventuellt bilda ny familj, bör han också ha möjlighet att upplösa det tidigare äktenskapet så att en ny familjebildning kan ske i äktenskapets form.

Restriktiva skilsmässoregler är inte förenliga med uppfattningen av äktenskapet som en form för frivillig samlevnad. I likhet med en så gott som enhällig remissopinion ansluter jag mig härvidlag till de sakkunnigas grundinställning. En makes bestämda och väl övervägda önskan om äktenskapsskillnad bör enligt min mening alltid respekteras. Eftersom en samlevnad mellan man och kvinna har så många personliga och känslomässiga inslag bör det inte komma i fråga att någon myndighet skall pröva om makens motiv för att begära äktenskapsskillnad är objektivt sett välgrundade. En annan sak är att det kan vara motiverat att för fall då makarna inte är ense om att skiljas eller då de har minderåriga barn införa särskilda regler som i möjligaste mån skapar garantier för att ett beslut att skiljas inte är förhastat.

Motionen 1973: 1789 (m)

I motionen anfördes följande allmänna synpunkter på äktenskapet.

Det moderna samhället ställer stora krav på solidaritet och gemensamt ansvarstagande människor emellan. Familjestrukturen har förändrats från det agrara samhället, där familjen fungerade både som arbetsgrupp och utbildningsgrupp för det arbete som gav familjen dess försörjning, till dagens industriella samhälle där makarnas arbete till största delen är förlagt utom hemmet och där samhället tagit över många av de uppgifter som tidigare åvilade familjen. Detta har för många människor medfört konflikter och svårigheter.

Vi människor har ett oförminskat behov av känslomässig gemenskap

med dem som står oss nära. Särskilt betydelsefullt är det att barnen får växa upp i en hemmiljö som präglas av trygghet och ansvarstagande. Den naturliga familjebildningen inom äktenskapets ram där man och kvinna förenas i en livslång gemenskap är och kommer säkerligen att förbli den dominerande formen för sammanlevnad människor emellan. Betydelsen av stabilitet och sammanhållning inom primärgruppen, familjen, har blivit alltmer framträdande ju snabbare samhället förändras.

Den gemenskap på vilken äktenskapet bygger har sin grund i parternas vilja till ömsesidigt ansvarstagande och deras insikt om äktenskapets etiska innebörd. I äktenskapets regelsystem ligger också en anvisning om makarnas skyldigheter mot varandra och barnen. Dessa regler fyller även funktionen att skydda den svagare parten och dess intressen. Inte minst barnen har sitt skydd inom äktenskapet.

Det kan förefalla som om unga människor i dag till en del är kritiska mot det traditionella äktenskapet. De väljer att flytta ihop och bo tillsammans utan det yttre äktenskapsbandet men ofta med bevarandet av viljan att höra samman och kravet på trohet gentemot den andra parten. Antalet ingångna äktenskap var i vårt land 1965 ca 61 000 och 1972 ca 38 500. Till en del kan möjligen denna nedgång i antalet ingångna äktenskap tas som uttryck för ungdomens vilja att stå utanför ett regelsystem över huvud taget. I helt övervägande grad måste dock utvecklingen ha sin orsak i att ungdomen blivit alltmer medveten om att skatte- och sociallagstiftningen är utformad så, att äktenskapet i många fall diskrimineras. Detta har också påpekats av åtskilliga remissinstanser vid behandlingen av familjelagssakkunnigas betänkande "Familj och äktenskap". Vi beklagar den utveckling som skett inom skatte- och sociallagstiftningen. För att äktenskapet även framgent skall bevaras som den normala och naturliga formen för familjebildning måste lagstiftningen också på angränsande områden utformas så att denna målsättning befrämjas.

En annan märkbar tendens i dagens samhälle är en allmän förskjutning i tänkesättet inför äktenskap och äktenskapsliknande förbindelser. Den enskildes frihet betonas allt oftare, vilket bl. a. baseras på en ändrad rollfördelning mellan man och kvinna i samhället och äktenskapet.

I direktiven till utredningen anges att äktenskapets betydelse som trygghetsfaktor minskat. Detta påstående är endast delvis sant. En ny form av arbetsgemenskap har medfört ett betydligt friare synsätt på mannens och kvinnans arbetsuppgifter. Inte minst har utvecklingen mot en starkt stigande kvinnlig förvärvsverksamhet bidragit därtill. Denna utveckling har givetvis inneburit att äktenskapets betydelse som ekonomisk trygghetsfaktor minskat. Dock har de starkt stigande vårdkostnaderna kommit att innebära att den naturliga familjerollen får en ökande betydelse. Dessutom har samhällets snabba omdaning och den ökade otryggheten medfört ett tilltagande behov av familjegemenskap.

Denna gemenskap har givetvis behov av att inordnas under ett regelsystem. Enligt direktiven till familjelagssakkunniga bör detta regelsystem i första hand syfta till "ett samhälle där varje vuxen individ kan ta ansvar för sig själv utan att vara ekonomiskt beroende av anhöriga". Även om detta är en målsättning som vi delar kan den aldrig helt förverkligas. Lagstiftningen bör därför vara så utformad, att den stöder den enskilda människan i hennes situation och löser de problem som kan uppkomma i samlivet parterna emellan. En sådan lagstiftning får inte syfta till att mjuka upp de förpliktelser som är förbundna med äktenskap, vilket vi anser är fallet med direktivens riktlinjer, utan bör syfta till att stärka gemenskapen makar emellan och hjälpa dem med uppkommande svårigheter.

Det mest allvarliga i den nuvarande utvecklingen är just benägenheten att uttunna den enskildes förpliktande ansvar i en förbindelse. Det gäller ju alltid två människor — med barn i familjen är det tre eller fler. I ett sammanhang där en människa träder in i gemenskap med andra och där ett personligt ansvar måste tas, kan det inte finnas någon absolut frihet för den enskilde. Äktenskap och familj måste få förbli *en förpliktande gemenskap*.

I proposition 1973: 32 anför statsrådet: "Det är enligt min mening av största betydelse att människornas frihet att själva utforma sitt personliga liv, att välja samlevnadsform och att bestämma de etiska normer som skall gälla för deras familjeliv respekteras." Enligt vår uppfattning får detta inte innebära att samhället fråntar sig rätten att skapa och bibehålla normer. Ingen samhällsbildning kan stå fri från de lärdomar erfarenheten givit, och all erfarenhet tyder i dag på att ju mer samhället frånsäger sig ansvaret för människors samlevnadsregler inom olika områden, ju större blir villrådigheten och osäkerheten hos den enskilda människan. Vi anser det därför vara angeläget att slå vakt om, inte en föråldrad familjestruktur, men däremot om den bärande grunden för familjens liv under förändrade sociala villkor — nämligen gemenskapen mellan individerna, det skapande samspelet mellan två likvärdiga och jämställda individer.

Motionen 1973: 1791 (c)

I motionen anfördes följande allmänna synpunkter på äktenskapet.

Det förslag till ändringar i äktenskapslagstiftningen, som lagts fram i propositionen, har föregåtts av en livlig debatt. Detta har i och för sig varit både naturligt och önskvärt med hänsyn till frågornas stora betydelse för de enskilda människorna. Tyvärr har emellertid debatten i stor utsträckning kommit att präglas av oklarhet. Vittsyftande och oklara reformtankar har ventilerats och uppväckt stridigheter inte bara i vår politiska debatt utan också på det nordiska planet. Handläggningen har emellertid kommit att präglas av den ena reträtten efter den andra.

Redan då familjelagssakkunniga lade fram sitt betänkande 1972, fann man att ett betydande mått av enighet hade blivit möjligt att uppnå. Centerns representant bland de sakkunniga fann sig dock nödsakad att reservera sig på ett par punkter och att i ett särskilt yttrande utveckla sin principiella syn på frågorna. Då propositionen nu föreligger, kan man med tillfredsställelse notera att flera av dessa synpunkter blivit beaktade.

Mot bakgrunden av den oklarhet som förekommit om intentionerna med reformarbetet är det emellertid angeläget att utveckla och klargöra en principiell syn på de behandlade frågorna. I allt väsentligt är det härvid möjligt att knyta an till centerrepresentantens särskilda yttrande till familjelagssakkunnigas betänkande.

Till en början bör det slås fast att ett klart *reformbehov* föreligger. Giftermålsbalken har utan större ändringar varit gällande ett drygt halvsekel. En allmän översyn av lagstiftningen är påkallad av förändringar i samhället och i människornas levnadsförhållanden och värderingar.

Vid en närmare prövning av propositionens förslag träder frågan om *äktenskapets ställning* i förgrunden. Direktiven för familjelagssakkunniga är oklara i detta viktiga avseende. Det framhålls att familjegemenskap inom äktenskapets ram fortfarande är den naturliga samlevnadsformen för det helt övervägande flertalet människor. Samtidigt anges emellertid som riktmärke för en ny lagstiftning, att den så långt som möjligt bör vara neutral i förhållande till olika samlevnadsformer. Vad som närmare avsetts med dessa uttalanden har varit oklart. De allmänna resonemangen i familjelagssakkunnigas betänkande har inte skingrat denna oklarhet på ett tillfredsställande sätt. Inte heller föredragande statsrådets uttalanden i propositionen är till fyllest.

Oklarheten i den centrala fråga som här berörts har ingett farhågor från skilda håll. Den får ses som en huvudanledning till att debatten speglar större motsättningar än som kommit till synes då de konkreta reformfrågorna behandlats. Det framstår därför som i hög grad angeläget att slå fast vissa principiella synpunkter. Detta kan ske i direkt anslutning till vad centerns representant i familjelagssakkunniga anfört i sitt särskilda yttrande.

Vi har alltså anledning att *slå vakt om äktenskapet* som den lagligt skyddade, principiellt livsvariga gemenskapen mellan man och kvinna och om hemmet som den självklara miljön för de ungas fostran. Givetvis bör emellertid lagstiftningen präglas av *vidsyn och tolerans mot skilda åskådningar*.

Det har i skilda sammanhang anförts att familjestabiliteten fått en minskad betydelse till följd av samhällsutvecklingen. Detta är riktigt i så måtto som samhället påtagit sig ansvar för flera uppgifter som i

äldre tid åvilade familjerna. Detta får emellertid inte skymma blicken för att *familjestabiliteten har ett grundläggande värde både för de enskilda människorna och för samhället*. Man kan rent av hävda, att detta värde har ökat som en följd av utvecklingen i stort. Samhällets snabba förändringar, urbaniseringen och befolkningsomflyttningarna, den ökade stressen och den i många avseenden försämrade miljön m. m. har medfört att en trygg familjegemenskap fått en särskild betydelse för de enskilda människorna.

Den nämnda samhällsutvecklingen, som bl. a. lett till att flergenerationsfamiljen försvunnit och efterträtts av den lilla kärnfamiljen, har ökat påfrestningarna på föräldrarna. Arbetsmarknadens krav har också bidragit till att öka trycket på individen och har ofta lett till att föräldrarna inte orkat ägna barnen den tid och det intresse som är nödvändigt för deras utveckling till harmoniska individer. Familjegemenskapen och de äktenskapliga relationerna har kommit i kläm i den allmänna prestations- och konsumtionsjakten.

För att slå vakt om familjen måste man därför genom familjepolitiska åtgärder och genom dämpning av kraven på individen från samhällets och arbetsmarknadens sida skapa grundläggande förutsättningar för en fungerande familjegemenskap.

Äktenskapslagstiftningen skall med sitt regelsystem bidra till att ge stabilitet i samlevnaden genom att makarnas inbördes relationer i ekonomiska och andra avseenden liksom deras gemensamma ansvar i förhållande till barnen klargöres.

I detta avseende skiljer sig äktenskapet från andra former av samlevnad. Avsaknaden av ett regelsystem kan av många uppfattas som positivt, men det visar sig ofta att det leder till en högre grad av otrygghet och att bristen på regler i sig skapar svårlösta konflikter, inte minst i samband med upplösning av samlevnaden. Vid en sådan upplösning saknar ofta den ekonomiskt svagare parten möjlighet att hävda sina intressen, hur befogade de än kan vara. Varje instrument saknas för att mellan parterna utjämna de negativa följderna av upplösningen.

Den rättsliga regleringen av samlevnad i äktenskapets form bidrar till att skydda den svagare parten och till att skapa en ökad stabilitet i familjelivet.

Tanken på *neutralitet mellan samlevnadsformer* kan sålunda inte accepteras utan viktiga reservationer och preciseringar. Enligt vår mening har denna tanke sin största betydelse på andra lagstiftningsområden än det nu aktuella. Inom familjerätten i trängre mening bör äktenskapet prioriteras av skäl som vi här anfört, men inom annan lagstiftning är det riktigt att sträva efter neutralitet till olika samlevnadsformer. Främst kommer skatte- och sociallagstiftningen i blickfältet. Det har i olika sammanhang framhållits att både skattesystemet och olika

slag av ekonomiskt samhällsstöd fått sådan utformning att makar i äktenskap kan vara sämre ställda än samboende ogifta. Detta kan inte accepteras. Vi vill inte förorda att äktenskapet prioriteras i dessa sammanhang, men *skatte- och sociallagstiftningen bör vara neutral, och någon diskriminering av äktenskapet får icke förekomma*. Vi noterar att föredragande statsrådet, samtidigt som han avvisar kritiken som obefogad, dock funnit anledning att principiellt uttala sig för neutralitet i lagstiftningen på här berörda områden, om än inte med den bestämmdhet som varit önskvärd.

Det är inte möjligt att i detta sammanhang gå närmare in på frågor om skatte- och sociallagstiftning. Vi vill emellertid framhålla att det framstår som en både naturlig och angelägen uppgift för familjelagssakkunniga att i det fortsatta arbetet klarlägga förhållandena i här berörda avseenden.

En annan fråga av grundläggande betydelse, som diskuterats mycket i detta sammanhang, gäller om äktenskapslagstiftningen bör ge uttryck för några *samlevnadsetiska värderingar*. Familjelagssakkunniga ville utmönstra alla lagregler som ger uttryck för sådana värderingar. Så långt kan denna strävan utan vidare godtas som alla regler, som knyter rättsliga sanktioner av skilda slag till avvikelser från etiska normer, bör utgå. Man bör sålunda avskaffa regler om skadestånd för kränkning av medparten, om beaktande av vem som skall anses ha skulden till skilsmässa vid prövning av frågor om underhåll eller vårdnad av barn i vissa fall osv. En annan sak är om inte giftermålsbalken alltså bör ge ett visst uttryck för allmänt accepterade samlevnadsetiska värderingar. Som centerrepresentanten bland de sakkunniga framhöll kan 5 kap. 1 §, som utsäger att makar är skyldiga varandra trohet och bistånd och att de skall i samråd verka för familjens bästa, ses som ett enkelt uttryck för vad flertalet människor upplever som centralt för familjegemenskapen. Vi noterar därför med tillfredsställelse att departementschefen frångått de sakkunnigas förslag på denna punkt och föreslår att 5 kap. 1 § bibehålls.

Motionen 1973: 1793 (vpk)

I motionen framförs följande "allmänna bedömningar" samt synpunkter på "samlevnadslagstiftningen".

En växande klyfta finns sedan länge mellan gällande familjerätt och den samhälleliga verkligheten. Nya tendenser har gjort sig gällande i människornas sociala roller och inbördes relationer. En familjerättslig reform har blivit närmast tvingande.

I så måtto svarar propositionen mot ett i högsta grad angeläget behov. Att beklaga är emellertid såväl det oberättigat långa dröjsmålet med reformen som dess ofullständighet. Det ena har skapat onödiga pro-

blem, det andra kommer tyvärr att konservera åtskilliga av dessa. Man bör särskilt notera de reträtter som på flera punkter i propositionen görs i förhållande till den bakomvarande statliga utredningen.

Socialt sett genomgår det borgerliga samhället tre faser. I den första kvarstår trycket av den agrarcodala karaktären i familjerelationerna. I mellanstadiet stabiliseras en utpräglad cellfamilj, med betydande formrättsliga garantier för kvinnan, men samtidigt med strängt genomförda könsroller. I slutstadiet bryter individens krav alltmer igenom familjesituationens. Könsrollerna börjar upplösas, ett mångsidigare och friare system av mänskliga relationer växer fram.

Gällande svenska familjerätt är förankrad i det borgerliga samhällets mellanstadium. Verkligheten har hunnit till slutstadiet. I ett läge med eftersläpande rättslig överbyggnad kan staten handla efter två alternativa linjer. Den kan i efterhand justera de mest påtagliga eftersläpningarna. Den kan med en avancerad rättsreform som hjälpmedel driva på upplösning av könsroller och aktivt befordra tolerans och jämlikhet i mänskliga relationer. Propositionen kunde ha blivit ett exempel på det senare men har tyvärr närmast blivit ett exempel på det förra.

Vpk:s riksdagsgrupp erkänner den progressiva tendensen i flera av de föreslagna lagändringarna. Men genom sin ofullständighet kommer de snabbt att skapa nya eftersläpningar i lagstiftningen. Ett mer konsekvent grepp på problemen är befogat och nödvändigt. Vi lämnar i motionen vissa synpunkter på dessa problem. Förslag till nya lagtexter bifogas.

En ny syn på samlevnadsfrågorna är nödvändig. Detta motiverar att man inte nöjer sig med justeringar i gällande bestämmelser. En ny tidsenlig grundval bör skapas. Principerna härför kan anges sålunda:

Äktenskapsbegreppet bör i lagen ersättas med begreppet *samlevnad*. Formerna för samlevnads ingående och upplösning bör förenklas och avdramatiseras. Vi föreslår för framtiden en konstruktion med registrerad samlevnad. Vigseln ersätts med registrering. Vigselförfarandet blir en enskild, frivillig angelägenhet.

I många existerande äktenskap är man kanske inte beredd att övergå till den nya typen av samlevnad. Dessa äktenskap bör i fortsättningen kunna förbli reglerade av 1920 års giftermålsbalk, inklusive ändringar däri. Parterna i sådana äktenskap bör emellertid beredas möjlighet att frivilligt övergå till den nya formen av registrerad samlevnad. Detta betyder att inga nya äktenskap kan ingås med utgångspunkt i 1920 års lag. Man påtvingar å andra sidan inte parterna i existerande äktenskap en ny samlevnadsform. Det gamla äktenskapet försvinner automatiskt som rättsform med den nuvarande vuxengenerationen.

Även de sexuellt avvikande bör ges möjlighet att använda den registrerade samlevnaden som en rättslig form för en tvåpartsrelation. För den sociala toleransen och förståelsen är det av vikt att staten formellt

fastslår detta. Dylika fall bör alltså inrangeras i lagstiftningen på samma villkor som andra tvåpartsförhållanden.

Ikke registrerad samlevnad kommer att finnas vid sidan av den registrerade. Barnen i sådan samlevnadsform bör stå under föräldrarnas gemensamma vårdnad. Då det gäller tvåpartsförhållanden bör vid separation samma regler gälla beträffande eventuell gemensam bostad samt vårdnad av barn som gäller i fråga om registrerad samlevnad. Samlevnad mellan flera parter än två är en ny och f. n. relativt ovanlig form. I regel består den av en kombination av tvåpartsförhållanden med ensamstående, eller av flera ensamstående. Gruppkollektiv av denna typ upplevs av medlemmarna, inte minst de ensamstående, som ett positivt stöd. De innehåller dock samtidigt mycket av konfliktstoff och komplikationer. Det är för tidigt att socialt värdera dem. En rättslig reglering ställer sig också svår. Staten bör erkänna själva existensen av sådana samlevnadsformer men inte rättsligt reglera dem. Lämpligast är att parterna själva får reglera formerna genom överenskommelser. Av värde kan vara att parterna får möjlighet att hos rätten deponera dokument som reglerar rättsrelationerna dem emellan. Denna möjlighet bör för övrigt gälla all ikke registrerad samlevnad.

Egendomsrelationerna mellan två parter i en samlevnad bör ändras i riktning mot större individuell självständighet. Gemensam bör endast sådan egendom vara, som parterna under samlevnaden eller i anslutning därtill för gemensamt behov förvärvat. Övrig egendom bör vara enskild. För äktenskap enligt 1920 års lag bör dock denna lag kvarstå som egendomsrättslig grund.

Ifrågasatt diskriminering av äktenskapet

Med anledning av en av herr Burenstam Linder (m) den 10 november 1972 framställd interpellation 1972: 217, vari frågades vilka åtgärder statsrådet Odhnoff önskade vidta för att undanröja den omfattande ekonomiska diskriminering som i skatte- och sociallagstiftningen träffar äktenskapet som samlevnadsform, lämnade statsrådet den 8 december 1972 (protokollet nr 135 § 4) följande svar.

Det är inte riktigt att generellt påstå att äktenskapet diskrimineras i skatte- och sociallagstiftningen. Det finns situationer då det är förmånligare att vara gift, och det finns situationer då det är förmånligare att vara ogift.

Vid jämförelsen mellan gifta och ogifta måste man i första hand skilja mellan människor med och utan barn.

Jag skall först behandla äktenskapets rättsverkningar för barnlösa sammanboende. Låt oss alltså börja med det fallet att det är två unga människor utan barn som flyttar ihop och som funderar på om de skall gifta sig eller inte. Vad har en vigsel för inverkan på deras ekonomi?

För de sammanboendes inbördes ekonomiska förhållanden har en vigsel relativt stor betydelse. De får underhållsskyldighet mot varandra,

de får giftorätt i varandras egendom om de inte har äktenskapsförord, de ärver varandra om de inte har några bröstarvingar osv.

Det är emellertid inte dessa familjerättsliga verkningar som interpellanten tar sikte på utan verkningarna i fråga om skatter och sociala förmåner. För makarnas skatt har vigseln i vanliga fall ingen större betydelse. Det vanliga är ju att båda två är löntagare och att de fortsätter att förvärvsarbета även efter det att de flyttat ihop. Äktenskapet medför då endast vissa smärre verkningar på skattesidan. Förmånligt är att de som gifter sig kan få högre avdrag i vissa fall från inkomst av kapital och i fråga om försäkringspremier. Vidare kan en gift person utnyttja makens outnyttjade avdrag för underskott och förlust. Negativt är att makars eventuella arbetsfria inkomster (B-inkomster), om de överstiger avdragen från dessa inkomster, läggs på toppen av den högre arbetsinkomsten. Vidare sambeskattas de gifta i fråga om förmögenhet, vilket emellertid har betydelse bara om deras sammanlagda förmögenhet är över 150 000 kronor. Ett väsentligt skäl för dessa regler är att det ur kontrollsynpunkt är svårt att ha en individuell beskattning av kapitalinkomster och förmögenhet, alltså just för att undvika den "mygelekonomi" som Burenstam Linder anser att vi uppmuntrar. Men dessa skatteregler, där äktenskapet har betydelse, gäller som synes detaljer och de slår i båda riktningarna. Att de skulle ha någon betydelse för benägenheten att gifta sig är svårt att tro.

I fråga om de sociala förmånerna är det i regel fördelaktigt för två samboende barnlösa löntagare att gifta sig. De får ett bättre riskskydd i vissa avseenden än om de levde tillsammans utan vigsel. Hustrun börjar bygga upp en rätt till änkepension från folkpensioneringen och från ATP. Dör hustrun vid ett olycksfall i arbetet kan mannen få änklingslivränta. Om mannen gör värnpliktstjänstgöring har hustrun större möjligheter att få familjebidrag.

Vad jag nu sagt gäller det vanligaste fallet, nämligen att båda makarna är löntagare.

Om endast en av parterna har inkomster medför oftast ett äktenskap betydande fördelar jämfört med samboende utan äktenskap. Den förvärvsarbeteande maken får nämligen — som en direkt följd av vigseln — ett avdrag på 1 800 kronor från inkomstskatten. Detta avdrag från den uträknade skatten, som infördes vid avskaffandet av sambeskattningen år 1971, innebär en betydande förmån för gifta, jämfört med ogifta som bor tillsammans. En annan förmån för gifta samboende med bara en förvärvsarbeteande, en förmån som alltså i detta fall beror av civilståndet, är hemmamakeförsäkringen inom sjukförsäkringen. Försäkringen ger make som saknar förvärvsinkomst en grundsjukpenning vid sjukdom på 6 kronor per dag utan att han eller hon behöver betala någon avgift för detta. Hemmamake har också möjlighet att teckna frivillig sjukpenningförsäkring.

Om en av makarna studerar vid universitet, högskola eller liknande, kan vigseln ha en negativ inverkan på ekonomin under förutsättning att den andre maken har inkomster. Den studerande makens rätt till studiemedel kommer nämligen då att bli beroende av andra makens inkomst. Även när det gäller återbetalningsskyldighet för studiemedel har makens inkomst betydelse.

Vidare kan vigsel medföra s. k. faktisk sambeskattning för jordbrukare och rörelseidkare, vilket under vissa förhållanden kan vara en nackdel med hänsyn till att lön till medhjälpande make inte kan dras av vid

beskattningen. 1972 års skatteutredning har i uppdrag att pröva frågan om någon form av individuell beskattning även i dessa fall.

För ålders- eller förtidspensionärer utan barn kan ett giftermål medföra ekonomiska nackdelar. Folkpensionen är nämligen större för ensamstående pensionär än för vardera av två gifta samboende pensionärer. Giftna pensionärer kan också få en något högre skatt på ATP-pension och andra sidoinkomster jämfört med två pensionärer som bor tillsammans utan att vara gifta. Pensionssystemet i sin helhet kan dock med hänsyn till främst änkepensionerna inte anses diskriminera äktenskapet. Det bör också redan här påpekas att ogifta samboende pensionärer som har eller har haft barn tillsammans eller tidigare varit gifta med varandra jämställs med gifta i fråga om bl. a. folkpensionens storlek.

Sammanfattningsvis kan man konstatera följande beträffande äktenskapets inverkan på skatt och bidrag för två barnlösa sammanboende. För två löntagare är återverkningarna på skattesidan normalt obetydliga, medan på den sociala sidan riskskyddet förbättras i vissa avseenden. Om en av makarna saknar inkomst medför äktenskapet i regel betydande fördelar, främst en skattclindring på 150 kronor i månaden och rätt till grundsjukpenning vid sjukdom. Rätten till änkepension har också störst betydelse för denna familjetyp. För pensionärer, jordbrukare och andra egna företagare samt dem som uppbär eller har uppburit studiemedel kan giftermålet betyda minskade förmåner eller ökade skyldigheter.

Äktenskapet kan således ha såväl positiva som negativa verkningar i fråga om skatter och förmåner. Man kan få en uppfattning om var tyngdpunkten ligger genom följande kostnadsberäkningar. Att jämställa gifta och ogifta pensionärer beträffande pensionens storlek, rätt till kommunala bostadstillägg, barntillägg m. m. skulle kosta omkring 500 miljoner kronor. Att slopa prövningen av rätt till studiemedel mot makes inkomst skulle medföra ökade statsutgifter med drygt 100 miljoner kronor, varav dock huvuddelen skulle återbetalas i framtiden. Merskatten på grund av regeln om sammanläggning av makars arbetsfria inkomster kan uppskattas till i runt tal 50 miljoner kronor. Mot dessa 650 miljoner kronor står värdet av 1 800-kronorsavdraget på skatten, vilket beräknats till ca 1 500 miljoner kronor, grundsjukpenningen till hemmamake värd ca 75 miljoner kronor, och änkepensionerna från folkpensioneringen och ATP, tillsammans värda närmare 800 miljoner kronor, dvs. totalt ca 2 350 miljoner kronor i värde för de förmåner som äktenskapet kan medföra. Det är alltså ingen tvekan om att äktenskapets förmånliga verkningar i fråga om skatt och sociala förmåner allmänt sett väger betydligt tyngre än dess negativa verkningar.

Det bör påpekas att de summor jag här angett för värdet av olika förmåner avser förmånernas värde för såväl barnfamiljer som barnlösa. Det är emellertid i flertalet fall endast för barnlösa sammanboende som civilståndet har betydelse i fråga om dessa förmåner.

Låt mig nu gå över till att besvara frågan om vilken betydelse civilståndet har för två människor som sammanbor och har barn tillsammans.

Svaret är att civilståndet har ännu mindre betydelse för dem än för de barnlösa. Huvudregeln i såväl skatte- som sociallagstiftningen är nämligen den att med gifta jämställs de som har varit gifta eller som har eller har haft barn tillsammans. När kontrahenterna har barn tillsammans bortfaller därför flertalet av de skillnader som beror på civilstånd och

som förekommer för samboende utan barn. 1 800-kronorsavdraget på skatten tillkommer således alla barnfamiljer där en av makarna saknar inkomst, oberoende av civilstånd. Grundsjukpenningen till hemmamake och änkepension från folkpensioneringen likaså. Folkpensionsbeloppet för gifta pensionärer tillämpas också för samboende ogifta pensionärer som har eller haft barn tillsammans. Och denna likabehandling gäller också för de nya förmåner som kan tillkomma till följd av barnen — förvärvsavdrag, bostadstillägg till barnfamiljer, studiehjälp m. m. Vidare gäller i alla dessa sammanhang att gifta som lever åtskilda räknas som ensamstående.

Såväl skattereglerna som flertalet regler om sociala förmåner har alltså den innebörden att ogifta samboende med gemensamma barn jämställs med gifta samboende och att gifta som inte sammanbor räknas som ensamstående. Det är med andra ord inte civilstånd utan samboende och förekomst av barn som är avgörande. Det finns bara två undantag av större praktisk betydelse från denna huvudregel. Det ena undantaget är att rätt till änkepension från ATP kan grundas endast genom äktenskap. Det andra undantaget är studiemedelssystemet, där vigsel kan ha betydelse för rätt till studiemedel, rätt till barnstillägg och återbetalningsskyldighet för studiemedel och där det inte finns någon regel att med gifta jämställs ogifta samboende med gemensamt barn. I det avseendet kan det alltså vara en nackdel att gifta sig. Här finns emellertid ett förslag från studiemedelsutredningen att en sådan regel skall införas.

Inte heller denna genomgång tycks ge någon grund för påståendet att äktenskapet diskrimineras. Bortsett från de undantag jag nämnt har det ingen nämnvärd betydelse för reglerna om skatt och sociala förmåner om föräldrar som sammanbor gifter sig eller inte. På motsvarande sätt har det ingen stor betydelse från dessa reglers synpunkt om de som gift sig formellt upplöser sitt äktenskap. Det avgörande är om de flyttar ifrån varandra. Då behandlas de som ensamstående oavsett formellt civilstånd. Jag saknar i interpellationen denna skiljelinje. En stor del av de exempel som nämns på försämringar vid giftermål — lägre bostadstillägg, högre daghemsavgift osv. — är följder av föräldrarnas samboende, inte av deras civilstånd.

Vad som i interpellationen framställs som nackdelar med ett giftermål är i själva verket följden av det särskilda stöd som samhället ger de ensamstående föräldrarna. De ensamstående föräldrarnas situation belyses ingående i familjepolitiska kommitténs slutbetänkande. Materialet visar klart att enförälderfamiljerna genomsnittligt har mycket låga inkomster och att de ofta har en mycket pressad ekonomisk situation.

Enförälderfamiljerna får i relativt stor omfattning del av inkomstprövade förmåner som bostadstillägg, men det beror inte på att äktenskapet diskrimineras utan på att dessa familjer har låga inkomster. Det stöd de får är motiverat dels av att de i regel har en besvärlig ekonomisk situation, dels — i fråga om bidragsförskott och barnpension — av att det behövs en ersättning när den andra förälderns försörjningsinsats för barnet bortfaller.

Vi vet av familjepolitiska kommitténs undersökningar att många ensamstående föräldrar i verkligheten sammanbor med någon under äktenskapsliknande former. Kommittén fann ca 144 000 ensamstående föräldrar efter civilstånd. Siffran sjönk till ca 90 000 om man räknade bort dem som enligt egna uppgifter sammanlevde med någon under

äktenskapsliknande former. Av de drygt 50 000 sammanboende var det stora flertalet sådana ogifta mödrar som levde samman med barnets fader. Och dessa familjer behandlas som nämnts som gifta enligt såväl skatteregler som flertalet bidragsregler.

Det finns emellertid också en grupp samboende som inte är gifta, som inte har gemensamma barn och där den ene — eller båda — har vårdnaden om barn som inte är parets gemensamma barn. Sådana personer får i regel en försämring om de gifter sig eller utan att gifta sig får barn tillsammans. Men det rör sig möjligen om 1 procent av alla barnfamiljer. Och svårigheten med att gå efter annat än civilstånd i dessa fall är uppenbar. Man kan ju inte utgå från att alla som bor i samma bostad skall betraktas som gifta. Att avgöra om "samlevnad under äktenskapsliknande former" förcligger när parterna inte har gemensamma barn är svårt och skulle medföra ett omfattande intrång i den personliga integriteten.

Denna svårighet att kontrollera om personer lever under former som innebär att de borde likställas med gifta uppmärksammas också i interpellationen. Det förefaller som om interpellanten tror att lagstiftningen ger valfrihet för ett par sammanboende att ange om de vill behandlas som gifta eller ej. Så är inte fallet. Jag vill påpeka att det inte är "mygel", som sägs i interpellationen, utan skattebedrägeri att i deklarationen lämna felaktig uppgift om exempelvis samboende för att få lindrigare skatt. Det är inte heller "mygel" utan brottsligt förfarande att lämna felaktig uppgift för att exempelvis få högre bostadstillägg.

Jag vill avsluta denna genomgång med följande summering. Samhället bör så långt möjligt vara neutralt i förhållande till olika samlevnadsformer. Det är därför i princip önskvärt att skatte- och sociallagstiftningen utformas så att den varken gynnar eller missgynnar äktenskapet i förhållande till andra former för samlevnad. Stödet till barnfamiljerna bör knytas till barnen och inte till civilståndet. I huvudsak uppfyller gällande regler detta krav. Övergången till en i princip individuell beskattning innebär ett väsentligt steg i denna riktning. I de fall då civilståndet fortfarande har betydelse ligger tyngdpunkten på regler som gynnar äktenskapet.

Det finns grupper av ensamstående vårdnadshavare vilkas förmåner ibland kan väsentligt minskas genom giftermål. Men det är en nödvändig följd av att man ger ett särskilt stöd till enförälderfamiljerna. Det allvarliga med interpellantens resonemang är just att han i realiteten — kanske omedvetet — riktar ett angrepp på samhällets stöd till enförälderfamiljerna. Vi vet att det bland enförälderfamiljerna finns många som har en mycket pressad ekonomisk situation. Det gäller särskilt yngre ogifta mödrar samt hemskilda och frånskilda mödrar. Jag är inte beredd att pruta på kravet att ge ett särskilt stöd åt dessa grupper.

Herr Burenstam Linder frågar också om jag vill verka för att enhetliga och klara bestämmelser utarbetas rörande gränsdragningen mellan gifta och ogifta i dessa avseenden samt om jag vill medverka till att dessa problem rörande äktenskapets rättsverkningar blir föremål för offentlig utredning, exempelvis genom familjelagssakkunnigas försorg.

Av vad jag sagt framgår att jag inte delar interpellantens uppfattning att det förekommer en omfattande diskriminering av äktenskapet i skatte- och sociallagstiftningen. Flera av de regler där civilståndet har betydelse är under prövning av utredningar eller i departementen med anledning av framlagda utredningsförslag. Önskemålet att bestämmel-

serna är klara och enhetliga bör i vanlig ordning beaktas i utredningsarbetet och tillämpningen.

Familjelagssakkunniga kommer i sitt fortsatta utredningsarbete att ta upp äktenskapets ekonomiska rättsverkningar i förhållandet mellan makarna. De sakkunniga gör en översyn av lagarna på familjerättsens område, dvs. i första hand giftermålsbalken, föräldrabalken och ärvdabalken. Familjelagssakkunniga har inte i uppdrag att komma med förslag till materiella ändringar i skatte- och sociallagstiftningen. Väsentligt är att direktiven för familjelagssakkunniga, liksom de sakkunniga själva i sitt första betänkande, slår fast samma princip som jag här hävdar, nämligen att lagstiftningen så långt möjligt bör vara neutral i förhållande till olika samlevnadsformer.

Beträffande den debatt som följde på interpellationssvaret hänvisar utskottet till riksdagens protokoll 1972: 135 § 4.

Nordiska rådets uttalanden om den nordiska äktenskapslagstiftningen

Stort intresse har alltsedan 1969 knutits till ett medlemsförslag om *nordisk äktenskapsrätt*, väckt av bl. a. fru Segerstedt Wiberg. I förslaget hemställdes att rådet måtte rekommendera regeringarna i de nordiska länderna att eftersträva fortsatt likformighet i ländernas äktenskapslagstiftning på så sätt att behövliga revisioner sker i nära samarbete och med enhetlighetens bevarande. Förslaget hade väckts mot bakgrund av att i Sverige sakkunniga tillkallats för att verkställa en utredning angående den familjerättsliga lagstiftningen och en motsvarande utredning aviserats i Danmark. Förslagsställarna uttalade farhågor för att den enhetlighet som uppnåtts på äktenskapslagstiftningens område i de nordiska länderna ej längre skulle kunna bibehållas.

Juridiska utskottet hade under sin tidigare behandling av förslaget noterat att kommittéer angående familjerättslagstiftningen, särskilt äktenskapslagstiftningen, hade tillsatts eller skulle tillsättas i Danmark, Finland och Sverige, att från norsk sida arbetet skulle följas med en observatör samt att kommittéarbetet skulle ske i nära samarbete. Utskottet hade därför beslutat avvakta resultatet av kommittéernas arbete.

Juridiska utskottet tog upp förslaget för slutlig behandling vid sitt januarimöte 1973 trots att de danska och finländska betänkandena ännu ej avgivits. I betänkandet framhöll utskottsmajoriteten bl. a. att det enligt utskottets uppfattning svårligen kan förenas med Helsingforsöverenskommelsens klara målsättning att man i ett enskilt land ensidigt söker genomföra principiella ändringar av äktenskapslagstiftningen, som genom många år har ansetts som en av de väsentligaste delarna i den nordiska rättsgemenskapen. Det noterades att i det svenska delbetänkandet så gott som helt saknades hänsynstagande till den nordiska rättsenheten på området i fråga. De mycket detaljerade direktiven till den svenska kommittén omöjliggjorde nästan också förhandlingar om lagbestämmel-

sernas utformning. Enligt utskottsmajoriteten borde det företas en längre gående undersökning av möjligheterna att bevara rättsenheten innan man framlade lagförslag i något av de nordiska länderna. En *minoritet* (herrar Adamsson och Hermansson) föreslog i en reservation en rekommendation till regeringarna att i det fortsatta arbetet på äktenskapsrättens område, särskilt vad avser äktenskapets ekonomiska rättsverkningar, sträva efter att uppnå så stor rättslikhet som möjligt.

Vid *rådets* session i Oslo den 17—21 februari 1973 beslöt rådet efter hemställan från rådets socialdemokratiska representanter att återförvisa förslaget till förnyad behandling i utskottet. Enighet kunde emellertid ej uppnås i utskottet. *Utskottets majoritet* fasthöll vid betänkandet från januarimötet inklusive motiveringen för sitt ställningstagande.

En *minoritet* i utskottet (bl. a. herr Adamsson) (*reservation nr 1*) föreslog en rekommendation av samma lydelse som majoriteten men med en annan motivering, vari utskottet med beklagande konstaterar att den översyn av äktenskapslagstiftningen som pågår i de nordiska länderna för närvarande inte synes kunna leda till enhetliga regler om äktenskapets ingående och upplösning. Alla ansträngningar borde göras för att i framtiden knyta samman rättsenheten på detta område. De praktiska olägenheter för de nordiska ländernas medborgare som kunde vållas av skilda rättsregler borde överbryggas genom ändringar i den nordiska familjerättskonventionen. I fråga om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar torde redan föreligga betydligt större möjligheter att finna samlande lösningar som kunde godtas av alla de nordiska länderna ungefär samtidigt. Därför hälsades med tillfredsställelse att samarbetet fortsätter på detta område, där det ansågs naturligt att eftersträva största möjliga rättslikhet.

En *annan minoritet* inom utskottet (bl. a. herr Hermansson) (*reservation nr 2*) föreslog en rekommendation till regeringarna att snarast möjligt genomföra ensartade lagar om samlevnadsförhållanden, varvid medborgarnas fria rätt att bilda familjer efter sin egen önskan och i de former de själva valt och att åter fritt upplösa dessa säkrades mot varje form av diskriminering och fördömande och endast begränsades av hänsynen att skydda den enskilde individen mot utnyttjande.

Utskottets förslag till betänkande och reservationerna gav anledning till en omfattande debatt i *plenarförsamlingen*. Då utskottets förslag och reservationen nr 1 hade identiskt utformade rekommendationsförslag, fanns ej möjlighet att ställa dem mot varandra i en omröstning. Vid den omröstning som följde röstade 54 medlemmar för utskottets rekommendationsförslag, medan 9 medlemmar röstade för reservation nr 2. Vid den slutliga omröstningen röstade 55 medlemmar (bl. a. herrar Adamsson, Antonsson, Carlsson i Vikmanshyttan, Hammarberg, Helén, Hernelius, Johansson i Jönköping, Krönmark, Mellqvist, Mundebo, fru Nettelbrandt, fru Nilsson i Kristianstad, herr Palm, fru Skantz samt

herr Sundman) för utskottets förslag medan 8 medlemmar (bl. a. herr Werner i Tyresö) röstade för reservation nr 2. Rådet antog således en rekommendation (nr 22) till regeringarna att sträva efter en utbyggnad av den ensartade nordiska äktenskapslagstiftningen och att undersöka alla möjligheter att finna en gemensam tillfredsställande lösning.

Konventionen angående samtycke till, minimiålder för samt registrering av äktenskap

Enligt resolution av FN:s generalförsamling den 10 december 1962. Sverige ratificerade konventionen den 29 april 1964. Vid ratifikationen gjorde Sverige förbehåll mot artikel 1 punkt 2. Utskottet återger nedan inledningen och artiklarna 1—3.

Inledning

De fördragsslutande staterna,
som önska, i enlighet med Förenta Nationernas stadga, främja allmän aktning för och iakttagande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla utan hänsyn till ras, kön, språk eller religion,
som hänvisa till att i artikel 16 i den "Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna" stadgas att:

"1. Fullvuxna män och kvinnor ha rätt att utan någon inskränkning på grund av sin ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. De äga lika rättigheter vid giftermål, under äktenskap och vid äktenskaps upplösning.

2. Äktenskap må ingås endast med de blivande makarnas fria och fullständiga samtycke.",

som vidare hänvisa till att Förenta Nationernas generalförsamling genom resolution 843 (IX) den 17 december 1954 uttalat att vissa sedvänjor samt ålderdomliga lagar och bruk ifråga om äktenskapet och familjen voro oförenliga med de principer som återfinnas i Förenta Nationernas stadga och den Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna,

som hävda, att alla stater, inbegripet de som ha eller komma att åta sig ansvar för icke-självstyrande och mandatområden tills dessa uppnått självständighet, skola vidtaga lämpliga åtgärder för att avskaffa dylika sedvänjor och ålderdomliga lagar och bruk bl. a. genom åvägbringande av fullständig frihet vid val av make, fullständigt försvinnande av barnäktenskap och bruket att unga flickor trolovas innan de uppnått pubertetsåldern, allt under införande av erforderliga straffsanktioner, ävensom upprättande av civilt eller annat register för registrering av samtliga äktenskap,

hava överenskommit följande:

Artikel 1

1. Äktenskap skall ej anses i laga ordning ingånget utan båda kontrahenternas av fri vilja avgivna samtycke. Detta skall avgivas av dem personligen efter vederbörlig kungörelse samt inför vigselmyndigheten och i vittnens närvaro, i enlighet med vad som må vara i lag föreskrivet.

2. Oaktat vad som i föregående stycke stadgas må en av parterna vara frånvarande i fall då enligt vigselmyndighetens bedömande särskilda omständigheter föreligga och parten inför därtill behörig myndighet och i den ordning, som föreskrives i lag, lämnat sitt samtycke, som icke återtogs.

Artikel 2

Stat, som är ansluten till förevarande konvention, skall i sin lag stadga en minimiålder för äktenskaps ingående. Äktenskap må ej ingås av person, som ej uppnått denna ålder, därest ej befrielse från ålderskravet meddelats av behörig myndighet i fall då allvarliga skäl därtill föreligga och befrielsen är i de blivande makarnas intresse.

Artikel 3

Vigslar skola registreras av behörig myndighet i ett lämpligt officiellt register.

Utskottets yttrande

Inledning

År 1909 påbörjades i nordiskt samarbete en omarbetning av då gällande äktenskapsrätt. Med hänsyn till de svårigheter som var förenade med en fullständig revision därav genomfördes lagstiftningsarbetet i två etapper. I den första etappen utarbetades regler om äktenskaps ingående och upplösning. En ny lag därom infördes år 1915. Arbetet fullföljdes genom antagandet år 1920 av nu gällande *giftermålsbalk* (GB), i vilken upptogs dels de år 1915 antagna bestämmelserna om äktenskaps ingående och upplösning med vissa jämkningar, dels nya bestämmelser om makars rättsförhållanden. Det är allmänt erkänt att balken var ett för sin tid förnämligt lagverk. Den präglades av en realism och framsynthet som blivit föremål för internationell uppmärksamhet. Den språkliga utformningen har ävenledes ansetts förnämlig.

Det nordiska samarbetet ledde till att i Danmark och i Norge, några år senare infördes principiellt överensstämmande lagregler. Finland hade inte deltagit i arbetet på en ny äktenskapslagstiftning men accepterade i sin äktenskapslag år 1929 i stort sett resultatet av de tre andra nordiska ländernas samarbete. Även Island har infört en äktenskapslagstiftning som principiellt överensstämmer med de övriga nordiska

ländernas lagstiftning på området. Såsom justitieministern framhöll år 1968 (prop. 1968: 136) har den nordiska rättslikhet på äktenskapsrätterns område, som sålunda uppnåddes under 1900-talets första decennier, varit av stort värde. Det bör dock anmärkas att de nordiska äktenskapslagarna inte är identiskt lika utan att de i detaljerna uppvisar inte oötydliga skillnader.

GB har inte undergått några väsentliga ändringar under det halvsekel som balken varit i kraft. Att så inte blivit fallet kan tas som en ytterligare bekräftelse på vad utskottet ovan anfört om balkens kvalitet. De sociala förändringar i samhället och den utveckling i övrigt på olika områden som skett under de senaste decennierna, har dock ofrånkomligen lett till att balken i åtskilliga hänseenden i dag ter sig föråldrad. Behovet av en översyn av GB har därför i stigande grad gjort sig gällande.

År 1956 tillkallades *familjerätskommittén* att företa en allmän översyn av äktenskapslagstiftningen. Kommittén avgav år 1964 betänkande med förslag till ändringar i GB. Förslaget hade tillkommit i nordiskt samarbete. Kommitténs förslag kunde emellertid inte läggas till grund för en genomgripande reform av äktenskapslagstiftningen, utan ledde endast till att statsmakterna år 1968 antog vissa begränsade ändringar i reglerna om äktenskaps ingående och upplösning. Särskilt må nämnas att lysningen blev frivillig och att systemet med borgerliga medlare byggdes ut. Vidare sänktes äktenskapsåldern för män och vissa äktenskapshinder slopades.

Behovet av en genomgripande revision av GB stod emellertid kvar och år 1969 tillkallades nya sakkunniga, *familjelagssakkunniga*, med uppgift att förbereda en reform. Familjelagssakkunniga har år 1972 avgett ett första betänkande Familj och äktenskap I (SOU 1972: 41) med förslag till en revision av framför allt reglerna om äktenskaps ingående och upplösning och vissa därmed sammanhängande frågor. Reglerna om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar avses behandlas i en senare etapp av utredningsarbetet. Det bör redan här anmärkas att de framlagda lagförslagen inte är resultatet av ett nordiskt lagstiftningsarbete. Betydelsen härav återkommer utskottet till senare i sitt yttrande.

Nu föreliggande proposition bygger på de sakkunnigas förslag och de remissyttranden som inhämtats över förslaget. Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till den på s. 2—3 intagna redogörelsen. Utskottet kommer att nedan först behandla vissa motionsyrkanden om avslag på propositionen. Därefter kommer utskottet att behandla propositionen i de delar som berörs av övriga motionsyrkanden samt i övrigt i den mån de föreslagna lagändringarna har mer principiell innebörd.

Fråga om avslag på propositionen

I motionerna 1973: 1789, 1973: 1790, 1973: 1792, 1973: 1794 (yrkandet A) och 1973: 1800 framförs yrkanden om avslag på propositionen. Härjämte yrkas i motionen 1973: 1800 att riksdagen i samband med beslut om avslag på propositionen bör ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförs om nya överläggningar med de övriga nordiska länderna i fråga om äktenskapslagstiftningen.

Avslagsyrkandena motiveras bl. a. med att en partiell reform av äktenskapslagstiftningen inte bör komma till stånd. En revision av GB bör enligt motionärernas mening anstå till dess ett fullständigt förslag därom kan föreläggas riksdagen i ett sammanhang. Ett annat skäl, som framförs i motionerna för avslag på propositionen, är att lagförslagen inte tillkommit i nordiskt samarbete vilket leder till att den värdefulla rättslikhet mellan de nordiska länderna som uppnåtts på äktenskapsrättens område nu i vissa delar kommer att upphöra. Resultatet av det reformarbete som påbörjats i de övriga nordiska länderna bör därför enligt motionärerna avvaktas. I motionen 1973: 1790 anförs som ytterligare skäl för avslag att vissa frågor bör bli föremål för ytterligare utredning och att äktenskapet därvid bör ges en starkare status som samlevnadsform.

Såsom utskottet redan tidigare framhållit tillkom nu gällande äktenskapslagstiftning i *två etapper* med en uppdelning efter i huvudsak samma grunder som föreslagits i propositionen. De svårigheter från olika synpunkter som en fullständig omarbetning av äktenskapsrätten för med sig gör det enligt utskottets mening naturligt att även nu dela upp reformarbetet i etapper. Utskottet har inget att invända mot det sätt på vilket uppdelningen gjorts. Enligt utskottets mening är det fullt möjligt att göra en tillfredsställande bedömning av de föreslagna lagändringarna utan att förslag beträffande äktenskapets ekonomiska rättsverkningar föreligger. Det bör för övrigt anmärkas, att propositionen innehåller vissa ändringar även i de ekonomiska rättsverkningarna. Dessa ändringar har tillkommit i syfte framför allt att förhindra att hemskillnadsinstitutets avskaffande skulle komma att få negativa verkningar för den ekonomiskt svagare av parterna. I sammanhanget bör också understrykas att lagrådet, även om det funnit att reformerna inte utan vissa svårigheter från saklig synpunkt låter sig infoga i lagstiftningen, ändå inte ansett dessa svårigheter vara av sådan beskaffenhet att de kan utgöra hinder mot ändringarna.

Den föreslagna partiella reformen får emellertid, såsom lagrådet framhåller, till följd vissa negativa effekter från språklig synpunkt. Den utveckling som språket under det senaste halvsekle genomgått gör att vissa bestämmelser i GB i dag till sin språkdräkt ter sig ålderdomliga. Eftersom de nya bestämmelserna fått sådan form, som i dag brukas i

lagstiftningen, kommer de att i språkligt hänseende markant bryta mot de stadganden som ej ändrats. Enligt utskottets mening är det i och för sig mindre tillfredsställande om en lagstiftning kännetecknas av en språklig oenhetlighet. Att så nu i viss mån kommer att bli fallet med GB kan utskottet dock, i motsats till vad som hävdas i motionen 1973: 1798, inte anse utgöra ett skäl för att låta en angelägen reform anstå. Den språkliga oenhetligheten torde också komma att bestå under endast några få år. Såsom lagrådet anfört måste nämligen vid det återstående reformarbetet rimligtvis hela GB överses i språkligt hänseende i syfte att uppnå önskad enhetlighet.

Beträffande därefter frågan om det nordiska lagsamarbetet är det med hänsyn till de nordiska folkens nära samhörighet självfallet värdefullt om en inom centralt rättsområde uppnådd rättslikhet kan bestå. Utskottet vill dock betona att önskemålet om rättslikhet inte får vara ett självändamål. Ett krav på att man inom varje enskilt rättsområde skall försöka skapa eller bibehålla en nära nog fullständig rättslikhet skulle nämligen kunna innebära att en fortsatt samhällsutveckling betydligt förseenas. Även om de nordiska länderna har en likartad utveckling och i stort sett nås av samma problem händer det inte sällan att problemen blir aktuella vid olika tidpunkter. Vad som i ett eller flera av länderna kan upplevas som ett angeläget reformkrav kan i övriga länder få stå tillbaka för andra problem som för dem är viktigare. Om i varje enskild fråga, där nordiskt lagsamarbete förekommer, samtliga nordiska länder skulle vänta på det land där frågan sist blir aktuell, skulle det enligt utskottets mening kunna leda till ett reformstopp. Vad utskottet nu anfört innebär självfallet inte att försök inte bör göras att utveckla det nordiska lagsamarbetet och att harmonisera rättssystemen på de områden där förutställningarna härför är goda. Enligt utskottets mening får inom varje ämnesområde önskemålet om att skapa en ökad nordisk rättsgemenskap vägas mot möjligheterna att i sak och inom rimlig tid genomföra en önskad reform i nordiskt samarbete. I detta sammanhang bör man inte heller såsom föredragande statsrådet påpekar bortse från att erfarenheterna visar att de skillnader som uppstått vid en tidpunkt i de nordiska rättssystemen inte sällan kunnat överbryggas på nytt vid en senare tidpunkt.

Vad särskilt gäller den nordiska rättslikhet som så småningom uppnåtts på äktenskapsrättens område har som utskottet framhållit inledningsvis varit av stort värde inte minst mot bakgrund av den ökade rörligheten över gränserna. Försök att fullfölja det traditionella nordiska lagstiftningsarbetet på detta område gjordes också, såsom utskottet tidigare framhållit, under 1950- och 1960-talen. Det mångåriga utredningsarbetet ledde dock till endast smärre ändringar i lagstiftningen år 1968 och försöken att skapa en gemensam nordisk plattform för en genomgripande omarbetning och modernisering av äktenskapsrätten misslyc-

kades. Sedan dess har visserligen även i de övriga nordiska länderna — utom Island — tillsatts nya kommittéer för att göra en översyn av äktenskapsrätten. I november 1972 nödgades emellertid det nordiska ministerrådet konstatera att det f. n. inte synes vara praktiskt möjligt att uppnå ensartade regler i samtliga nordiska länder inom det avsnitt av äktenskapsrätten som här är aktuellt. Därefter har det inte inträffat något som skulle kunna föranleda ett annat ståndpunktstagande.

På grund av det anförda och med beaktande av att en reform av den svenska äktenskapsrätten bl. a. mot bakgrund av den sjunkande äktenskapsfrekvensen tett sig alltmer angelägen kan utskottet inte finna det försvarligt att låta de nu föreslagna reformerna anstå i avvaktan på att ytterligare försök görs att skapa gemensamma nordiska bestämmelser om äktenskaps ingående och upplösning. Att man från svensk sida inom denna del av äktenskapsrätten inför regler som gör att skiljaktigheterna mellan de nordiska länderna vidgas har visserligen, såsom motionärerna framhållit, fört med sig viss kritik från övriga nordiska länders sida. Utskottet hänvisar härvid till vad ovan på s. 64—66 intagits om förhandlingarna vid Nordiska rådets session i Oslo i februari 1973. Det bör emellertid observeras att när Nordiska rådets juridiska utskott gjorde sitt uttalande i januari 1973, hade utskottet endast tillgång till familjelagssakkunnigas förslag. De ändringar som i propositionen gjorts i detta förslag, t. ex. bibehållande av vigseln, för med sig att skiljaktigheterna inte blir så stora som det juridiska utskottet haft att räkna med. Lagutskottet biträder för sin del föredragande statsrådets uppfattning att de olägenheter som kan bli en följd av att skillnaderna mellan de nordiska äktenskapslagarna ökar inte är stora. De kan avhjälpas genom konventioner, och med hänsyn till vad statsrådet anfört i slutprotokollet (prop. s. 328) förutsätter utskottet att erforderliga förslag till sådana ändringar kan föreläggas riksdagen under höstsessionen.

I detta sammanhang vill utskottet vidare anmärka att de föreslagna lagändringarna inte endast får till följd att skillnaderna mellan svensk rätt och övriga nordiska länders rätt på förevarande område ökar. På några punkter medför i stället ändringarna att nu bestående skiljaktigheter minskar. När det gäller egendomsordningen efter det att hemskillnad förfallit överensstämmer sålunda inte gällande svenska regelsystem med det danska och det norska. De senare har en utformning som motsvarar det system som nu föreslås gälla, för det fall att ansökan om äktenskapsskillnad — efter det att den lagstadgade betänketiden utlöppt — icke fullföljs. Att ett närmande mellan ländernas regelsystem skett i just denna del talar enligt utskottets mening för att föredragande statsrådets bedömning är riktig, när han konstaterar att utsikterna att få till stånd nordisk rättslikhet ter sig betydligt ljusare när det gäller äktenskapets ekonomiska rättsverkningar än när det gäller reglerna om äktenskaps ingående och upplösning.

Beträffande det fortsatta reformarbetet har föredragande statsrådet anfört (prop. s. 88) att möjligheterna att få likartade nordiska bestämmelser på de avsnitt av äktenskapsrätten som återstår att utreda kommer att prövas inom ramen för det fortsatta arbetet i de nordiska kommittéerna. Utskottet vill för sin del betona vikten av att så sker. Utskottet erinrar även om att Nordiska rådet under sin session i februari i år antog en rekommendation (nr 22) till de nordiska regeringarna att sträva efter en utbyggnad av den ensartade nordiska äktenskapslagstiftningen och att undersöka alla möjligheter att finna en gemensam tillfredsställande lösning. Genom vad utskottet nu anfört får även syftet med yrkandena i motionerna 1973: 1791 (yrkandet 2) och 1973: 1799 (yrkandet 5), att det fortsatta reformarbetet bör ske i nordiskt samarbete, anses ha blivit tillgodosett.

Utskottet vill slutligen peka på att sedan lagrådsremissen skrevs har den finska kommittén avgett ett principbetänkande. Som framgår av den i bilaga 2 intagna redogörelsen för förslaget överensstämmer detta i stora delar med propositionens förslag. Om det finska förslaget så småningom blir föremål för lagstiftning kommer således i varje fall svensk och finsk rätt att få likartade regler på detta område.

På grund av det anförda finner utskottet att uppdelningen av reformarbetet i två etapper och det förhållandet att första etappen tillkommit utan nordiskt samarbete inte utgör skäl för att låta den föreslagna partiella reformen anstå. Inte heller finner utskottet att det, såsom hävdas i motionen 1973: 1794, är erforderligt att nu föreliggande lagförslag blir föremål för ytterligare utredning. Utskottet avstyrker därför bifall till yrkandena i motionerna 1973: 1789, 1973: 1790, 1973: 1792, 1973: 1794 och 1973: 1800 om avslag på propositionen.

Allmänna synpunkter

I propositionen anger föredragande statsrådet under rubriken allmänna synpunkter sin principiella syn på äktenskapets ställning och innehåll samt dettas förhållande till andra samlevnadsformer. Vad statsrådet anfört har utskottet återgett ovan på s. 44—52. Dessa centrala frågor tas upp till granskning också i partimotionerna 1973: 1789 (m), 1973: 1791 (c) och 1973: 1793 (vpk). Utskottet hänvisar till vad som ur motionerna intagits ovan på s. 52—59.

Utskottet vill för sin del anföra följande. Såsom utskottet ovan antytt (s. 71) har giftermålsfrekvensen i landet under senare år sjunkit kraftigt. Av de i propositionen intagna statistiska uppgifterna framgår att år 1966 ingicks omkring 61 000 äktenskap. År 1971 hade antalet nedgått till 39 900, vilket motsvarar en sänkning med cirka 35 procent. Enligt vad utskottet inhämtat sjönk antalet under år 1972 ytterligare ned till 38 500. Samtidigt har antalet barn födda utom äktenskapet ökat

från 11 procent av alla födda år 1960 till nära 22 procent år 1971. Enligt ett par undersökningar, som familjelagssakkunniga redovisat, fanns det år 1969 uppskattningsvis mellan 105 000 och 135 000 fall av samlevnad mellan man och kvinna utan äktenskap.

Såvitt är bekant för utskottet har någon kartläggning av orsakerna till dessa förändringar i familjebildningen inte gjorts. Utskottet finner det därför svårt att bilda sig en uppfattning om varför äktenskapet blivit mindre attraktivt. Uppenbart är emellertid att allt fler, som upp-tar samlevnad, väljer att ställa sig utanför äktenskapets regelsystem. Detta förhållande har i motionerna 1973: 657 och 1973: 1090 tagits till intäkt för att äktenskapet utsatts för en e k o n o m i s k d i s k r i m i n e r i n g i jämförelse med andra samlevnadsformer. Motionärerna hävdar därvid att skatte- och sociallagstiftningen fått sådan utformning, att makar i viss utsträckning blir sämre ställda än samlevande ogifta. I motionerna yrkas mot bakgrund härav att en utredning tillsätts att se över lagar och förordningar i syfte att undanröja den ekonomiska diskrimineringen av äktenskapet. Det i dessa motioner föregivna problemet berörs även i motionen 1973: 1791 som — utan att ta ställning till om det föreligger en diskriminering av äktenskapet i angivna fall — yrkar att familjelagssakkunniga i samband med sina överväganden i de ekonomiska frågorna skall kartlägga i vad mån annan lagstiftning än GB, såsom stundom görs gällande, diskriminerar äktenskapet.

Utskottet delar för sin del föredragande statsrådets mening att man inte med fog kan hävda att äktenskapet diskrimineras i social- och skattelagstiftningen. De uppgifter om gällande rätt på ifrågavarande område, som statsrådet Odhnoff lämnade i sitt i det föregående (s. 59—64) redovisade interpellationssvar, vederlägger enligt utskottets mening motionärernas påståenden om en diskriminering av äktenskapet. Det framstår också för utskottet som självklart att man vid utformningen av regler om skatter och sociala förmåner i möjligaste mån bör undvika att ge reglerna ett sådant innehåll att människorna förlorar på att gifta sig eller vinner på att skiljas eller vice versa. Utskottet medger dock att det är svårt att utforma reglerna så att de inte i vissa speciella situationer kan synas prioritera en viss samlevnadsform. Interpellationssvaret visar också på att äktenskapet i vissa situationer har ett klart försteg, medan det i andra situationer i viss mån får stå tillbaka för annan samlevnadsform. Detta resultat av lagstiftningen har sin förklaring i svårigheterna att för varje lagstiftningsområde finna lämpliga och lätt konstaterbara kriterier för att ange om äktenskapsliknande samlevnad föreligger eller inte i det enskilda fallet. Enligt utskottets mening bör dock eftersträvas att skatteregler och regler om sociala förmåner över huvud taget får sådant innehåll att de inte påverkar kontrahenternas val av samlevnadsform.

Ett belägg för de av utskottet angivna svårigheterna utgör de i pro-

positionen 1973: 93 föreslagna ändringarna i aktiebolagslagen. Utskottet hänvisar till vad utskottet anfört därom i sitt betänkande LU 1973: 19.

Med hänsyn till vad utskottet ovan anfört avstyrker utskottet bifall till yrkandena i motionerna 1973: 657 och 1973: 1090 om särskild utredning. Inte heller kan utskottet tillstyrka bifall till yrkandet i motionen 1973: 1791 att familjelagssakkunniga skall ges särskilt i uppdrag att utreda förhållandet. Utskottet utgår emellertid från att familjelagssakkunniga vid sitt utarbetande av ett förslag till ändrade regler för äktenskapets ekonomiska rättsverkningar undersöker hur dessa regler förhåller sig till annan lagstiftning som ekonomiskt påverkar äktenskapet.

Såsom föredragande statsrådet anför, är det av stor betydelse att lagstiftningen respekterar människors frihet att själva utforma sitt personliga liv och att bestämma de etiska normer som skall gälla för deras familjeliv. Utskottet delar statsrådets uppfattning att lagstiftarens ambitioner på äktenskapsrättens område bör begränsas till att tillhandahålla lösningar på praktiska problem och inriktas på att reglerna skall ges en sådan utformning att de kan accepteras av praktiskt taget alla.

Det system av lagregler som nu läggs fram i propositionen, och vars detaljer utskottet kommer att behandla nedan, måste enligt utskottets förmenande sett som en enhet anses väl uppfylla den ovan angivna målsättningen. Inom de nya reglernas ram torde man kunna förena vitt skilda åsikter om äktenskapet som institution. De som betraktar äktenskapet som en ideologisk eller religiös överbyggnad på samlevnaden mellan man och kvinna har alltjämt möjlighet att få detta konstituerat genom kyrklig vigsel och därvid avlägga de löften som den kyrkliga vigselritualen påbjuder. De som vill se sitt beslut om samlevnad som ett avtal, vilket kan bringas till upphörande på ena kontrahentens önskemål, kan med de förenklade vigsel- och skilsmässoreglerna utan svårighet ge sin samlevnad äktenskapets form. Om man i det fortsatta reformarbetet kan hålla samma målsättning som nu, bör det enligt utskottets mening vara möjligt att, såsom föredragande statsrådet framhåller, bevara äktenskapet som den normala och naturliga formen för familjebildning för det helt övervägande antalet människor. Såsom utskottet redan tidigare uttalat är det från flera synpunkter önskvärt att så sker. Utskottet vill här bara peka på att när kontrahenter, som vill leva tillsammans utan bindande regler, råkar i konflikt sinsemellan, detta i regel leder till att den svagare av parterna på ett allvarligt sätt drabbas härav.

I detta sammanhang vill utskottet erinra om att i motionen 1973: 1793 yrkas att begreppet äktenskap i den nya familjerättslagstiftningen skall ersättas av begreppet registrerad samlevnad. Utskottet kan hysa viss förståelse för detta förslag. Om termen äktenskap utmönstras ur lagstift-

ningen som benämning på den i lag reglerade samlevnadsformen, framträder tydligare som en konsekvens av den nyss angivna målsättningen för den i propositionen föreslagna reformen att det inom rättsordningen inte finns utrymme för mer än ett regelsystem för samlevnad mellan man och kvinna. De som inte vill utnyttja det sålunda i propositionen föreslagna förenklade regelsystemet — som av lagstiftaren avses motsvara det minimum av rättslig reglering som behövs på området — kan således inte av samhället tillhandahållas ett alternativt, än mera förenklat regelsystem. Utskottet vill också påpeka att eftersom det av samhället erbjudna samlevnadssystemet bygger på en frivillig anslutning, kan man inte till annat regelsystem tvångsansluta dem som vill leva obundna av rättsliga samlevnadsregler.

Utskottet kan emellertid inte biträda motionärernas förslag. Begreppet äktenskap innehåller nämligen i sig så mycket av värde. Det används också av de flesta folk och nationer för att beteckna en officiell samlevnad. Med hänsyn härtill bör alltså äktenskapet vara beteckningen för det regelsystem för samlevnad som samhället erbjuder.

Även om reformerna på äktenskapsrättens område kommer att leda till en ökad äktenskapsfrekvens, måste samhället emellertid räkna med som en realitet att det även i fortsättningen kommer att finnas män och kvinnor som inte vill ge sin samlevnad äktenskapets form. Detta måste lagstiftaren ta hänsyn till. Såsom föredragande statsrådet framhåller bör det givetvis inte i en modern lagstiftning få förekomma att barns intressen blir sämre tillgodosedda av det skälet att föräldrarna inte vill ingå äktenskap. Utskottet instämmer därför i statsrådets uttalande att det i fråga om vårdnaden om barn och rätten till den gemensamma familjebostaden därför bör eftersträvas i sak enhetliga regler för alla samlevande oberoende av om samlevnaden sker inom äktenskapets ram eller inte. Utskottet återkommer till dessa frågor senare men vill dock redan nu understryka att det i fråga om vårdnaden av barn i och för sig inte är likställighet mellan samlevnadsformerna som är avgörande utan att det är barnets bästa som måste vara utgångspunkten för regelsystemet.

Under rubriken allmänna synpunkter diskuteras ytterligare några frågor av allmän natur. Utskottet tar här först upp frågan om giftermålsbalken bör innehålla några bestämmelser som ger uttryck för etiska normer i relationerna mellan makar.

För närvarande innehåller GB vissa bestämmelser om makarnas personliga relationer till varandra. Som exempel kan nämnas föreskriften att make som grovt har kränkt den andra maken kan åläggas att betala skadestånd och regler om att make som bär den huvudsakliga skulden till en hemskillnad och äktenskapsskillnad i princip inte kan tillerkännas underhållsbidrag. Vad som menas med grov kränkning och efter vilka kriterier skuldfrågan skall bedömas, sägs inte uttryckligen i lagen, utan detta har överlämnats till rättspraxis att avgöra. GB innehåller också i

5 kap. 1 § vissa uttryckliga handlingsnormer för makar av etisk art. De är sålunda skyldiga att bistå varandra, de har att verka för familjens bästa och de skall göra detta i samråd. De skall också vara varandra trogna.

Familjelagssakkunniga utgick vid utformningen av sina förslag från att en reviderad giftermålsbalk inte borde innehålla några bestämmelser som ger uttryck för etiska normer i relationerna mellan makarna.

I propositionen föreslås att de *sanktionsregler* som anknyter till makarnas personliga förhållanden till varandra nu utmönstras. Förslaget har till övervägande del tillstyrkts av remissmyndigheterna och inte föranlett några motioner. Utskottet har inte heller något att invända mot att sanktionsreglerna försvinner. Enligt utskottets mening har förslaget bl. a. den förtjänsten att domstolarna i fortsättningen befrias från skyldigheten att i vissa fall behöva fastställa vem av två makar som bär skulden till att söndring uppstått i äktenskapet. Genom att makarnas intima personliga förhållanden inte längre blir föremål för offentlig granskning borde man också kunna undvika att de personliga motsättningarna skärps mellan makarna, något som i sin tur kan underlätta för makarna att lösa frågorna om vårdnaden av barnen och rätten till umgänge med dessa. Det kan enligt utskottets mening inte heller uteslutas att det nuvarande blottläggandet av makars intima förhållanden inför domstol kan ha varit en bidragande orsak till att somliga valt att ställa sin samlevnad utanför äktenskapet. Utskottet tillstyrker således bifall till propositionen i denna del.

I förhållande till de sakkunnigas förslag innehåller propositionen den ändringen att de ovannämnda bestämmelserna i 5 kap. 1 § GB föreslås kvarstå. Propositionens förslag har i denna del föranlett två motionsyrkanden. I motionen 1973: 1796 (yrkandet 4) yrkas att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförs att trohetsrekvisitet i 5 kap. 1 § GB även i fortsättningen måste innefatta ett krav på sexuell trohet. Motionärerna menar att vad föredragande statsrådet i denna del anfört möjligen kan ge det intrycket att den sexuella troheten lämnas utanför trohetsbegreppet. I motionen 1973: 1799 har motionärerna fäst sig vid att ett annat yttrande av statsrådet skulle kunna tolkas som att 5 kap. 1 § GB kan komma att utgå i samband med reformarbetets senare del. Motionärerna yrkar därför (yrkandet 2) att riksdagen redan nu skall uttala att så inte får ske.

Att 5 kap. 1 § får kvarstå innebär med hänsyn till vad utskottet ovan anfört att GB kommer att innehålla en allmänt deklarerad handlingsnorm, till vilken inte är knuten några rättsliga sanktioner. Såsom föredragande statsrådet framhåller strider detta i och för sig mot svensk lagstiftningstradition. Helt främmande är det dock inte. Utskottet vill här endast erinra om att riksdagen år 1972 på hemställan av utskottet (LU 1972: 23) uttalade sig för att i FB i opinionspåverkande syfte

infördes en inte straffsanktionerad bestämmelse, som ger ett klart och otvetydigt uttryck för den under senare år ändrade inställningen i fråga om kroppsliga tillrättavisningar av barn. Något hinder att från denna synpunkt behålla lagstadgandet finner utskottet därför inte föreligga. Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att ett borttagande av stadgandet skulle kunna föranleda missuppfattningar beträffande intentionerna med den nu förestående äktenskapsrättsliga reformen. På grund härav tillstyrker utskottet att lagstadgandet bibehålls i GB.

Beträffande därefter det i motionen 1973: 1796 berörda uttalandet av statsrådet har detta följande lydelse "formuleringen av 5 kap. 1 § är något ålderdomlig och till synes tillmåter den sexuella troheten i äktenskapet alltför stor vikt. Trohetskravet har emellertid i själva verket här en vidsträcktare innebörd och är närmast liktydigt med lojalitet och ömsesidig hänsyn."

Ostridigt är att trohetsbegreppet under gångna tider väl ensidigt uppfattats såsom enbart eller i huvudsak avseende sexuell trohet. Såsom föredragande statsrådet anför har emellertid trohetskravet en vidsträcktare innebörd och det innefattar utöver sexuell trohet en trohet även i andra personliga relationer mellan makarna. Statsrådet har ansett att trohetskravet här är liktydigt med lojalitet och ömsesidig hänsyn. För egen del vill utskottet betona att orden "lojalitet och ömsesidig hänsyn" på ett bättre sätt än ordet "trohet" ger uttryck för den djupare gemenskap som bör råda mellan ett par makar. Det hade därför enligt utskottets mening varit förtjänt att övervägas att i lagtexten byta ut ordet trohet mot lojalitet och ömsesidig hänsyn. Utskottet anser också att ett krav på att visa lojalitet och ömsesidig hänsyn borde kunna omfattas av envar som upptar samlevnad med annan. Med hänsyn till att det nu är fråga om endast en partiell reform vill utskottet dock inte förorda en lagändring.

På grund av det anförda bör motionen 1973: 1796 i denna del inte föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Vad angår yrkandet i motionen 1973: 1799 hänför detta sig till ett uttalande av föredragande statsrådet, att det inte "föreligger något påtagligt behov av att slopa bestämmelsen i 5 kap. 1 § vid en partiell reform av GB". Utskottet vill i anledning av yrkandet framhålla att utskottet inte anser det lämpligt att riksdagen nu uttalar sig om vilken utformning GB skall få vid den slutliga revideringen av äktenskapsrätten. Inte heller motionen 1973: 1799 bör i denna del således föranleda någon riksdagens åtgärd.

Under rubriken allmänna synpunkter diskuterar föredragande statsrådet skilsmässoregler mot bakgrund av *principen att äktenskapet skall ses som en form för frivillig samlevnad mellan självständiga personer*. Vad statsrådet anför i denna del föranleder ingen erinran från utskottets sida.

Ingående av äktenskap

Trolovning

GB inleds med en definition av institutet trolovning. Enligt 1 kap. 1 § är trolovning sluten, då man och kvinna med vittnen, ringväxling eller annorledes överenskommit att ingå äktenskap med varandra. Därpå följande paragrafer i 1 kap. upptar bestämmelser om följden av att trolovning upplösts. I propositionen föreslås i enlighet med familjelagsakkunnigas förslag att bestämmelserna i 1 kap. GB om trolovning upphävs. Härigenom förändras trolovningen från ett rättsligt reglerat institut till en sedvänja med stöd endast i traditionen.

Vid lagrådsgranskningen hade lagrådet ingen erinran mot att bestämmelserna i 1 kap. angående följden av trolovnings upplösning fick utgå. Lagrådet pekade emellertid på att uttrycket trolovning alltså kommer att behållas i 8 kap:s bestämmelser om äktenskapsförord. Lagrådet ansåg det mindre tillfredsställande att i GB inte ges någon bestämning av vad trolovning är, så länge balken alltså upptar bestämmelser angående trolovade. Lagrådet ville därför ifrågasätta om inte 1 kap. 1 § borde bibehållas till dess den fullständiga översynen av GB genomförts. I anledning av dessa uttalanden upplyser föredragande statsrådet i slutprotokollet att orsaken till att uttrycket trolovad står kvar i 8 kap. är att detta kapitel kommer att ses över i samband med det fortsatta reformarbetet på äktenskapsrättens område. Statsrådet framhåller vidare att han inte anser att upphävandet av 1 kap. 1 § torde medföra några svårigheter vid tolkningen av lagrum, där uttrycken trolovning och trolovad förekommer. Han har därför inte varit beredd att följa lagrådets förslag.

I motionen 1973: 1796 (yrkandet 1) yrkas att 1 kap. § GB alltså skall behållas. Till stöd för yrkandet åberopar motionärerna lagrådets ovan redovisade uttalanden. Motionärerna anför även att ett bibehållande av detta lagstadgande skulle medföra att balken får en mer väsentlig s. k. portalparagraf än om propositionens förslag följs.

Utskottet anser för sin del att trolovningen som ett rättsligt reglerat institut numera inte fyller någon funktion. Utskottet har därför inget att erinra mot att bestämmelserna om trolovnings upplösning i 1 kap. GB upphävs. Beträffande därefter frågan huruvida kapitlets 1 § bör bibehållas kan utskottet inte biträda lagrådets och motionärernas uppfattning därom. Enligt utskottets mening är det inte lämpligt att GB inleds med en definition på ett institut vars rättsverkningar skall upphöra. Om det med hänsyn till att uttrycken trolovning och trolovade alltså finns kvar i vissa lagstadganden skulle anses erforderligt att i GB finns en bestämning av uttrycken borde en sådan bestämning i stället, såsom vissa remissinstanser föreslagit, intas i övergångsbestämmelserna. Utskottet vill erinra om att riksdagen tidigare funnit ett sådant förfarande lämpligt

bl. a. när det gällde antagandet av rennäringslagen (JoU 1971: 37 s. 39). I detta fall kan utskottet emellertid inte finna att ett borttagande av definitionen på uttrycket trolövning skulle kunna medföra några tolkningssvårigheter. I likhet med de sakkunniga och föredragande statsrådet (prop. s. 94) anser utskottet det naturligt att också i fortsättningen tolka detta uttryck som åsyftande en överenskommelse om att ingå äktenskap. Någon övergångsbestämmelse av ifrågasatt slag är därför inte påkallad.

Sedan de nu föreslagna ändringarna genomförts kommer GB att inledas med stadgandet i 2 kap. 1 § om att den som är under 18 år ej får gifta sig utan länsstyrelsens tillstånd. Utskottet delar helt motionärernas uppfattning att detta stadgande knappast kan betecknas som en portalparagraf. Man kan dock inte gärna bibehålla 1 kap. 1 § enbart av denna anledning. Att GB kommer att få en från lagteknisk synpunkt mindre lämplig inledning får enligt utskottets mening ses som ett provisorium i avvaktan på att den fullständiga översynen av GB slutförs. Utskottet utgår från att gällande GB då kommer att ersättas av en helt ny giftermålsbalk.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionsyrkandet.

Äktenskapshinder

Såsom utskottet ovan redovisat berörde 1968 års ändringar i GB även äktenskapshindren. Sålunda sänktes mannens äktenskapsålder från 21 till 18 år. Vidare upphörde epilepsi och könssjukdom att vara äktenskapshinder. I propositionen föreslås nu en ytterligare minskning av antalet hinder.

Utskottet vill till en början framhålla att äktenskapshindren bör vara så få som möjligt. Man och kvinna, som lever tillsammans, skall i möjligaste mån också kunna välja äktenskapet som samlevnadsform. Såsom utskottet framhållit ovan är det en huvuduppgift för GB att tillhandahålla lösningar på praktiska problem. Avskär GB genom regler om äktenskapshinder samlevande från att ingå äktenskap fullföljer GB sålunda inte det angivna syftet. För de samboende måste det också betecknas som en betydande olägenhet att inte ha möjlighet att bli delaktiga av GB:s regelsystem. Man kan emellertid inte bortse från att samhället på grund av sociala eller arvsbiologiska skäl i vissa fall måste betrakta en samlevnad som inte önskvärd. Med den utgångspunkt som utskottet angett ovan kan ifrågasättas om inte hinder mot ingående av äktenskap borde uppställas endast i den mån samhället funnit skäl att kriminalisera en motsvarande faktisk förbindelse. En sådan begränsning skulle dock innebära att samhället frångår sig möjligheten att markera att en familjebildning i vissa situationer inte är önskvärd även

om det inte finns anledning att straffbelägga förbindelsen. Enligt utskottets mening skulle en så kraftig begränsning föra för långt. Det får vidare beaktas att samhället bör ha möjlighet att vid vissa former av förbindelser kunna genom krav på tillstånd till äktenskapet från fall till fall pröva lämpligheten av detta såväl för den enskilde som för samhället. Utskottet anser därför att äktenskapshinder, churu endast i vissa begränsade fall, bör kunna uppställas även om en motsvarande faktisk samlevnad inte medför straff.

Mot bakgrund av det anförda finner utskottet det tillfredsställande att i propositionen föreslås en minskning av antalet äktenskapshinder. I fråga om *släktskaps hinder* föreslås sålunda att de nuvarande dispensabla svågerskapshindret och hindret mot äktenskap mellan ett syskon och det andras avkomling avskaffas. Av propositionen framgår att i samtliga fall, där dispens under senare år har sökts från dessa hinder, har ansökan bifallits. Några avgörande etiska eller genetiska skäl för att bibehålla dessa hinder mot äktenskap synes inte föreligga. Utskottet tillstyrker därför propositionen i denna del.

I propositionen föreslås vidare beträffande släktskapshindren den ändringen att äktenskap mellan *halvsyskon* tillåts efter dispens av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Vidare föreslås som en följd härav att sexuella förbindelser mellan halvsyskon avkriminaliseras och att bestämmelsen i 6 kap. 5 § brottsbalken (BrB) om *otukt med syskon* således i fortsättningen endast skall vara tillämplig på den som har samlag med sitt helsyskon. De föreslagna ändringarna har föranlett några motionsyrkanden. I motionerna 1973: 1794 (yrkandet B.2) och 1973: 1801 (yrkandet 1) yrkas sålunda avslag på förslaget att göra hindret för halvsyskon att ingå äktenskap med varandra dispensabelt. I motionen 1973: 1801 yrkas vidare (yrkandet 2) att riksdagen skall avslå förslaget att avkriminalisera samlag mellan halvsyskon. Som skäl för det förstnämnda avslagsyrkandet anförs i motionen 1973: 1794 att äktenskap mellan halvsyskon är olämpligt från såväl etisk som genetisk synpunkt. I motionen 1973: 1801 hävdas att sociala skäl talar mot äktenskap mellan halvsyskon som vuxit upp tillsammans. Detta förhållande kan enligt motionären visserligen beaktas vid dispensprövningen. Något legalt avståndstagande från sexuella förbindelser mellan halvsyskon i angivna fall kommer däremot inte att föreligga. Frånvaron av ett sådant avståndstagande från samhällets sida kan enligt motionären inte anses önskvärt. Motionären finner därför att såväl förslagen om dispensprövning som avkriminalisering f. n. inte bör biträdas.

Vad först angår de *arvsbiologiska hänsynen* framgår av ett till de sakkunnigas betänkande fogat expertutlåtande att de genetiska riskerna för avkomman i en förbindelse mellan halvsyskon kan bedömas vara desamma som för avkomman i en förbindelse mellan ett syskon och det andras avkomling. Beträffande sistnämnda förbindelse har sådan alltsedan år 1915 kunnat legitimeras genom ingående av äktenskap efter erhållen

dispens. I sammanhanget är också att märka att det i Danmark och Norge över huvud taget inte finns något förbud för syskon att gifta sig med ett annat syskons avkomling. Från arvsbiologisk synpunkt möter således enligt utskottets mening inget hinder att låta halvsyskon ingå äktenskap.

Fråga uppkommer då om *socialetiska hänsyn* fordrar ett absolut förbud att ingå äktenskap. Utskottet kan för sin del biträda den i motionen 1973:1801 framförda uppfattningen att det får generellt anses olämpligt att halvsyskon som växer upp tillsammans får ingå äktenskap med varandra. Uppenbart är nämligen att sådana förbindelser kan innebära betydande påfrestningar på familjerelationerna. Å andra sidan finns det fall där halvsyskon vuxit upp på skilda håll och där den ursprungliga familjegemenskapen saknas. I vissa fall har det till och med förekommit att halvsyskon, först sedan de har upptagit samlevnad och haft för avsikt att ingå äktenskap, fått vetskap om att de är halvsyskon. I sistnämnda fall föreligger ett uppenbart behov av att kunna medge dem rätt att ingå äktenskap. Enligt utskottets mening utgör förslaget i propositionen att äktenskap skall kunna ingås mellan halvsyskon efter dispens en lämplig avvägning mellan ovannämnda motstridande intressen. Utskottet tillstyrker därför propositionen i denna del och avstyrker motionsyrkandena om avslag på förslaget om införande av möjlighet att ge dispens i förevarande fall.

Som en konsekvens av att halvsyskon får ingå äktenskap följer enligt utskottets mening att sexuella förbindelser mellan halvsyskon måste avkriminaliseras. Visserligen kan det inte uteslutas att det någon gång i en familj uppstår sådana förhållanden att det ter sig stötande att endast helsyskon straffas för en sexuell förbindelse och inte halvsyskon. Teoretiskt skulle man därför kunna tänka sig att behålla straffansvaret i de fall där tillstånd till äktenskap inte getts. Som jämförelse må nämnas att bestämmelsen i 18 kap. 4 § i 1864 års strafflag, som straffbelade otukt mellan ett syskon och det andras avkomling, upphävdes först år 1937, oaktat möjlighet till äktenskap efter dispens öppnats redan år 1915. Det bör emellertid beaktas att i begreppet "otukt" i 1864 års strafflag inte ingick sexuella handlingar mellan äkta makar. Straffansvaret bortföll sålunda för dem som efter dispens ingått äktenskap. Att i förevarande fall, där denna distinktion saknas, föreskriva ett straffansvar som endast mycket sällan skulle kunna anses motiverat finner utskottet inte påkallat. Tvärtom skulle enligt utskottets mening ett lagstadgande som gör straffbarheten av samlag mellan halvsyskon beroende av om tillstånd till äktenskap ges eller ej vara direkt olämpligt.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall även till yrkandet i motionen 1973:1801 om avslag på ändringen i 6 kap. 5 § BrB.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att i 7 kap. 2 § BrB

straffbelägg för närvarande o l a g a g i f t e r m å l, varmed bl. a. avses att någon gifter sig med en person, som till följd av sinnessjukdom eller tillfällig sinnesförvirring inte äger rättslig handlingsförmåga, eller att någon tvingar annan till giftermål. På förordande av riksåklagaren föreslås i propositionen att lagstadgandet upphävs. Enligt utskottets mening finns det inte längre något behov av att behålla denna brottstyp. Såsom framhålls i propositionen lär gärningar som omfattas av brottstypen för övrigt ofta ingå som ett led i ett annat kriminellt förfarande, t. ex. bedrägeri. Utskottet tillstyrker propositionen i denna del.

I fråga om släktskapshindren är vidare att märka att bestämmelserna endast tar sikte på biologisk släktskap och sålunda inte är tillämpliga på a d o p t i o n s f ö r h å l l a n d e n. Vad som sägs i 4 kap. 8 § FB om att adoptivbarn skall anses som adoptantens barn i äktenskap och icke som barn till sina biologiska föräldrar, när fråga uppkommer att tillämpa bestämmelse i lag som tillägger släktskap rättslig betydelse, gäller således inte i fråga om hinder mot äktenskap. Såvitt avser förhållandet adoptant-adoptivbarn har släktskapsproblemet lösts genom bestämmelsen i 4 kap. 7 § FB, som innehåller att all verkan av adoptionen upphör, om adoptant och adoptivbarn ingår äktenskap med varandra. Däremot är rätten för adoptivsyskon att ingå äktenskap med varandra inte avhängig av att adoptionens verkningar upphör. Det föreligger sålunda inte något hinder mot äktenskap mellan t. ex. adoptivbarn och ett adoptantens biologiska barn. Detta kan synas ologiskt och något förvånande. De sociala skäl som motiverar dispensabelt äktenskapshinder för halvsyskon torde nämligen ha samma styrka i detta fall. Med hänsyn till att det hitintills inte funnits något förbud mot att ingå äktenskap vid angivna släktanknytning och med beaktande av att äktenskapshindren bör vara så få som möjligt, finner utskottet det dock inte påkallat att ett dispensabelt äktenskapshinder nu införs i fråga om adoptivsyskon.

Sedan den 1 juli 1969 är ä k t e n s k a p s å l d e r n 18 år för både män och kvinnor. Den som är under 18 år kan dock ingå äktenskap efter dispens av länsstyrelsen. För underåriga under 20 år gäller vidare den inskränkningen i rätten att ingå äktenskap att det fordras g i f t o m a n n a s a m t y c k e. Giftoman är normalt den underåriges föräldrar. Samtycke av giftoman krävs också när den som är förklarad omyndig önskar ingå äktenskap. I sistnämnda fall är förmyndaren giftoman. Om samtycke av giftoman vägras, kan domstol på ansökan tillåta äktenskapet om skäl för vägran ej föreligger.

I propositionen föreslås ingen ändring när det gäller äktenskapsåldern eller beträffande kravet på samtycke av förmyndare till den som förklarats omyndig. Däremot föreslås att kravet på giftomannasamtycke slopas i fråga om underåriga. För att tillgodose föräldrarnas berättigade intresse av inflytande på giftermålsfrågan, när det gäller underåriga un-

der 18 år, föreslås att länsstyrelsen i dispensärendet skall inhämta yttrande från den underåriges vårdnadshavare. Vidare föreslås vårdnadshavare få en uttrycklig rätt att föra talan mot dispensmyndighets beslut.

Mot förslaget att slopa kravet på giftomannasamtycke i fråga om underåriga har motionsledes anförts invändningar endast såvitt avser de fall där den underåriga är under 18 år. I motionerna 1973: 1796 (yrkandet 2) och 1973: 1799 (yrkandet 4) yrkas sålunda att riksdagen skall besluta att bibehålla kravet på giftomannasamtycke i dessa fall. Som skäl för yrkandena anför motionärerna att ett slopande av kravet på samtycke skulle innebära att man berövar föräldrarna en vårdnadsfunktion och överför denna till en myndighet. Motionärerna framhåller vidare att ett giftermål innebär, genom att make får gifterätt i den andre makens egendom, ett så viktigt steg i ekonomiskt avseende, att förmyndares tillstånd även framdeles bör krävas. Enligt motionärernas mening torde föräldrarna dessutom vara de som bäst kan avgöra huruvida den underåriga uppfyller de krav på mognad och omdömesgillhet som erfordras för ingående av äktenskap.

Utskottet vill till en början crinra om att i samband med att myndighetsåldern år 1969 sänktes till 20 år fick underårig som *fyllt 18 år* vidgad rättslig handlingsförmåga. Bl. a. kan han hyra bostad för eget bruk utan föräldrarnas medverkan och han får, om han har eget hushåll, företa alla sådana rättshandlingar som krävs för den dagliga hushållningen. Vidare får han själv ta anställning och disponera över sin arbetsinkomst. Han har således goda möjligheter att oberoende av föräldrarnas vilja kunna lämna föräldrahemmet och bilda familj utan att gifta sig.

Enligt utskottets mening bjuder konsekvensen att han då också skall få ingå äktenskap utan föräldrarnas samtycke. Utskottet vill vidare erinra om att utskottet i anledning av tre motioner till 1972 års riksdag med yrkande om sänkning av myndighetsåldern till 18 år i sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1972: 19 uttalade att en sänkning av rösträttsåldern till 18 år borde föranleda en motsvarande sänkning av myndighetsåldern. Utskottet hänvisade vidare till att proposition med förslag beträffande rösträttsåldern kunde förväntas föreläggas riksdagen under våren 1973, och utskottet förutsatte att därmed även frågan om myndighetsåldern skulle komma att behandlas. I propositionen 1973: 90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m., vilken proposition hänvisats till konstitutionsutskottet, föreslås nu en sänkning av rösträttsåldern till 18 år. Departementschefen uttalar i samband därmed (s. 163) att han i likhet med grundlagberedningen anser det värdefullt om man kan bevara sambandet mellan rösträttsåldern och myndighetsåldern. Han anför vidare att man inom justitiedepartementet förbereder en promemoria i ämnet, och att efter remissbehandlingen pro-

position beräknas kunna läggas fram i början av år 1974. Utskottet utgår på grund härav från att myndighetsåldern om cirka ett år sålunda kan sänkas till 18 år. Någon anledning att under nu angivna omständigheter tills vidare behålla giftomannasamtycket i fråga om den som fyllt 18 år finns enligt utskottets mening inte. Utskottet tillstyrker därför propositionen i denna del.

Beträffande därefter frågan om giftomannasamtycke kan slopas även i fråga om ungdom som är *under 18 år* vill utskottet anföra följande. Den vidgade rättshandlingsförmågan, som enligt vad ovan sagts tillkommer underårig, gäller endast delvis den som är under 18 år. Sådan underårig äger exempelvis inte rätt att själv hyra bostad för eget bruk, och han har inte någon juridisk rätt att utan föräldrarnas samtycke bryta sig ur hushållsgemenskapen och bilda eget hushåll. Att det sedan är svårt för föräldrarna att i praktiken hindra detta är en annan sak. Utskottet kan dela uppfattningen i motionen 1973: 1796 att det även ligger i föräldrarnas vårdnadsuppgifter att ta ställning till om det är lämpligt för barn att gifta sig före uppnådd äktenskapsålder. Vidare måste beaktas att ett äktenskap medför ganska omfattande ekonomiska rättsverkningar. Det är att märka att föredragande statsrådet särskilt åberopat detta som ett skäl för att bibehålla giftomannasamtycket i fråga om dem som förklarats omyndiga. Även ungdom under 18 år kan ha förmögenhet, och det kan i dessa fall synas lika angeläget att förmyndarens samtycke till äktenskap inhämtas.

Enligt utskottets mening talar därför i och för sig vissa skäl för ett bibehållande av giftomannasamtycket i fråga om dem som är under 18 år. Utskottet finner sig emellertid inte kunna bortse från att föräldrarna enligt gällande lag inte har någon absolut vetorätt. Deras samtycke kan ju ersättas av domstols samtycke, om skäl för vägran ej är för handen. Såsom framhålls i propositionen innebär gällande rätt också att om föräldrarna vägrar att lämna sitt samtycke till äktenskap, måste frågan, huruvida äktenskap skall tillåtas för dem som är under 18 år, prövas först beträffande samtycke av allmän domstol och därefter, såvitt gäller dispens, av länsstyrelse och — efter överklagande — av förvaltningsdomstol. Utskottet kan helt instämma i föredragande statsrådets uttalande att detta inte synes vara någon rationell ordning. Om möjligt bör därför tillståndsgivningen förenklas.

Enligt utskottets uppfattning utgör propositionens förslag en lämplig avvägning mellan å ena sidan föräldrarnas intresse av att behålla ett inflytande på giftermålsfrågan och å andra sidan önskemålet om ett förenklat förfarande vid tillståndsgivningen. I praktiken torde den föreslagna ordningen inte heller komma att innebära någon begränsning av föräldrarnas vårdnadsfunktion. Utskottet förutsätter nämligen att länsstyrelsen vid tillståndsprövningen kommer att tillmäta föräldrarnas inställning till frågan om tillstånd till äktenskap betydande vikt. Genom

att föräldrarna tillerkänts en uttrycklig besvärsrätt har de dessutom möjlighet att få tillståndsfrågan prövad av förvaltningsdomstol. Enligt utskottets mening torde det endast undantagsvis inträffa att barn under 18 år önskar ingå äktenskap mot föräldrarnas vilja. Någon anledning att befara att i dessa fåtaliga fall föräldrarnas inställning skulle tillmätas en mindre vikt vid den föreslagna prövningen hos länsstyrelse och förvaltningsdomstol än vid den prövning som nu sker hos allmän domstol anser utskottet inte föreligga.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna 1973: 1796 och 1973: 1799, båda såvitt nu är i fråga.

Beslutet att bibehålla giftomannasamtycke för omyndigförklarade föranleder ingen erinran från utskottets sida.

I propositionen föreslås också i enlighet med de sakkunnigas förslag att det nuvarande dispensabla hindret för den som är *s i n n e s s j u k* eller *s i n n e s s l ö* att ingå äktenskap slopas. Förslaget har godtagits av socialstyrelsen och alla övriga remissinstanser med särskild medicinsk sakkunskap. Utskottet har för sin del inget att invända mot att hindret upphävs. Utskottet vill dock erinra om att en förutsättning för att ingå äktenskap är att part besitter rättslig handlingsförmåga. Saknas sådan förmåga, t. ex. på grund av psykisk sjukdom eller annan allvarlig psykisk störning, skall vigsel vägras. Med hänsyn till att sådana rubbningar ej längre antecknas i kyrkoböckerna torde det emellertid i praktiken innebära betydande svårigheter för vigselförrättarna att konstatera att rättslig handlingsförmåga saknas. Endast undantagsvis torde därför vigsel komma att vägras på angiven grund. Det kan således inte bortses från att den valda lösningen medför viss risk för att vigsel kommer till stånd trots att en av kontrahenterna saknar rättslig handlingsförmåga. Utskottet inser att det är svårt att inom ramen för den föreslagna ordningen helt eliminera denna risk. Om de praktiska erfarenheterna skulle komma att ge anledning därtill måste emellertid frågan tas upp till förnyat övervägande. Utskottet vill därför understryka att det är viktigt att utvecklingen på denna punkt följs med uppmärksamhet från statsmakternas sida.

Hindersprövning

Bestämmelserna om prövning, huruvida hinder möter vid äktenskap, finns i 3 kap. GB. Såsom utskottet ovan (s. 68) anført ändrades bestämmelserna år 1968 varvid lysning som obligatorium avskaffades. I propositionen föreslås nu endast smärre formella ändringar i bestämmelserna. Utskottet vill särskilt peka på förslaget att avskaffa den nuvarande skyldigheten för mannen att förete *ä k t e n s k a p s b e t y g*, om han är kyrkobokförd i annan svensk församling än den där hinderprövningen sker. Som skäl härför anføres i statsrådsprotokollet att den hinderprövande myndigheten själv bör kunna skaffa in nödvändiga folk-

bokföringsuppgifter om mannen. Förslaget innebär en tillfredsställande förenkling. Utskottet finner det därför välkommet. Övriga ändringar föranleder inget särskilt uttalande från utskottets sida.

Formen för ingående av äktenskap

Äktenskap ingås med kyrklig eller borgerlig vigsel. Regler här om ges i 4 kap. GB. Kyrklig vigsel kan ske inom svenska kyrkan eller annat trossamfund, om Kungl. Maj:t har medgett att vigsel förrättas inom samfundet. Sådant medgivande har lämnats ett 30-tal trossamfund. För rätt till kyrklig vigsel uppställer lagen vidare kravet att åtminstone en av kontrahenterna skall tillhöra svenska kyrkan resp. trossamfundet. Kungl. Maj:t kan förordna att medlem av utländskt evangeliskt-lutherskt trossamfund skall ha samma rätt till kyrklig vigsel som medlem av svenska kyrkan. För vigsel inom svenska kyrkan får kontrahenterna välja den präst inom kyrkan de själva vill. Skyldig att viga är emellertid bara präst i församling, där någon av dem är medlem. Inom annat trossamfund förrättas vigsel av den som är behörig därtill enligt Kungl. Maj:ts förordnande. Behörigheten är inte förenad med någon skyldighet att förrätta vigseln. Behörig att förrätta borgerlig vigsel är lagfaren domare i allmän underrätt samt den som har förordnats till vigselförrättare av länsstyrelsen. GB innehåller inte några bestämmelser om vigelskyldighet för borgerlig vigselförrättare. Sådan skyldighet har emellertid i administrativ ordning föreskrivits för lagfaren domare.

Vid vigseln skall kontrahenterna vara samtidigt närvarande inför vigselförrättaren och på hans fråga avge sitt ja och samtycke till äktenskapet och därpå av honom förklaras för äkta makar. Iakttas inte dessa krav blir vigseln ogiltig. Beträffande förfarandet föreskrivs vidare att vigsel skall förrättas i vittnens närvaro samt att i övrigt skall gälla vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken och vid vigsel inom annat trossamfund dess kyrkobruk samt vid borgerlig vigsel de bestämmelser som har meddelats av Kungl. Maj:t.

Familjelagssakkunniga föreslog att GB skulle reglera endast de frågor som hade betydelse för det rättsliga äktenskapets giltighet, medan vigsel eller annan högtidlig inramning, som kontrahenterna ville ge sitt giftermål, skulle lämnas helt utanför lagen. Enligt förslaget skulle äktenskap ingås genom att mannen och kvinnan gemensamt anmälde att de var ense om att ingå äktenskap. Anmälan skulle vara skriftlig och lämnas av mannen och kvinnan personligen till den som av Kungl. Maj:t utsetts att motta sådana anmälningar. Enligt förslaget skulle anmälan inte motas eller, om den mottagits, omedelbart avvisas om vissa i lagen närmare angivna förutsättningar inte var för handen. Avvisades inte anmälan skulle bevis om äktenskap ofördröjligen överlämnas till makarna.

Sakkunnigförslaget var inte enhälligt. Två av de sakkunniga reserverade sig till förmån för bibehållande av vigseln. Även under remissbehandlingen var meningarna på denna punkt mycket delade.

I propositionen föreslås nu att vigseln behålls och att någon saklig ändring i GB:s regler om formen för äktenskaps ingående inte genomförs.

Frågan om formerna för äktenskapets ingående har tagits upp i motionen 1973: 1793. I det till motionen fogade lagförslaget har införts en bestämmelse av innehåll att samlevnad mellan två parter ingås genom parternas gemensamma skriftliga anmälan till folkbokföringsmyndighet samt efter vederbörlig hindersprövning. Till stöd för förslaget anför motionärerna att formerna för samlevnads ingående och upplösning bör förenklas och avdramatiseras. Vigseln bör därför enligt motionärernas mening ersättas med en registrering. Själva vigselförfarandet kan dock behållas som en enskild, frivillig angelägenhet.

Såsom föredragande statsrådet anför (prop. s. 103) hade de sakkunnigas förslag betydande förtjänster. Förslaget innebar att man skulle ha fått ett enhetligt förfarande för ingående av äktenskap, grundat på mannens och kvinnans eget handlande. Vidare skulle de i lag påbudna formaliteterna ha begränsats till vad som behövs från praktisk synpunkt. Det blev med förslaget också möjligt för dem som så önskade att ingå äktenskap utan några ceremonier. Från lagteknisk synpunkt föredro emellertid förslaget, såsom vissa remissinstanser framhållit, en hel del brister. Bl. a. framgick inte klart från vilken tidpunkt ett äktenskap skulle anses ingången. I detta hänseende är för övrigt motionärernas förslag än mer bristfälligt. Den avgörande invändningen mot såväl de sakkunnigas som motionärernas förslag är dock att man slopar kravet på vittnen. I den delen är förslagen oförenliga med den av Sverige antagna FN-konventionen angående samtycke till, minimiålder för samt registrering av äktenskap. Såsom framgår av den ovan intagna (s. 71—72) konventionstexten skall kontrahenterna av fri vilja avge sitt samtycke till äktenskapet personligen inför vigselmyndighet och i vittnens närvaro. Utskottet instämmer i föredragande statsrådets uttalande (prop. s. 103) att Sverige inte kan anta en lagstiftning som klart skulle strida mot våra förpliktelser på denna punkt. För att de sakkunnigas eller motionärernas förslag skall kunna lagfästas måste därför dessa kompletteras med bestämmelser om vittnen. Efter en sådan komplettering av förslagen skulle emellertid den praktiska skillnaden i förhållande till de nuvarande reglerna om vigsel, i vart fall om den borgerliga vigseln förenklas, bli så liten att det enligt utskottets mening inte finns någon anledning att ändra dessa.

På grund av det anförda tillstyrker utskottet propositionen i denna del och avstyrker motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga.

För att kunna bereda dem som så önskar en vigsel helt utan ceremonier avser föredragande statsrådet att i Kungl. Maj:ts föreskrifter om borgerlig vigsel uppta ett förenklat alternativ till det nuvarande borgerliga vigselformuläret. Detta tillkom år 1964 men har

samma innehåll som det år 1915 på förslag av ärkebiskopen Nathan Söderblom antagna formuläret. Det förenklade alternativet bör enligt statsrådet inte innehålla mer än de för vigseln konstitutiva moment som anges i GB, nämligen vigselförrättarens fråga till parterna om de vill ingå äktenskap, parternas samtycke till detta samt vigselförrättarens förklarande av parterna som äkta makar. Enligt statsrådet bör formuläret användas om parterna särskilt begär detta.

Vad föredragande statsrådet anfört i denna del har kritiserats i motionen 1973: 1796. Motionärerna motsätter sig inte i och för sig att det borgerliga vigselformuläret utformas efter olika alternativ. Gemensamt för dem måste emellertid enligt motionärerna vara att handlingens vikt framgår av formen och att den principiella grundsynen på värdet av en trofast gemenskap mellan två makar kommer till uttryck. Motionärerna motsätter sig därför att den borgerliga vigseln skall kunna ingås efter ett förfarande, som uteslutande begränsas till de konstitutiva momenten, och föreslår att i stället ett alternativ till formulär utformas så att makarnas ansvar för varandra och äktenskapets karaktär av livslång gemenskap tydligt framgår. Motionärerna yrkar (yrkandet 3) att vad de sålunda anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet har i det föregående understrukit att reglerna om äktenskapet bör utformas så att de kan accepteras av så många som möjligt. Enligt utskottets mening måste man räkna med att det i dag finns samlevande som av ideologiska eller andra skäl inte anser sig kunna godta det innehåll som det borgerliga vigselformuläret har. Eftersom de sakkunnigas förslag om anmälningsförfarande inte kan genomföras måste — med den grundsyn som utskottet ovan gett uttryck för — i stället vigseln ges en sådan form att den som så önskar skall kunna gifta sig helt utan ceremonier. Utskottet biträder därför förslaget i propositionen att ett förenklat alternativ till vigselformulär utformas som endast innehåller de för vigseln konstitutiva momenten. Motionen 1973: 1796 bör således i denna del avslås.

Utskottet vill beträffande den borgerliga vigseln tillägga följande. Flera remissinstanser, varav några domstolar, har påtalat att vad flertalet av dem som vigs borgerligt önskar inte är en förenklad utan i stället en något mer högtidlig form. Enligt utskottets mening kan det inte uteslutas att just avsaknaden av en högtidlig ritual kan vara en bidragande orsak till att den borgerliga vigseln inte fått större omfattning. Mycket tyder på att många människor har ett behov av att ge sin vigsel en ceremoniell och högtidlig inramning. Från denna synpunkt ter sig onekligen den borgerliga vigseln något torftig och innehållslös. Det torde inte heller vara ovanligt att människor, som inte har någon religiös uppfattning om äktenskapet, ändå väljer kyrklig vigsel därför att den är så mycket högtidligare än den borgerliga. Från flera synpunkter måste det enligt utskottets förmenande te sig otillfredsställande att de som öns-

kar en högtidlig inramning kring sitt giftermål endast av den anledning-
en skall behöva välja kyrklig vigsel. Utskottet anser mot bakgrund av
det anförda att det är en brist att den borgerliga vigseln inte för dem,
som önskar en högtidligare vigsel, kan utgöra ett i detta hänseende lik-
värdigt alternativ till den kyrkliga vigseln.

För att försöka tillgodose önskemålet om en mer ceremoniell borgerlig
vigsel uppdrog familjelagssakkunniga åt tre författare, Per Anders Fo-
gelström, Elsa Grave och Bo Setterlind, att var för sig utarbeta förslag
till en civil inramning av giftermålet. Deras förslag är som inlägg i de-
batten om vigselformulär intressanta. Enligt utskottets mening bör man
dock inte tillskapa alltför många olika formulär. Utskottet anser att det
bör kunna vara tillräckligt med det nuvarande formuläret och det avi-
serade förenklade formuläret. Vad som bör göras är nämligen inte i förs-
ta hand att tillhandahålla fler vigselformulär utan i stället att skapa möj-
ligheter att ge själva vigselakten en högtidligare prägel, t. ex. genom att
lämpliga lokaler kan ställas till förfogande för borgerlig vigsel. Själva
inramningen av vigseln bör inte vara formbunden, utan den bör i varje
enskilt fall utformas i enlighet med kontrahenternas önskemål. Utskottet
förutsätter att vad utskottet nu anfört kommer att beaktas utan att sär-
skild hemställan därom behöver göras hos Kungl. Maj:t.

Beslutet att bibehålla vigseln medför att några gamla olösta problem
kommer i blickpunkten. Ett sådant problem är prästs v i g s e l s k y l d i g h e t. Denna skyldighet tvingar församlingspräst att viga också
i sådana fall som han kan uppfatta som oförenliga med kyrkans lära,
t. ex. att viga fränskilda. Senast anhöll 1970 års kyrkomöte hos Kungl.
Maj:t om snara åtgärder för att avhjälpa de olägenheter som var för-
bundna med den nuvarande ordningen (kyrkomötets skrivelse 1970: 4).
I propositionen uttalar föredragande statsrådet att GB inte längre bör
reglera frågan om skyldighet för viss präst i svenska kyrkan att förrätta
kyrklig vigsel. Den nuvarande bestämmelsen om vigselskyldighet bör
därför enligt statsrådets mening utgå. Eftersom bestämmelsen har kyrko-
lags natur kan någon ändring dock inte ske för närvarande. Statsrådet
avser emellertid att lägga fram förslag i ämnet för kyrkomötet. Enligt
vad utskottet inhämtat kommer nästa kyrkomöte att äga rum först år
1975.

Utskottet anser det angeläget att förevarande problem får sin lösning.
Med hänsyn till vad föredragande statsrådet anfört räknar utskottet med
att vigselskyldigheten skall kunna avskaffas från och med den 1 januari
1976.

Ett annat problem, som skulle ha fått sin lösning om de sakkunnigas
förslag genomförts, är begränsningen i v i g s e l b e h ö r i g h e t e n
för såväl statskyrkopräst som frikyrkopräst. Såsom utskottet redovisat
i det föregående (s. 86) får vigsel äga rum inom svenska kyrkan eller
inom annat trossamfund endast om någon av de trolovade tillhör det

samfund inom vilket vigseln skall ske. Förevarande problem behandlades av utskottet år 1971 i anledning av en motion. Utskottet anslöt sig i sitt av riksdagen godkända betänkande (LU 1971: 5, rskr 1971: 47) till motionens förslag att den nuvarande ordningen skulle ändras så att vigsel av svenska medborgare får förrättas inom svenska kyrkan eller annat trossamfund, även om ingen av de trolovade tillhör vigselförrättarens eget samfund, dock under förutsättning att en av dem tillhör kristet samfund. För en sådan ändring fann utskottet framför allt tala den strävan till ekumenisk samhörighet som präglar eller bör prägla de kristna samfunden. Utskottet hemställde att förslag till lagändring skulle föreläggas 1971 års riksdag.

I propositionen anförs att den nuvarande begränsningen i vigselbehörigheten bör slopas. Under återopande av att förevarande regler, såvitt gäller svenska kyrkan, är av kyrkolags natur och således fordrar kyrkomötets hörande, föreslås för närvarande ingen ändring i bestämmelserna. Liksom i fråga om vigselkyldigheten aviserar fördragande statsrådet dock att förslag senare skall läggas fram för riksdagen och kyrkomötet.

Frågan om ändrade regler för kyrklig vigselförrättares behörighet tas upp i motionerna 1973: 1738 (yrkandet 1), 1973: 1767 och 1973: 1797 (yrkandet 1). I motionerna yrkas att slopandet av begränsningen i vigselbehörigheten bör genomföras redan nu, såvitt avser de fria trossamfunden. I motionen 1973: 1797 understryks särskilt att inte heller den begränsning som 1971 års riksdag förordade, nämligen att en av kontrahenterna bör tillhöra ett kristet samfund, skall gälla.

Utskottet anser i likhet med fördragande statsrådet att GB i fråga om kyrklig vigsel inte bör innehålla några särskilda föreskrifter utöver regler om vem som är behörig att viga. Den nuvarande begränsningen i vigselbehörigheten bör därför utmönstras. Därvid bör såsom påpekats i motionen 1973: 1797 inte heller kvarstå någon begränsning i form av att endera av kontrahenterna skall tillhöra kristet samfund, vilket riksdagen föreslog år 1971. Utskottet vill erinra om att ett slopande av ifrågavarande bestämmelse självfallet inte innebär att de som vill viga kan påfordra att detta skall ske inom visst samfund. Även om någon fått behörighet att förrätta kyrklig vigsel, är han inte skyldig att göra detta i annan utsträckning än vederbörande samfund föreskriver.

Såsom framhålls i propositionen och i motionerna är reglerna om vigselbehörighet, såvitt avser svenska kyrkan, av kyrkolags natur. De kan således inte ändras utan kyrkomötets hörande. Med hänsyn till vad som anförs i statsrådsprotokollet förutsätter utskottet att förslag om slopande av bestämmelserna läggs fram för kyrkomötet. När det gäller de fria trossamfunden kan däremot ändring ske utan att kyrkomötet hörs. Visserligen kan det i och för sig synas lämpligt att ändringarna i reglerna om vigselbehörighet sker i ett sammanhang. Med hänsyn till den grund-

syn på äktenskapsrätten som utskottet i det föregående gett uttryck för och den inriktning som bestämmelserna i en moderniserad GB bör ha, finns det enligt utskottets mening emellertid ingen anledning att längre än som är absolut nödvändigt behålla regler som begränsar vigselbehörigheten. Utskottet tillstyrker därför bifall till motionerna och föreslår att 4 kap. 2 § GB ändras på det sättet att orden "och mannen och kvinnan eller en av dem tillhör samfundet" får utgå ur lagtexten.

Medling och familjerådgivning

Såsom utskottet påpekat i det föregående ändrades år 1968 reglerna i 14 kap. GB om m e d l i n g. Bl. a. byggdes då systemet med borgerliga medlare ut. I varje kommun skall det nu finnas minst en borgerlig medlare, som utses av rätten för två kalenderår. Behörighet att medla har därutöver präst i församling av svenska kyrkan, där makarna eller endera av dem är kyrkobokförd, och vigselförrättare inom annat trossamfund, om makarna eller endera av dem tillhör samfundet. Behörighet att medla tillades vidare år 1968 på hemställan av riksdagen föreståndare för familjerådgivningsbyrå, som drivs av kommun eller landstingskommun. Slutligen äger rätten i den ort, där makarna eller endera av dem är bosatt, på makes begäran utse särskild medlare, när skäl föreligger därtill. Medling kan påkallas om söndring har uppstått i äktenskapet eller om det annars uppkommit tvist som stör sammanlevnaden mellan makarna. I vissa fall får äktenskapsmål inte tas upp till prövning, om inte medling har ägt rum. Medlingen utgör då processförutsättning.

I propositionen föreslås i enlighet med de sakkunnigas förslag att den obligatoriska medlingen avskaffas. Vidare föreslås att den frivilliga medlingen innehållsmässigt närmas till familjerådgivningen i avsikt att medlingen, när familjerådgivningen är fullt utbyggd, skall kunna ersättas av denna. Med hänsyn till att det i fortsättningen skall vara helt frivilligt att anlita familjerådgivning och medling, anser föredragande statsrådet att bestämmelserna härom inte hör hemma i GB. I propositionen föreslås därför att 14 kap. får utgå ur GB och att det i stället införs en särskild lag om medling mellan samlevande. Beträffande de olika bestämmelserna i lagen återkommer utskottet till dem nedan.

Frågor om medling och familjerådgivning har i regel varit föremål för stort intresse från riksdagens sida. Även nu har det väckts ett flertal motioner med yrkanden om ändring i eller tillägg till de föreslagna bestämmelserna. Utskottet kommer att behandla motionsyrkandena nedan i anslutning till att utskottet behandlar de olika författningsbestämmelserna.

Den nuvarande obligatoriska medlingen har enligt utskottet betydande nackdelar. Redan det förhållandet att medlingen är obligatorisk är ägnat att göra makarna negativt inställda till den. I de fall där makar skiljs och någon av dem har för avsikt att uppta samlevnad med annan

upplevs ofta medlingen som en meningslös formalitet och ett onödigt intrång i personliga angelägenheter. Härtill kommer att medling i regel inte söks förrän i omedelbar anslutning till ansökan om hemskilnad, och då är det ofta för sent att förlika makarna. Ibland kan dock utan tvivel en medling leda till att parterna återupptar sin samlevnad. För dessa fall torde emellertid, såsom framhålls i statsrådsprotokollet, ett obligatorium vara onödigt. Utskottet tillstyrker förslaget att upphäva den obligatoriska medlingen.

I jämförelse med medlingen erbjuder familjerådgivningen väsentliga fördelar när det gäller att förebygga förhastade skilsmässor. Familjerådgivningen försöker sålunda göra sina insatser på ett tidigare stadium än då skilsmässa är nära förestående. På familjerådgivningsbyråerna tjänstgörande personal är särskilt utbildad för sina uppgifter, och till rådgivningsbyråerna finns knutna konsulter med speciell kompetens på olika områden, såsom psykologer, psykiatriker, gynekologer och jurister. En särskild fördel med familjerådgivningen är att den har möjlighet att behandla hela familjesituationen och att hjälpa makarna att själva komma fram till vad som är bäst för dem. Även om resultatet av rådgivningen blir att makarna skiljs kan de härigenom ha lyckats bli ense i frågor om t. ex. vårdnad av barn och umgänget med dessa. Såsom kommer att framgå av vad utskottet senare anför i dessa frågor är de ofta mycket svårlösta. Inte minst från denna synpunkt spelar således familjerådgivningen en betydelsefull roll.

Med hänsyn till familjerådgivningens mångsidiga karaktär bör familjerådgivningen ersätta medlingen. Detta måste dock ses på sikt, och tills vidare får systemet med särskilda medlare bibehållas. När familjerådgivningen blivit fullt utbyggd torde det inte föreligga något behov av att ha medlingen kvar. Utskottet kan därför inte biträda yrkandet i motionen 1973: 1796 (yrkandet 5) om att riksdagen skall besluta att medlingsinstitutet inte skall ha provisorisk karaktär.

Av propositionen framgår att det för närvarande finns 27 familjerådgivningsbyråer, som drivs i kommunal eller landstingskommunal regi. Till verksamheten utgår statsbidrag i enlighet med *kungörelsen om statsbidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning*. Under året 1971 besöktes familjerådgivarna av 7 400 personer. För närvarande saknas emellertid kommunal eller landstingskommunal familjerådgivning i fem landstingsområden. I andra landstingsområden är verksamheten koncentrerad till en eller två tätorter. Även om den kommunala familjerådgivningen i viss mån kompletteras av familjerådgivningsbyråer, som har församling eller förening som huvudman, får man räkna med att det kommer att ta betydande tid innan systemet är så utbyggt att det kan helt ersätta medlingen. Det är enligt utskottets mening viktigt att vid utbyggnaden av familjerådgivningsbyråerna dessa får tillräckliga resurser för att kunna uppnå syftet med verksamheten. Utskottet vill även under-

stryka betydelsen av en vidgad information om byråernas verksamhet. En av svårigheterna torde nämligen vara att få dem som är i behov av råd och stöd att besöka byråerna. Mot bakgrund härav är det också betydelsefullt att familjerådgivarna ges resurser att även bedriva en uppsökande verksamhet. Genom vad utskottet nu anfört får syftet med yrkandena i motionerna 1973: 1738 (yrkandet 3) och 1973: 1794 (yrkandet B. 3) anses tillgodosett.

I motionen 1973: 1797 uttrycks en viss fruktan för att familjerådgivningen inte kommer att byggas ut i den takt som är önskvärd. Motionären anser det därför nödvändigt med ett uttalande av riksdagen om angelägenheten av en snar utbyggnad av familjerådgivningen. Såsom utskottet redan anfört torde en fullständig utbyggnad komma att ta en betydande tid. Inte minst kommunalekonomiska skäl talar härför. Vidare bör beaktas att den nuvarande verksamheten alltjämt har karaktären av försöksverksamhet. Socialutredningen, som redan enligt tidigare meddelade direktiv har att uppmärksamma familjerådgivningen i samband med vissa av sina uppgifter, har i tilläggsdirektiv den 10 december 1971 fått i uppdrag att i anslutning till utredningsuppdraget lägga fram förslag rörande familjerådgivningens framtida utformning och organisation. Vid uppdragets fullgörande skall utredningen utvärdera och beakta de erfarenheter som gjorts vid den försöksvis anordnade familjerådgivningsverksamheten. Enligt vad utskottet erfarit har man inom utredningen påbörjat en utvärdering av erfarenheterna av den nuvarande familjerådgivningsverksamheten. Vidare har man diskuterat olika alternativ till framtida organisation. Det torde dock dröja innan ett slutligt förslag om organisationen kan läggas fram. Mot bakgrund härav finner utskottet motionärernas oro på denna punkt berättigad. Utskottet vill därför i likhet med familjelagssakkunniga understryka det angelägna i att uppbyggnaden av familjerådgivningen fortsätter i så snabb takt som möjligt. Vad utskottet nu anför bör ges Kungl. Maj:t till känna.

I motionen 1973: 1797 yrkas vidare (yrkandet 7) att de frivilliga familjerådgivningsbyråerna ges ekonomiskt stöd till sin verksamhet. För ekonomiskt bidrag bör emellertid vissa kvalitetskrav ställas. Enligt motionären är det viktigt att dessa byråer byggs ut jämsides med de av samhället anordnade. Motionären ser detta dels i ljuset av att den obligatoriska medlingen försvinner, dels som en valmöjlighet för människorna.

Utskottet vill inte bestrida att de frivilliga familjerådgivningsbyråerna bedriver en i många hänseenden gagnarlig verksamhet. Enligt utskottet bör emellertid i varje fall för närvarande statsbidrag inte utgå för verksamheten. Några av byråerna uppbär i dag bidrag från kommun eller landstingskommun. Utskottet förmodar att så kommer att ske även i fortsättningen, om man från kommunalt håll finner deras verksamhet vara av betydelse för kommunen. Vidare utgår utskottet från att socialutredningen i samband med sitt utredningsarbete beträffande familjerådgiv-

ningen även kommer att pröva i vilken mån de frivilliga byråerna bör inlemmas i den framtida organisationen. Utskottet erinrar om att på hemställan av riksdagen (SoU 1972: 23) har till socialutredningen överlämnats två motioner angående samarbete mellan samhällsorgan och ideella organisationer som bedriver social verksamhet. Motionen 1973: 1797 bör därför i denna del inte föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Med hänsyn till att medlingen så småningom kommer att ersättas av familjerådgivning föreslås, såsom redan nämnts, att medlingen innehållsmässigt närmas till denna. Detta har i lagtexten (1 §) kommit till uttryck genom att ändamålet med medling anges vara att utjämna motsättningar mellan man och kvinna som sammanlever eller har sammanlevt. I samma paragraf föreskrivs vidare att medlare skall, om fråga uppkommit att bryta samlevnaden, rådgöra med parterna om möjligheterna att fortsätta den. Utskottet finner detta tillfredsställande och vill understryka att medlare bör liksom familjerådgivare hjälpa parterna att komma till rätta med sina problem, även om detta skulle leda till att samlevnaden upphävs. Det bör observeras att medling inte längre är förbehållen äkta makar. Som framgår av lagtexten skall medling kunna komma i fråga också för dem som sammanlever utan att vara gifta med varandra. Utskottet, som inte har något att erinra mot den föreslagna bestämmelsen, tillstyrker förslaget.

Utskottet upptar därefter till behandling frågan huruvida bestämmelser om medling bör, såsom föreslås i propositionen, upptas i en särskild lag eller om de, såsom förordas i motionen 1973: 1791, skall behållas i 14 kap. GB. Som skäl för att behålla bestämmelser om medling i GB har motionärerna åberopat att familjelagssakkunniga föreslog detta. Det bör emellertid observeras att de sakkunniga i sitt förslag hade med bestämmelser även om familjerådgivning. De sakkunniga fann det angeläget att kännedomen om möjligheten till familjerådgivning och medling blev allmänt spridd. Enligt de sakkunniga var det därför väsentligt att i GB gavs upplysning om de möjligheter som samhället erbjuder makar som kommer i en konfliktsituation att komma till rätta med sina problem.

Utskottet delar för sin del föredragande statsrådets uppfattning att, sedan medlingen blivit frivillig, bestämmelserna härom inte längre bör upptas i GB. Härtill kommer att medlare i fortsättningen skall kunna anlitas även av samlevande som inte är gifta, något som de sakkunniga inte hade föreslagit. Uppenbart är att regler, som berör dem som ej är gifta, ej hör hemma i GB. Utskottet tillstyrker därför förslaget i propositionen att bestämmelserna om medling upptas i en särskild lag.

Utskottet har emellertid vid sina överväganden på denna punkt inte kunnat bortse från att de sakkunniga i och för sig anfört vägande skäl

för att i GB ha en upplysning om medling. De av motionärerna och de sakkunniga framförda synpunkterna har utskottet funnit kunna tillgodoses genom att i 14 kap. GB behålles en bestämmelse som hänvisar till den nya lagen. Utskottet tillstyrker därför att riksdagen i anledning av motionen 1973: 1791 för sin del antar en ny 1 § i 14 kap. av innehåll att "Om medling stadgas i lagen () om medling mellan samlevande".

Enligt 2 § i förevarande lagförslag skall för varje kommun utses *minst två* medlare. Om det är påkallat av särskilda skäl kan samma person förordnas till medlare för mer än en kommun. Medlarna skall i fortsättningen inte utses av domstol utan i stället av *länsstyrelsen*. Ersättning till medlare betalas av kommunen.

I lagen finns inte föreskrivet något om hur länsstyrelsen skall gå till väga för att få fram förslag på medlare. Frågan berörs inte heller i motiveringen till lagen. Med anledning därav yrkas i motionen 1973: 1797 (yrkandet 3) att i lagen skall inskrivas att medlare skall utses av länsstyrelsen efter *förslag av kommunfullmäktige*.

Medlingen kommer — även om statsbidrag i viss utsträckning utgår för verksamheten — i fortsättningen att få karaktären av en kommunal service till samlevande som har behov av råd och hjälp för att komma till rätta med samlevnadsproblem. Med hänsyn härtill bör kommunen enligt utskottets mening också ha ett inflytande på tillsättandet av medlare. Utskottet finner det därför lämpligt att länsstyrelsen samråder med kommunen och från denna inhämtar förslag på dels erforderligt antal medlare, dels personer som är lämpliga för uppdraget som medlare. Bestämmelserna härom bör dock inte, såsom föreslås i motionen, tas in i lagen, utan de kan lämpligen utfärdas i administrativ ordning. Vad utskottet nu anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

I förslaget till lag om medling finns inga regler om *behörigheten* att medla. Enligt utskottets mening saknas också anledning att i lagen ta upp bestämmelser därom, eftersom ju medlingen blir en frivillig angelägenhet. Det står således makarna fritt att vända sig för råd och hjälp till den som de har det största förtroendet för, oavsett om vederbörande är förordnad som medlare eller ej. I princip kan sålunda vem som helst fungera som medlare. I lagen bör enligt utskottets mening endast, såsom föreslås i propositionen, tas upp bestämmelser om skyldighet att stå till tjänst som medlare. Utskottet avstyrker därför yrkandet i motionen 1973: 1802 att i lagen skall intas bestämmelser om att prästerna i svenska kyrkan och vigselförrättarna inom andra trossamfund är behöriga att medla. Utskottet finner sig inte heller kunna biträda yrkandet i motionen 1973: 1797 (yrkandet 5) att i lagtexten skall intas en anmodan till de av länsstyrelsen förordnade medlarna att lämna hjälp och råd även till hjälpsökande makar, som inte är bosatta inom kommunen

och som medlaren således inte har skyldighet att hjälpa. Det får enligt utskottets mening förutsättas att så sker ändå, om inte arbetsbördan eller bristande tid lägger hinder i vägen.

Frågan om *vilka personer som länsstyrelsen skall utse till medlare* har blivit föremål för två motionsyrkanden. I motionen 1973: 1796 (yrkandet 5) hemställs, att en av de två medlarna i varje kommun bör vara präst i svenska kyrkan, och i motionen 1973: 1797 (yrkandet 4) yrkas att minst en av medlemmarna skall vara förtrogen med religiösa föreställningar om äktenskap och familj.

Utskottet vill till en början uttala att det enligt utskottets mening synes något svårt att förstå att det skulle finnas ett behov av att i lagen föreskriva att en medlare skall vara präst inom svenska kyrkan eller person förtrogen med religiösa föreställningar kring äktenskapet och familjelivet, varmed motionären torde avse, förutom präst inom svenska kyrkan även präst inom annat trossamfund. Inget hindrar ju makar som så önskar att vända sig till församlingspräst eller pastor inom annat trossamfund och be denne att medla mellan dem. Någon anledning att i lagen särskilt föreskriva att en av medlarna skall vara präst finner utskottet därför inte föreligga. Utskottet avstyrker således motionerna i denna del.

Utskottet vill emellertid betona att utskottet därmed inte avsett att präst inte bör förordnas till borgerlig medlare. Utskottet vill därför stryka under vad föredragande statsrådet anför i specialmotiveringen (prop. s. 166) att länsstyrelsen vid utseende av medlare bör försöka ta till vara den erfarenhet av sådana uppdrag som finns representerad hos svenska kyrkans präster och hos befattningshavare i andra trossamfund. Självfallet är det dock inte lämpligt att samtliga medlare är sådana befattningshavare. Utskottet vill i detta sammanhang betona att antalet medlare skall vara *minst* två. Med hänsyn till den storlek som kommunerna till följd av kommunsammanslagningarna börjat få utgår utskottet från att det i propositionen angivna minimiantalet ofta kommer att vara otillräckligt. Enligt utskottets mening bör kommunerna inte heller tveka att i det av utskottet ovan förordade yttrandet till länsstyrelsen föreslå flera medlare. Härigenom kan också önskemålen om att det bland medlarna bör finnas företrädare för olika livsåskådningar lättare tillgodoses. Såsom framhålles i motionen 1973: 1797 bör vidare i kommuner med ett stort antal invandrare även dessas behov i förevarande avseende beaktas. Med hänsyn till att medlarna i regel erhåller ersättning per medlingsuppdrag torde den av utskottet förordade ordningen inte heller medföra ökade kostnader för kommunen.

I detta avsnitt vill utskottet slutligen behandla yrkandet i motionen 1973: 1791 (yrkandet 1 b) att den nuvarande befogenheten för domstol att i vissa fall förordna särskild medlare bör bibehållas. Motionärerna hänför sig härvid till ett remissyttrande av Svea hovrätt, som

ansåg möjligheten för makar att anlita särskild medlare så värdefull att den borde finnas kvar. Hovrätten anförde som exempel härpå fall då någon person står makarna nära och har speciell kännedom om deras förhållanden samt fall då make vårdas på sjukhus och det finnes lämpligt att läkare, eller annan av sjukhuspersonalen, utses till medlare.

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att det inte finns anledning att behålla möjligheten för domstol att utse särskild medlare, om medlingen görs frivillig. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen i denna del.

Äktenskapets upplösning

Återgång

I propositionen föreslås att institutet återgång av äktenskapet avskaffas. Av statsrådsprotokollet framgår att under perioden 1959—1970 uppgick det sammanlagda antalet återgångsfall till 29. Återgångsinstitutet har således mycket ringa praktisk betydelse. Ett avskaffande av institutet torde enligt utskottets mening inte heller få några särskilda återverkningar. Utskottet tillstyrker därför bifall till propositionen i denna del.

Äktenskapsskillnad

I överensstämmelse med grundtanken att såväl äktenskapets uppkomst som dess bestående skall bygga på parternas fria vilja att leva tillsammans under äktenskapets regelsystem förordas i propositionen att makes vilja att upplösa äktenskapet alltid skall respekteras. I propositionen föreslås sålunda att reglerna om hemskillnad och omedelbar äktenskapsskillnad på särskilda grunder upphävs. Make får i princip rätt till omedelbar äktenskapsskillnad. Om endast en av makarna vill skiljas eller en av dem har vårdnaden om eget barn under 16 år skall dock skilsmässan föregås av en betänketid på minst sex månader. Betänketiden löper från den dag då makarnas gemensamma ansökan kommer in till domstolen eller, när de är oense i skilsmässofrågan, den dag då den ena makens ansökan delges andra maken. Inom ett år från det betänketid började löpa måste åtminstone en av makarna fullfölja skilsmässan genom att hos domstolen göra ansökan om dom på äktenskapsskillnad. Annars är frågan om äktenskapsskillnad förfallen. Det krävs inte att makarna lever isär under betänketiden. Var och en av makarna kan emellertid i samband med den första ansökningen eller när som helst under betänketiden begära domstolens interimistiska beslut att samlevnaden skall hävas. Make kan då också få domstolens beslut om vårdnaden om gemensamma barn, om underhåll och om rätt att sitta kvar i den gemensamma bostaden.

Make som har bott åtskild från andra maken under minst två år kan få skilsmässa utan betänketid, oavsett om makarna är ense eller inte och även om det finns underåriga barn.

De föreslagna reglerna om betänketid har föranlett ändringsyrkanden i motionerna 1973: 1738, 1973: 1778, 1973: 1791 (yrkandet 1 a), 1973: 1793, 1973: 1794 (yrkandet B 1), 1973: 1796 (yrkandet 6), 1973: 1797 (yrkandet 2), 1973: 1799 (yrkandet 3), 1973: 1801 (yrkandet 3) och 1973: 1803. Utskottet återkommer till de olika yrkandena nedan.

Vad först angår frågan om slopandet av *hemskillnadsinstitutet* yrkas i motionen 1973: 1794 att hemskillnadsåret skall behållas som huvudregel. Till stöd för yrkandet anför motionärerna att en fjärdedel av hemskillnaderna inte fullföljs för närvarande och att det är antagligt att makarna i huvudparten av dessa återupptagit samlevnaden. Motionärerna anser det därför värdefullt att hemskillnadsåret i princip bibehålls. Endast i klara fall av djupgående varaktig söndring bör man enligt motionärerna kunna ge myndigheterna dispensrätt från hemskillnadsåret.

Gentemot det nuvarande systemet kan enligt utskottets mening anföras att, även om mellan 20 och 25 procent av hemskillnaderna slutar med att makarna återupptar samlevnaden, får hemskillnaden i det stora flertalet fall inte den verkan att makarna avstår från skilsmässa. Såsom föredragande statsrådet anför framstår hemskillnaden därför lätt som en onödig fördröjning av en under alla omständigheter oundviklig upplösning av äktenskapet. Detta är särskilt tydligt om en av makarna, eller kanske båda, vill ingå nytt äktenskap. Om det i vissa fall skulle behövas en betänketid bör den mot bakgrund härav sättas betydligt lägre än ett år. Hemskillnadsinstitutet har enligt utskottets mening även andra betydande nackdelar. bl. a. innebär kravet på faktisk särlevnad att möjligheterna för makarna att försöksvis återuppta samlevnad försvåras. Dessutom leder rådande egendomsordning mellan makarna efter dom å hemskillnad understundom till obilliga resultat, framför allt om hemskillnaden förfaller. Med hänsyn till det anförda och med beaktande av den grundsyn som utskottet tidigare gett uttryck för tillstyrker utskottet propositionens förslag att låta hemskillnadsinstitutet utgå. Utskottet avstyrker följaktligen motionen 1973: 1794 i denna del.

Om hemskillnadsinstitutet slopas uppkommer frågan huruvida institutet bör ersättas av en *obligatorisk betänketid* eller om makarna, såsom föreslås i propositionen, i princip skall få rätt till omedelbar äktenskapsskillnad. I motionerna 1973: 1738, 1973: 1778, 1973: 1796, 1973: 1797, 1973: 1799, 1973: 1801 och 1973: 1803 yrkas att en obligatorisk betänketid införs, dvs. även för de fall där makarna inte har barn under 16 år och där de är ense om skillnaden. Som skäl för yrkandena anför motionärerna att det är angeläget att det finns en

betänketid för att förebygga att upplösning av äktenskap sker exempelvis i affektillstånd eller av obetänksamhet i samband med en tillfällig kris i samlevnaden. Enligt motionärerna skulle man genom en betänketid också vinna att makarna får tid att besöka medlare eller familjerådgivare. I motionen 1973: 1796 anförs även att ett medgivande av en omedelbar upplösning av äktenskapet står i strid med uppfattningen om äktenskapet som ett i princip livsvarigt förbund. — Beträffande betänketidens längd är motionärerna dock oense. I motionerna 1973: 1799, 1973: 1801 och 1973: 1803 yrkas att betänketiden även här skall vara sex månader, medan motionärerna i motionerna 1973: 1738, 1973: 1778, 1973: 1796 och 1973: 1797 anser att i de fall, där makarna är ense om att skiljas och de saknar barn under 16 år, bör en betänketid av tre månader vara tillräcklig.

Utskottet vill för sin del understryka att den av utskottet i det föregående tillstyrkta grundprincipen om äktenskapets frivillighet leder till att makar bör kunna få äktenskapet upplöst utan någon tidsutdräkt. Endast om speciella skäl talar härför bör man enligt utskottets mening frånga grundprincipen. Såsom föredragande statsrådet anför kan en regel om omedelbar skilsmässa sägas innefatta en viss risk för att skilsmässor kommer till stånd på grundval av beslut som i själva verket inte är fattade efter moget övervägande. Enligt utskottets mening bör i och för sig förhastade skilsmässor förebyggas. Redan i direktiven till famljelagssakkunniga underströks betydelsen härav. Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att risken för förhastade beslut måste, när makarna är ense om att skiljas, anses vara förhållandevis liten. Den av makarna manifesterade enigheten om att skiljas torde nämligen förutsätta att de gemensamt diskuterat situationen och därigenom fått denna belyst, eller också har de var för sig kommit till övertygelsen att äktenskapet bör upplösas. En betänketid innebär i dessa fall endast att de får tillfälle att pröva hållbarheten i de bedömningar som de redan gjort. Man kan heller inte, såsom föredragande statsrådet påpekar, bortse från att det tar tid att ordna med de praktiska detaljer som är förknippade med en ansökan om äktenskapsskillnad. Utskottet anser därför att det endast undantagsvis kan komma i fråga att i förevarande fall tala om förhastade beslut från makarnas sida. Om makarna inte har minderåriga barn, då speciella hänsyn måste tas, kan det enligt utskottets mening inte vara rimligt att en mycket ringa risk för förhastade beslut skall fördröja en upplösning av äktenskapet i den stora majoritet av skilsmäsofall, där några förhastade beslut inte föreligger. Utskottet tillstyrker därför propositionen i denna del och avstyrker motionsyrkandena.

I det till motionen 1973: 1793 fogade lagförslaget har i 2 § upptagits en bestämmelse av innehåll att samlevnad upplöses genom endera eller båda parternas skriftliga anmälan hos folkbokföringsmyndighet. Detta

innebär, såvitt utskottet kan bedöma, att motionärerna har den uppfattningen att *betänketid inte skall förekomma* ens i de i propositionen föreslagna fallen. Mot bakgrund av principen om äktenskapets frivillighet kan det i och för sig synas logiskt att över huvud taget inte uppställa något krav på betänketid utan medge makar en absolut rätt till omedelbar äktenskapsskillnad. Såsom utskottet ovan antytt fordrar emellertid barnens intresse vissa hänsyn. Uppenbart medför en skilsmässa understundom svåra påfrestningar för makarnas barn. De mister ofta den nära kontakten med en av föräldrarna, som de i fortsättningen får träffa mera sporadiskt. I sämsta fall kan de helt förlora kontakten med den ena föräldern. Såsom föredragande statsrådet anför kräver därför barnens intresse att risken för förhastade beslut om skilsmässor så långt möjligt undanröjs, även om detta innebär en fördröjning av äktenskapets upplösning i den stora majoriteten av fall, där föräldrarna först efter moget övervägande har beslutat att skilja sig. Utskottet delar också statsrådets uppfattning att i en barnfamilj får ett beslut om skilsmässa inte betraktas som makarnas ensak. Utskottet har därför inget att invända mot förslaget om betänketid i förevarande fall. Även när makarna är oense om äktenskapet skall upplösas syns det rimligt med en betänketid. Om en av makarna motsätter sig skilsmässa talar enligt utskottets mening starka skäl för att den avvägningen görs mellan de motstridande intressena att den som motsätter sig skilsmässa får ett visst anstånd med upplösningen. Härigenom kan makarna beredas möjlighet att ånyo diskutera igenom sin situation.

Den föreslagna längden av betänketiden föranleder ingen erinran från utskottets sida.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionärernas lagförslag och tillstyrker således propositionen i denna del.

I propositionen föreslås att makar i några fall skall kunna få *äktenskapsskillnad på särskild grund*. I 11 kap. 4 § föreslås sålunda en regel av innehåll att makar som faktiskt levit åtskilda under två år och inte därefter återupptagit samlevnaden har rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid. Enligt utskottets mening har en legal betänketid inte någon funktion att fylla om makarna har levit åtskilda under en så lång tid som två år. Utskottet godtar därför förslaget att man i dessa fall gör undantag från huvudregeln om betänketid.

Regler om upplösning av äktenskap utan föregående betänketid har intagits även i 11 kap. 5 §. Här avses vissa situationer, som enligt gällande lag föranleder återgång av äktenskap, nämligen om äktenskapet ingåtts i strid mot indispensabelt släktskapshinder samt om make gjort sig skyldig till tvegifte. I sistnämnda fall har den omgiftes make i såväl det första som det andra äktenskapet rätt att utverka omedelbar äktenskapsskillnad. Också den som begått tvegifte har rätt att begära upplösning av endera av äktenskapen. Om tvegiftssituationen inte upp-

löses av berörda parter äger åklagaren ingripa och föra talan om upplösning av det senare äktenskapet. Det bör observeras att det i motsats till gällande rätt således inte föreligger någon skyldighet för åklagaren att ingripa. Orsaken till lagändringen anges i propositionen vara att man inte kan utesluta att äktenskap undantagsvis kan accepteras av samhället trots att det ingåtts i strid mot förbudet mot tvegifte. Härmed avses sådana situationer som att make först varit gift utomlands och sedan ingått äktenskap i Sverige varvid båda parter felaktigt utgått från att det första äktenskapet enligt svensk lag varit att anse som upplöst. De föreslagna bestämmelserna föranleder ingen erinran från utskottets sida.

Utskottet övergår därefter till att behandla de *processuella reglerna* vid ansökan om äktenskapsskillnad. I 15 kap. 5 § föreslås en ny regel av innehåll att rätten skall, sedan fråga om äktenskapsskillnad anhängiggjorts, så snart lämpligen kan ske pröva, huruvida dom på äktenskapsskillnad kan meddelas genast. Om rätten därvid finner att det behövs betänketid skall rätten i särskilt beslut meddela att betänketid löper och ge besked om målets fortsatta handläggning. De föreslagna bestämmelserna kritiseras i motionen 1973: 1791. I motionen förordas att i lagtexten i stället förs in en bestämmelse som föreskriver skyldighet för domstol att — när parterna är ense om äktenskapsskillnad och saknar minderåriga barn — tillställa dem en *underrättelse om tiden för avkunnande av dom*. Sådan underrättelse skall tillställas dem minst två veckor och längst en månad, innan dom meddelas. Som skäl för yrkandet anför motionärerna att själva domstolsproceduren bör utformas på ett sätt som beaktar risken för att beslut om äktenskapsskillnad fattas förhastat och utan klarhet om konsekvenserna därav.

Förslaget i motionen överensstämmer med vad centerpartiets representant bland de sakkunniga förordade i ett till de sakkunnigas betänkande fogat särskilt yttrande. Såvitt utskottet kunnat finna har förslaget inte mött något gensvar hos remissinstanserna. Enligt utskottets mening har förslaget också uppenbara brister. Det innebär nämligen att man omvandlar en materiellrättslig regel om betänketid till en processuell regel om fördröjd handläggning. I praktiken medför regeln den konsekvensen att rätten, även om den kan företa ärendet till avgörande, likväl skall dröja därmed under viss i lagen angiven tid. Med hänsyn till de krav på effektivitet och snabbhet som i andra sammanhang ställs på domstolarnas verksamhet skulle det enligt utskottets mening te sig märkligt att nu i lag föreskriva att domstolen skall fördröja handläggningen av vissa ärenden. Ett sådant förslag finner sig utskottet inte kunna biträda. Utskottet vill även erinra om att bestämmelserna i 15 kap. 5 § tillkommit på förslag av lagrådet. Vid lagrådsgranskningen anmärkte lagrådet nämligen på att lagförslaget inte innehöll någon regel om vad domstolen hade att göra när äktenskapsskillnadsmål blivit anhängigt. Ordningen borde enligt lag-

rådet uppenbarligen vara att rätten så snart lämpligen kan ske prövar huruvida det kan dömas till äktenskapsskillnad genast eller om betänketid först skall löpa. Vid gemensam ansökan ansåg lagrådet att saken vanligen torde kunna prövas omedelbart. Den av lagrådet förordade skyldigheten för domstolen att snabbt handlägga målet syntes lagrådet vara av den vikt att en regel därom borde upptas i 15 kap. GB. I slutprotokollet biträdde föredragande statsrådet lagrådets förslag.

På grund av det anförda hemställer utskottet att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1791 såvitt nu är i fråga bifaller propositionen i denna del.

Ett processuellt yrkande förekommer även i motionen 1973: 1793. Enligt 2 § i motionärernas lagförslag skall upplösning av samlevnad vinna *laga kraft* 30 dagar efter det att folkbokföringsmyndighet mottagit anmälan därom.

GB innehåller inga särskilda bestämmelser om talan mot domstols dom i mål om äktenskapsskillnad. Här gäller således de allmänna reglerna i rättegångsbalken (RB) om talan mot dom i tvistemål. Enligt 50 kap. 1 § RB skall part, som vill vädja mot underrätts dom i tvistemål, inom en vecka från den dag, då domen gavs, hos underrätten anmäla vad. Part som anmäler vad skall därefter inom tre veckor från den dag, då domen gavs, fullfölja vadet genom att till underrätten inkomma med vadeinlaga. För parterna inte talan mot domstolens dom inom föreskriven tid vinner domen laga kraft.

Förslaget i motionen innebär således att fullföljdstiden förlängs till 30 dagar. Att skapa en särskild fullföljdstid för äktenskapsskillnad anser utskottet emellertid olämpligt. Utskottet avstyrker därför motionsförslaget.

Vissa frågor om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar

Underhållsskyldighet

Nuvarande bestämmelser om makars underhållsskyldighet går i huvudsak ut på att makarna skall leva på samma standard så länge äktenskapet består. Detta gäller även om makarna lever åtskilda på grund av söndring eller det har dömts till hemskillnad mellan dem. I sådant fall kan make åläggas att utge underhållsbidrag till andra maken. Make som bär den huvudsakliga skulden till söndringen eller hemskillnaden har dock rätt till underhållsbidrag bara om det finns synnerliga skäl till det. Underhållsbidrag kan också utdömas efter äktenskapsskillnad. Härför krävs att den ena maken är i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll och att det kan anses skäligt att ålägga andra maken att utge underhållsbidrag. Make som bär den

huvudsakliga skulden till äktenskapsskillnaden har dock inte rätt till underhåll.

I propositionen föreslås att vid bestämmande av underhållsbidrag till make frågan om vem som har skuld till äktenskapets upplösning inte längre skall tillmätas någon betydelse. För att undanröja de negativa verkningarna som hemskillnadsinstitutets avskaffande i vissa fall kan få i fråga om rätten till underhållsbidrag föreslås ett tillägg till lagregeln om underhåll efter äktenskapsskillnad av innebörd att domstolen skall beakta att make kan ha ett särskilt behov av bidrag under en omställningsperiod närmast efter skilsmässan.

Utskottet upptar först till behandling frågan huruvida skulden inte längre skall tillmätas betydelse vid fastställandet av underhållsbidrag. I motionen 1973: 1799 yrkas att lagtexten bör kompletteras så att domstol vid beslut om underhåll får möjlighet att ta rimlig hänsyn till fall av otrohet. Enligt motionärernas mening strider det nämligen mot rättskänslan att i fall där ena parten grovt kränkt den andra, den senare likväl tilldöms underhåll av den uppenbart förfördelade.

Såsom framgår av det föregående har utskottet uttalat sig för att GB inte längre bör innehålla några sanktionsregler som anknyter till makarnas personliga förhållande. Någon anledning att det oaktat just på detta område behålla en sådan regel kan utskottet inte finna. Utskottet avstyrker därför bifall till motionsyrkandet.

Beträffande därefter utformningen av reglerna om underhåll vid äktenskapsskillnad föreslås i motionen 1973: 1793 att bestämmelserna jämkas så att part kan förpliktas utge underhåll till den andra parten om särskilda skäl talar härför, dock ej för längre tid än ett år. Motionärerna anser att underhåll bör kunna utdömas för begränsad tid om t. ex. en av parterna tvingats eftersätta utbildning och yrke. Rätt till underhåll bör dock enligt motionärerna inte som nu vara en generell rättsregel.

Under det fortsatta reformarbetet på äktenskapsrättens område skall familjelagssakkunniga göra en allmän översyn av makars underhållsskyldighet. Några större sakliga ändringar i dessa regler bör därför enligt utskottets mening inte nu företas. Slopandet av hemskillnadsinstitutet medför emellertid vissa problem när det gäller rätten till underhåll. De snävare reglerna om underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad blir nämligen tillämpliga på makarna tidigare än som skulle ha varit fallet enligt gällande ordning, när makarna först erhåller dom på hemskillnad. Detta skulle, såsom framhålls i statsrådsprotokollet, kunna försätta den ekonomiskt svagare maken i ett sämre läge, eftersom han i dag har garanti för att under hemskillnadsåret få leva på samma standard som den andra maken. För egen del anser utskottet att det föreligger ett uppenbart behov av att kunna ge den ekonomiskt svagare ma-

ken en omställningsperiod under vilken han med oförändrad standard har möjlighet att förbereda sig på att bli självförsörjande genom eget arbete eller annorledes. Utskottet tillstyrker därför det i propositionen föreslagna tillägget till underhållsbestämmelserna.

Motionens förslag däremot präglas enligt utskottets mening av en alltför restriktiv inställning till makes behov av underhållsbidrag. Ett avskärande av rätten till underhåll redan ett år efter det att äktenskapet upplösts skulle kunna komma att allvarligt drabba den ekonomiskt svagare parten. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen 1973: 1793 i denna del.

Skadestånd, egendomsgemenskap m. m.

I propositionen föreslås att bestämmelserna om *skadestånd* får utgå ur GB. Dessa bestämmelser förutsätter en prövning av om ena maken grovt kränkt den andre eller åsidosatt sina plikter mot denna. Såsom utskottet tidigare understrukt bör alla sanktionsregler som anknyter till makarnas personliga relationer utmönstras ur lagen. Utskottet tillstyrker därför propositionen i denna del.

Utskottet vill emellertid erinra om att skadeståndet i rättspraxis kommit att användas även som ett korrektiv mot oskäligen verkningar av reglerna om hälftindelning av makarnas giftorättsgods. Från denna synpunkt innebär slopandet av skadeståndet onekligen en nackdel. För att minska de negativa verkningarna av skadeståndets slopande föreslås i 13 kap. 12 a § en särskild *bodelningsregel* av innehåll att man vid bodelning på grund av äktenskapsskillnad skall kunna avvika från den eljest gällande regeln om hälftindelning av giftorättsgodset, om en sådan delning skulle framstå som uppenbart obillig med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden och den tid som äktenskapet varat. I stället skall delning ske efter annan grund som finnes skälig. Vid delningen kan make dock ej på grund av bestämmelsen i 13 kap. 12 a § erhålla mer än vad som svarar mot hans giftorättsgods.

Såsom lagrådet påvisat griper den föreslagna jämningsregeln tämligen djupt in i de förhållanden som inbegripes under äktenskapets ekonomiska rättsverkningar. Dessa förhållanden behandlar familjelags-sakkunniga i nästa ctapp av reformarbetet. Man kan därför enligt utskottets mening känna en viss tveksamhet inför att nu utan den överblick som en fullständig utredning ger göra mera ingripande ändringar i gällande regler på området. Härtill kommer att rekvisiten är ganska obestämda och allmänt hållna. Enligt bestämmelserna skall ju delning ske efter annan grund som finns skälig. En sådan formulering kan lätt medföra tillämpningssvårigheter. Med hänsyn till det angivna syftet med bestämmelsen vill utskottet dock inte motsätta sig förslaget. Utskottet understryker emellertid vad lagrådet och föredra-

gande statsrådet anført om att försiktighet bör iakttagas vid tillämpningen och att jämkning inte bör ske annat än i undantagsfall.

Beträffande slutligen *egendomsordningen* har vissa ändringar blivit nödvändiga med hänsyn till att hemskillnadsåret slopas och att reglerna om betänketid införs. Ändringarna innebär att vad make förvärvat under tiden före skilsmässan blir enskild egendom, om det döms till äktenskapsskillnad. Om betänketiden löper ut utan att ansökan om skilsmässa fullföljs kommer således egendomen att i fortsättningen vara giftorättsgods. Såsom utskottet i det föregående framhållit innebär dessa regler att man närmar sig de danska och norska reglerna om egendomsordningen efter det att hemskillnad förfallit. Utskottet tillstyrker propositionen i denna del.

I motionen 1973: 1793 föreslås en mer genomgripande omarbetning av reglerna om egendomsordningen. Enligt 3 § i motionärernas lagförslag skall nämligen sådan tillgång eller skuld vara gemensam som parterna respektive förvärvat eller ådragit sig under den tid som samlevnaden varat eller vilken parterna i övrigt förvärvat eller ådragit sig för gemensamt ändamål. Övriga tillgångar och skulder skall vara enskilda. Parterna skall dock genom inbördes överenskommelse kunna besluta om annan fördelning.

De av motionärerna berörda rättsreglerna är föremål för familjelags-sakkunnigas övervägande. Någon anledning att nu ta ställning till de ändringar i reglerna som motionärerna föreslår finner utskottet inte föreligga. Utskottet avstyrker därför motionen i denna del.

Vårnaden om barn m. m.

Vårnaden om barn i äktenskapet

För barn i äktenskap är föräldrarna gemensamt vårdnadshavare och — om de själva är myndiga — förmyndare. Lever föräldrarna på grund av sönndring åtskilda, skall domstolen på ansökan av endera besluta vem av dem som skall ha vårdnaden och därmed också vara förmyndare. Sådant beslut skall alltid meddelas om det döms till hemskillnad, äktenskapsskillnad eller återgång av äktenskapet. Är föräldrarna ense i vårdnadsfrågan, skall domstolen besluta i enlighet härmed, om det inte är uppenbart stridande mot barnets bästa. Är föräldrarna oense, avgörs frågan i första hand efter en prövning av vad som med hänsyn till barnets bästa är skäligt. Om föräldrarna är lika skickade att ha hand om barnet, är den av dem som inte bär den huvudsakliga *skulden* till sönndringen närmast till att få vårdnaden. Anser domstolen det med hänsyn till barnets bästa uppenbart att ingendera av föräldrarna bör utöva vårdnaden, anförtrors denna åt särskilt förordnad förmyndare.

I propositionen föreslås att regeln om hänsynstagande till vem som

bär huvudsakliga skulden till söndringen mellan makarna slopas. Såsom utskottet tidigare anfört bör lagen inte innehålla regler som ålägger domstolarna att gå in på bedömningar av denna art. Utskottet tillstyrker därför de föreslagna ändringarna i 6 kap. 7 § FB.

Möjlighet för fadern att få vårdnaden om utomäktenskapligt barn

För barn utom äktenskap är modern ensam vårdnadshavare. Fadern har i fråga om sådana barn en betydligt svagare ställning än när det gäller barn i äktenskapet. Han kan dock få vårdnaden om föräldrarna är ense därom och om domstolen finner att han är lämplig därtill. Finnes modern inte vara lämplig att utöva vårdnaden eller dör hon, kan domstolen överflytta vårdnaden antingen på fadern eller på särskilt förordnad förmyndare. Det bör observeras att fadern i det sistnämnda fallet inte — som när det gäller barn i äktenskapet — ges ett uttryckligt företräde till att överta vårdnaden. Gällande bestämmelser innebär att fadern till barn utom äktenskapet i praktiken har mycket små möjligheter att få vårdnaden om barnet om modern motsätter sig hans önskan.

I propositionen föreslås i enlighet med de sakkunnigas förslag att reglerna ändras så att föräldrarna när det gäller barn utom äktenskapet blir likställda i fråga om rätten att få sig tillerkänd vårdnaden om barnet. Om fadern begär att få vårdnaden skall denna fråga enligt propositionen bedömas efter samma regler som gäller för barn i äktenskap, och en tvist mellan föräldrarna i vårdnadsfrågan skall avgöras under hänsynstagande enbart till barnets bästa. Vidare ges fadern uttryckligen företräde till att överta vårdnaden, om modern visar sig olämplig som vårdnadshavare eller om hon dör, i likhet med vad som för motsvarande fall gäller beträffande barn i äktenskap.

De föreslagna reglerna tas upp till behandling i motionerna 1973: 1793 och 1973: 1796. I sistnämnda motion yrkas (yrkande 7) att de föreslagna ändringarna i 6 kap. 12 § FB skall avslås. Till stöd för yrkandet anför motionärerna att genomförandet av lagen kan medföra en stor osäkerhet för verkligt ensamstående mödrar. Motionärerna anser att antalet aborter kan stiga starkt om kvinnan upplever det som en allvarlig fara att hon kan komma att främtas vårdnaden om det väntade barnet. Den ensamma moder som väljer att föda sitt barn måste enligt motionärernas mening ha trygghet att veta att barnet icke skall tagas från henne, även om faderns möjligheter att vårda barnet är överlägsna hennes egna. Särskilt viktigt finner motionärerna det vara att inte en uppluckring sker av denna hennes rätt med hänsyn till att utländska fäder då ges ökade möjligheter att genom processer få vårdnaden om barnet och modern därmed berövas även umgängesrätt med barnet i de fall barnet förs ut ur landet. Motionärerna hävdar också att även i de fall där barnets föräldrar varit sammanboende bör

vårdnaden som nu tillfalla modern. Av principiella skäl bör nämligen enligt motionärernas mening möjligheten för fadern att ensam få vårdnaden om sitt barn vid upplösning av ett äktenskap inte urholkas genom att motsvarande verkan skall åvila upplösningen av ett sammanlevnadsförhållande.

I motionen 1973: 1793 kritiseras att man i propositionen inte fullständigt genomfört de principer som ligger till grund för lagändringen. Motionärerna yrkar därför att i frågan om vårdnaden av barn skapas full jämställdhet mellan fäder och mödrar och att barnets bästa konsekvent görs till avgörande utgångspunkt. Detta leder enligt motionärerna till att modern inte längre bör automatiskt vara vårdnadshavare. Vidare bör ansökningsförfarandet från faderns sida avskaffas. I stället bör föreskrivas skyldighet för rätten att besluta i vårdnadsfrågan utan speciell process eller kostnad för föräldrarna. Motionärerna menar att det måste fastslås att vårdnaden inte skall ses som en föräldrarättighet utan som en för alla föräldrar i princip lika skyldighet gentemot barnet.

Beträffande först den i anledning av motionen 1973: 1796 uppkomna frågan huruvida de i propositionen föreslagna ändringarna bör genomföras eller inte vill utskottet anföra följande.

Frågan om faderns möjligheter att få vårdnaden om barn utom äktenskapet har under senare år blivit föremål för debatt i press och andra massmedia. Härvid har från många håll riktats skarp kritik mot gällande rätts negativa inställning till fadern som vårdnadshavare i förevarande fall. Enligt utskottets mening är det tillfredsställande att i propositionen nu läggs fram förslag till lagändringar som syftar till att föräldrarna även när det gäller barn utom äktenskapet blir likställda i fråga om rätten att få sig tillerkänd vårdnaden om barnet. Detta står också i god överensstämmelse med den av utskottet ovan (s. 75) angivna målsättningen att man i fråga om vårdnad av barn och rätten till den gemensamma familjebostaden bör eftersträva i sak enhetliga regler för alla samlevande oberoende om samlevnaden sker inom äktenskapets ram eller inte. De i propositionen framlagda förslagen torde nämligen, såsom anförs i statsrådsprotokollet, ha betydelse i första hand för sådana fall då föräldrarna har sammanbott och gemensamt haft den faktiska omvårdnaden om barnet. Om föräldrarna häver samlevnaden uppkommer en situation som i praktiken liknar en skilsmässa mellan äkta makar. Här tillgodoser förslaget påtagliga praktiska behov.

I fall då föräldrar aldrig har sammanlevt skulle förslaget, som föredragande statsrådet anför, möjligen kunna ge upphov till vissa olägenheter. I motionen 1973: 1796 har såsom ovan redovisas getts exempel på sådana. Utskottet medger att det finns en viss om än liten risk att en moder, som har valt att föda sitt barn, inför möjligheten att där efter behöva avstå vårdnaden om barnet till fadern vägrar att medverka

i faderskapsutredningen. Utskottet vill emellertid understryka att det måste vara barnets bästa som ställs i förgrunden. Enligt utskottets mening torde barnets bästa oftast kräva att det stannar hos modern, om det aldrig har levt tillsammans med fadern. När det gäller utomäktenskapliga barn vilkas föräldrar aldrig har sammanlevt synes därför den föreslagna ändringen ha begränsad praktisk betydelse. I likhet med föredragande statsrådet anser utskottet det emellertid starkt motiverat att fadern får vårdnaden, om det faktiskt skulle vara bättre för barnet att stå under faderns vårdnad, oaktat föräldrarna aldrig har sammanlevt och modern i och för sig är skickad att ta hand om barnet. I anslutning till vad socialstyrelsen anfört i sitt remissyttrande vill utskottet emellertid deklarerat att vid prövningen av vad som i det konkreta fallet är barnets bästa får enbart ekonomiska faktorer inte tillmätas avgörande betydelse. Såsom socialstyrelsen framhållit bör det förhållandet att fadern har god ekonomi inte kunna i och för sig utgöra något argument för att han skall få överta vårdnaden om ett barn, som lever i små ekonomiska omständigheter men under emotionellt och i övrigt trygga förhållanden hos modern. Motionärerna har också uttryckt oro för att det skall uppstå problem när den ena av föräldrarna och då framför allt fadern är utlänning. De torde därvid ha stött sig på vad LO och Sveriges advokatsamfund anfört i sina remissyttranden. Såsom Advokatsamfundet påpekat kan det vara mycket svårt att avgöra vad som kan vara förenligt med barnets bästa, då den ena av föräldrarna är utlänning och vill uppfostra barnet i sitt hemland, som kanske har helt annan kultur, andra traditioner och en annan syn på barnuppfostran än vad som gäller hos oss. Utskottet kan instämma i vad föredragande statsrådet i specialmotiveringen (prop. s. 162) anför om att något entydigt svar på frågan vad som är barnets bästa i sådana konfliktsituationer inte kan lämnas. Såsom föredragande statsrådet påpekar är problemet emellertid inte nytt. I princip uppkommer samma problem när det gäller att besluta angående vårdnaden om barn i äktenskap vilkas föräldrar har olika nationalitet. Problemet är enligt utskottets mening inte av den omfattningen att det bör förhindra en angelägen reform. Inte heller vad motionärerna i övrigt anfört bör få en sådan konsekvens.

Utskottet avstyrker på anförda skäl motionen 1973: 1796, såvitt nu är i fråga.

Utskottet övergår därefter till att behandla yrkandena i motionen 1973: 1793 om att moderns legala företrädesrätt samt det fastslagna ansökningsförfarandet för fadern skall slopas. Med utgångspunkt i grundprincipen att barnets bästa skall vara avgörande i fråga om vårdnad kan man, såsom motionärerna gör, rent logiskt hävda att ingen av föräldrarna bör ha ett legalt företräde till vårdnaden om barnet utan att det i varje enskilt fall får bestämmas vem som är lämpligaste vårdnads-

havaren. Ett sådant resonemang leder dock till att barnet från födseln kommer att sakna vårdnadshavare fram till dess sådan hinner förordnas. Detta måste självfallet vara olämpligt med hänsyn till att det kan vara erforderligt med omgående beslut av vårdnadshavare t. ex. i fråga om blodbyte. Härtill kommer att innan faderskapet fastställts kan frågan om faderns vårdnad av barnet inte prövas. Barn utom äktenskapet får rättslig fader först genom att faderskapet fastställs, vilket kan ske genom dom eller genom erkännande i laga form före eller efter födseln. Ett genomförande av motionärernas förslag skulle sålunda kunna få konsekvenser som helt strider mot barnets bästa. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen 1973: 1793 i denna del.

Möjlighet för ogifta föräldrar att utöva vårdnaden gemensamt m. m.

Enligt gällande rätt saknar ogifta föräldrar möjlighet att gemensamt få handha vårdnaden av och förmynderskapet för sina barn på samma sätt som föräldrar till barn i äktenskapet.

Familjelagssakkunniga föreslog att ogifta föräldrar skulle kunna få denna möjlighet under förutsättning att de sambodde. Samma rätt föreslogs bli tillagd föräldrar som sammanbott efter dom på äktenskapsskillnad. Föräldrar som önskade utnyttja denna möjlighet skulle enligt förslaget tillsammans anmäla till myndighet, som Kungl. Maj:t bestämde, att de ville utöva vårdnaden om barnet gemensamt. Sakkunnigförslaget var emellertid inte enhälligt. Även under remissbehandlingen var meningarna delade.

I propositionen förklarar föredragande statsrådet att han inte kan ansluta sig till sakkunnigmajoritetens förslag. Propositionen innehåller följaktligen inget förslag om gemensam vårdnad i förevarande fall.

Statsrådets ställningstagande kritiserar i motionerna 1973: 1779, 1973: 1793 och 1973: 1795. I motionerna 1973: 1779 och 1973: 1795 yrkas att riksdagen skall bifalla de sakkunnigas förslag om gemensam vårdnad för samboende föräldrar. I motionen 1973: 1795 yrkas därutöver att gemensam vårdnad skall kunna förekomma även om föräldrarna inte bor tillsammans. Av det till motionen 1973: 1793 fogade förslaget till lag om ändring av FB framgår att motionärerna yrkar att barn till samlevande föräldrar skall stå under deras gemensamma vårdnad. Motionärerna anser dock inte att gemensam vårdnad skall uppkomma efter anmälan, såsom yrkas i de båda övriga motionerna, utan hävdar att gemensam vårdnad skall uppkomma vid födseln i likhet med vad som för motsvarande fall gäller beträffande barn i äktenskapet.

Som stöd för motionsyrkandena anförs i motionerna 1973: 1779 och 1973: 1795 att om föräldrarna faktiskt utövar vårdnaden gemensamt bör de också kunna få den rättsliga vårdnaden gemensamt, om de så önskar. Enligt motionärernas mening skulle det vara av värde från

psykologisk synpunkt om föräldrarna bereddes möjlighet att markera lika stort ansvar för sitt barn, även om de inte är gifta. I motionen 1973: 1779 understryks också att rent praktiskt skulle den av motionärerna förordade lösningen vara förenad med vissa fördelar genom att den ene av föräldrarna vid förfall för den andre ensam kan besluta i brådskande frågor rörande vårdnaden. I motionen 1973: 1795 påpekas vidare att det torde förekomma fall där föräldrarna är ense om att skiljas men vill ta ett gemensamt ansvar för barnen och manifestera detta genom att gemensamt handha den rättsliga vårdnaden om dem. Att i sådana fall tvinga fram ett beslut om att den ene skall vara vårdnadshavare kan enligt motionärens mening innebära att man skapar konflikter som annars kunde undvikas.

Utskottet vill i denna del anföra följande. Den målsättning som utskottet tidigare vid ett par tillfällen gett uttryck för, nämligen att i fråga om vårdnaden om barn bör *eftersträvas* i sak enhetliga regler för alla samlevande, talar onekligen för de sakkunnigas och motionärernas förslag. Såsom utskottet ävenledes framhållit måste emellertid barnets bästa vara utgångspunkten när man i lag uppställer regler om vårdnaden om barnen. Avgörande för om ogifta eller frånskilda föräldrar skall kunna gemensamt tilläggas den rättsliga vårdnaden om barnen är därför om detta kan anses förenligt med barnets bästa.

Så länge förhållandet mellan föräldrarna är gott torde det, såsom föredragande statsrådet anför, vara från barnets synpunkt utan nämnvärd betydelse om föräldrarna utövar den rättsliga vårdnaden gemensamt eller om endast en av dem har vårdnaden. Den faktiska omvårdnaden synes nämligen inte rimligen vara avhängig av hur den rättsliga vårdnaden är anordnad. Enligt utskottets mening torde man kunna räkna med att beslut rörande barnets personliga förhållanden som är av mer ingripande betydelse för barnet fattas i samråd mellan föräldrarna oavsett vem som har den formella beslutsrätten. Det kan naturligtvis förekomma att frågan, hur den rättsliga vårdnaden är anordnad, har betydelse för harmonin inom familjen. I sådana fall torde det kunna påstås att det är förenligt med barnets bästa att bägge föräldrarna har vårdnaden om barnen.

Problemen uppkommer emellertid om föräldrarna separerar. Erfarenheten visar att det är olämpligt att föräldrar, som bor åtskilda, har gemensam vårdnad om barnen. Såsom socialstyrelsen framhåller i sitt remissvar medför detta bl. a. vissa besvär vid tillämpningen av barnavårdslagen i fall där ingripanden från barnavårdsnämnds sida är erforderliga och bägge vårdnadshavarna skall få tillfälle att samtycka till åtgärderna. Enligt socialstyrelsen har barnavårdsnämnderna redan nu erfarenhet av problem då vårdnadshavare vistas på skilda orter. Även i andra hänseenden kan för barnet viktiga beslut komma att fördröjas på grund av svårigheter att få ett ståndpunktstagande från den av för-

äldrarna som inte utövar den faktiska vårdnaden. Visserligen kan hävdas att samma olägenheter kan uppkomma i dag då gifta föräldrar separerar utan att begära skilsmässa. Detta förhållande kan emellertid enligt utskottets mening inte vara ett skäl för att, när det gäller ogifta föräldrar, tillskapa en ordning som innebär nackdelar från barnets synpunkt. Utskottet kan på grund av det anförda inte tillstyrka bifall till yrkandet i motionen 1973: 1795 att även ogifta eller frånskilda föräldrar, som inte bor tillsammans, skall kunna få ha gemensam vårdnad om barnen.

I samband med skilsmässa åligger det domstolen enligt 6 kap. 7 § FB att förordna om vårdnaden om barnen. Någon motsvarighet här till finns inte i fråga om ogifta samboende, som separerar. Skulle de utöva vårdnaden tillsammans måste därför vårdnadsfrågan aktualiseras hos domstol av en av föräldrarna. Såsom framhålls i statsrådsprotokollet (prop. s. 130) finns det inte någon garanti för att så verkligen sker. Utskottet delar därför föredragande statsrådets uppfattning att man måste räkna med att det kan uppkomma åtskilliga fall där den rättsliga vårdnaden kvarstår som gemensam trots att familjen har upplösts och endast en av föräldrarna utövar den faktiska omvårdnaden. I dessa fall uppkommer de svårigheter som utskottet belyst ovan.

Motionärernas förslag om gemensam vårdnad efter anmälan medför också komplikationer när det gäller underhållsbidrag och bidragsförskott. Utskottet hänvisar till vad som anføres därom i propositionen på s. 130. I nu angivna hänseenden kan det uppkomma situationer som är klart oförmånliga sett från barnets synpunkt.

Beträffande förslaget i motionen 1973: 1793 om att gemensam vårdnad om barnet skall kunna uppkomma automatiskt vid dess födelse fordrar detta en genomgripande omarbetning av reglerna om faderskap till barn födda utom äktenskap. Utskottet kan därför inte biträda det förslaget.

Mot bakgrund av det anförda delar utskottet statsrådets uppfattning att nackdelarna med en ordning, där ogifta föräldrar har gemensam vårdnad, överstiger fördelarna. Utskottet kan därför inte finna att motionärernas förslag om gemensam vårdnad för ogifta eller frånskilda samboende är förenligt med grundregeln om barnets bästa. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna 1973: 1779, 1973: 1793 och 1973: 1795 i denna del.

Utskottet vill emellertid tillägga följande. Såvitt utskottet kunnat finna saknas för närvarande en kartläggning av i vilken utsträckning det kan föreligga önskemål hos samboende om att få gemensam vårdnad av barnen med de nackdelar detta i vissa situationer kan innebära. Skulle det så småningom bli ett mer allmänt önskemål om gemensam vårdnad bör saken kunna tas upp till förnyad prövning, varvid reglerna om underhållsbidrag och bidragsförskott får ses över. Såsom socialstyrelsen

påpekat kan då även ändringar i barnavårdslagen bli aktuella. Föredragande statsrådet framhåller emellertid att med det mycket förenklade regelsystem, som äktenskapet i fortsättningen kommer att omfatta, hinder inte bör möta för samboende föräldrar, som vill uppnå från deras synpunkt önskvärda fördelar med gemensam rättslig vårdnad, att underkasta sig det regelsystem samhället erbjuder genom att gifta sig. Från många synpunkter måste detta enligt utskottets mening te sig fördelaktigare än att man skulle behöva inrätta ett särskilt kontrollsystem med övervakning av personliga förhållanden för att säkerställa att vid separation på motsvarande sätt som vid äktenskapsskillnad den rättsliga vårdnaden upplöses. På grund av vårdnadsfrågornas vikt förutsätter utskottet att utvecklingen på området följs med uppmärksamhet från Kungl. Maj:ts sida.

Umgängesrätt

Den av föräldrarna som inte har vårdnaden om barnet har normalt rätt till umgänge med barnet, om inte särskilda omständigheter föranleder till annat. Detta gäller i fråga om barn såväl i som utom äktenskapet. Kan överenskommelse inte träffas med vårdnadshavare får domstol bestämma om umgängesrätten (6: 10 FB). Domstolens dom är verkställbar. Från den 1 januari 1968 gäller beträffande verkställighet särskilda regler i 21 kap. FB. Enligt dessa kan länsrätten, som har att besluta i verkställighetsfrågan, förelägga — och även utdöma — vite eller, om det anses nödvändigt, besluta att barnet skall hämtas genom polismyndighets försorg. För sådan hämtning skall myndigheterna iakttä särskilda försiktighetsåtgärder som syftar till att skydda barnet.

Det förekommer att vårdnadshavare saboterar den av domstolen fastställda umgängesrätten. Av de sakkunnigas betänkande framgår att organisationer och enskilda i framställningar till de sakkunniga begärt ändringar i FB syftande till att säkra umgängesrättens utövande. De sakkunniga ville dock inte förorda någon ändring i verkställighetsreglerna. Däremot uttalade de att man måste se allvarligt på åtgärder från vårdnadshavarens sida som syftar till att omintetgöra umgängesrätten. Sådana åtgärder ansåg de kunna utgöra en omständighet som ger anledning till att ompröva vårdnadsfrågan. Inte heller föredragande statsrådet har förordat någon ändring i verkställighetsreglerna. Vad de sakkunniga anfört om möjligheten att ompröva vårdnadsfrågan synes emellertid statsrådet välgrundat. Det får enligt statsrådet förutsättas att de framförda synpunkterna — om de inte möter några invändningar från riksdagens sida — kommer att beaktas i rättstillämpningen.

Förevarande problem har tagits upp i motionen 1973: 1798. Motionären framhåller att det inte sällan förekommer att vårdnadshavare förhindrar utövandet av umgängesrätt i repressaliesyfte eller på grund

av personlig antipati. Detta är enligt motionärens mening inte endast ett ingripande i den andra förälderns utan framför allt i barnets rätt. Som korrektiv står nu handräckningsförfarandet till buds — något som motionären anser att en ansvarskännande förälder av hänsyn till barnet borde avstå från. Motionären föreslår därför att som korrektiv införs ett bötesstraff. Motionären yrkar vidare att domstol i samband med beslut i vårdnadsfrågan skall fastställa regler för umgängesrättens utövande.

Utskottet vill för sin del betona att det här är fråga om ett allvarligt och svårlöst problem. Uppenbart är att samhället inte kan tolerera åtgärder från vårdnadshavares sida som syftar till att omindetgöra eller försvåra för den umgängesberättigade att träffa barnet. Såsom motionären påpekar innebär en sådan åtgärd även ett allvarligt ingrepp i barnets rätt. Enligt utskottets mening måste det anses ligga i barnets intresse att få hålla en god kontakt också med den av föräldrarna som inte har del i vårdnaden. Före lagändringen 1968 skedde verkställighet av umgängesrätt medelst handräckning enligt 191 § utsökningslagen. Sådana förrättningar ledde understundom till situationer som var uppenbart skadliga för barnen. En ledande tanke vid utformandet av de nya reglerna i 21 kap. FB var därför att barnet såvitt möjligt skulle skonas från åtgärder som är skadliga för dess psykiska eller fysiska hälsa. Hur försiktig man än är kan dock ett handräckningsförfarande avseende barn enligt utskottets mening innebära en risk för barnets psykiska hälsa. Utskottet delar därför motionärens uppfattning att en ansvarskännande förälder i vissa situationer kan bli tvungen att avstå från att påfordra fullgörandet av umgängesrätten.

Även om utskottet sålunda hyser förståelse för motionärens syfte delar utskottet inte motionärens uppfattning hur man bör söka lösa problemet. Såsom utskottet anför ovan finns det i samband med verkställighetsförfarandet möjlighet att förelägga treds-kande förälder vite. Om en sådan ekonomisk sanktion inte kan förmå en förälder att avstå från att hindra utövandet av umgängesrätten har utskottet svårt att tro att han inför risken av en bötespåföljd lättare skulle kunna förmås därtill. Dessutom anser utskottet det olämpligt att kriminalisera en handling av förevarande karaktär. Utskottet kan därför inte biträda motionärens förslag om ett införande av bötesstraff. Enligt utskottets mening synes i vart fall för närvarande den enda möjliga lösningen vara den som de sakkunniga och föredragande statsrådet förordat. Att en förälder konsekvent vidtar åtgärder med åsidosättande av barnets intresse talar enligt utskottets mening för att hans lämplighet som vårdnadshavare kan behöva omprövas. Utskottet förutsätter i likhet med föredragande statsrådet att dessa synpunkter kommer att beaktas i rättstillämpningen. Utskottet utgår även från att Kungl. Maj:t med hänsyn till frågans vikt

kommer att följa utvecklingen på området och vidta de åtgärder som kan bli erforderliga.

Beträffande yrkandet att domstolen regelmässigt skulle ge föreskrifter för umgängesrättens utövande vill utskottet understryka att i flertalet fall kommer makarna överens om barnets rätt att träffa den av föräldrarna som inte har hand om barnet. Enligt utskottets mening skulle det i sådana fall vara direkt olämpligt att i dom låsa fast tidpunkterna för barnets sammanträffande med föräldern.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1973: 1798.

Rätten till bostaden

Sedan år 1948 har det funnits en provisorisk lagstiftning om makars gemensamma bostad. Den nu gällande lagen, som tillkom år 1959, gäller till utgången av år 1974. Lagstiftningen syftar till att göra det möjligt att vid upplösning av äktenskap ge den gemensamma bostaden till den av makarna som bäst behöver den. Någon motsvarande lagstiftning finns inte när det gäller personer som sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden utan att vara gifta med varandra. Den av parterna som har tecknat sig som hyresgäst eller innehar bostadsrätten till den gemensamma lägenheten får behålla lägenheten när samlevnaden upplöses, även om den andra parten skulle ha större behov av denna. Inte heller för det fall att båda parter står som hyresgäster finns det någon regel som ger företräde åt den som bäst behöver bostaden.

De sakkunniga förordade att man skulle införa särskild lagstiftning — i sak motsvarande nuvarande lag om makars gemensamma bostad — med bestämmelser om rätten till hyres- eller bostadsrätt vid upplösning i vissa fall av äktenskapsliknande samlevnad.

I propositionen, som bygger på de sakkunnigas förslag, föreslås nu införandet av en särskild lag om ogifta samboendes gemensamma bostad. Vid upplösning av äktenskapsliknande samlevnad får den av parterna som inte har hyres- eller bostadsrätten rätt att mot lösen överta denna, om han bäst behöver bostaden och det med hänsyn till omständigheterna kan anses skäligt (1 §). Om parterna inte har eller haft barn tillsammans får övertagande dock ske endast om det föreligger synnerliga skäl. I förhållande till de sakkunnigas förslag innebär propositionen att tillämpningsområdet för lagen vidgats. Sakkunnigförslaget var nämligen tillämpligt endast på ogifta samboende, som har eller haft barn tillsammans.

I motionen 1973: 1796 yrkas avslag på lagförslaget. Till stöd för yrkandet anför motionärerna att vad man i andra sammanhang ovan anfört om principerna för lagstiftning för samboende med avsikt att

jämställa dessa med gifta äger sin tillämpning även här. Enligt motionärerna kan stora svårigheter uppkomma när det gäller att tolka uttrycken "äktenskapsliknande samlevnad" och "bäst behöver den". Den föreslagna lagen kan, anser motionärerna, dessutom komma att bidra till att konservera den orättvisa som drabbar den som blir utan bostad och förhindra att befintlig bostad bytes mot två mindre. Än mer orättvist finner motionärerna förslaget vara mot bakgrund av att den part som står för bostaden medvetet har avstått från att ingå äktenskap och därmed velat ställa sig utanför de regler som gäller för gifta. Motionärerna anser att förslaget innebär ett intrång i den enskildes rättssäkerhet och föreslår att lagförslaget avslås.

Utskottet vill till en början betona att förevarande lagförslag avser att tillgodose ett starkt socialt behov. Redan det skälet gör att lagförslaget inte bör avslås. Uppenbart kan nämligen den nuvarande ordningen ge stötande och från social synpunkt olämpliga resultat när en äktenskapsliknande samlevnad upphör. Särskilt framträdande är detta i de fall då det finns barn i den upplösta familjen. Såsom utskottet ovan (s. 75) anfört bör det inte i en modern lagstiftning få förekomma att barns intressen blir sämre tillgodosedda av det skälet att föräldrar inte vill ingå äktenskap. Utskottet medger dock att det vid lagens tillämpning kan uppstå tolkningssvårigheter. Risken härför har onekligen ökat med det i propositionen föreslagna vidgade tillämpningsområdet. Utskottet hänvisar beträffande lagens tillämpning till vad föredragande statsrådet anför i specialmotiveringen (prop. s. 167—169). Utskottet vill särskilt understryka statsrådets uttalande att uttrycket "synnerliga skäl" skall tolkas restriktivt. Det måste således föreligga mycket starka skäl av i första hand social natur för att övertagande skall kunna ifrågakomma trots att parterna inte har eller haft barn tillsammans. Med en sådan tillämpning av lagen torde enligt utskottets mening avgränsningsproblemen kunna bemästras.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1973: 1796 i denna del.

Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att det uppstår särskilda tillämpningsproblem när det gäller förhållandet till tredje man, dvs. hyresvärden. Utskottet hänvisar till vad utskottet anför därom i betänkandet LU 1973: 21 i anledning av de ändringar i hyreslagstiftningen som föranleds av ifrågavarande lagförslag.

Vissa speciella samlevnadsformer

Utskottet har i det föregående behandlat äktenskapet samt annan samlevnad mellan man och kvinna under äktenskapsliknande förhållanden. I motionen 1973: 1793 tas även upp frågan rörande vissa andra samlevnadsformer.

Motionärerna framhåller att även de sexuellt avvikande bör ges möjlighet att använda en registrerad samlevnad som en rättslig form för en tvåpartsrelation. För den sociala toleransen och förståelsen är det enligt motionärerna av vikt att staten formellt fastslår detta. I motionen yrkas därför (yrkandet 4) att de sexuellt avvikandes rätt till lika villkor med andra grupper erkänns.

Utskottet vill till en början framhålla att uttrycket "sexuellt avvikande" i detta sammanhang är mindre väl valt och kan leda till missförstånd. Uppenbart synes emellertid motionärerna avse *homosexuella samboende* och utskottet kommer därför att uppehålla sig vid deras problem. Dessa har utskottet fått belysta genom en skrivelse från Riksförbundet för sexuellt likaberättigande samt genom en uppvaktning av representanter för förbundet inför utskottets presidium och ett antal av utskottets övriga ledamöter. Enligt utskottets mening finns det anledning att uppmärksamma de homosexuellas problem. Tydligt är att de i många avseenden är sämre ställda än samboende av olika kön. Att i detta sammanhang ta ställning till förbundets önskemål på olika områden finner utskottet dock inte möjligt.

Utskottet vill dock betona att en samlevnad mellan två parter av samma kön är från samhällets synpunkt en fullt acceptabel samlevnadsform. Utskottet utgår därför ifrån att i lämpligt sammanhang de homosexuellas problem blir föremål för närmare utredning. Utskottet hänvisar även till vad socialstyrelsen med flera remissinstanser anfört i denna fråga (prop. s. 214). Genom vad utskottet nu anfört får syftet med motionsyrkandet anses tillgodosett.

I motionen framhålls vidare att det även förekommer samlevnad mellan *fler parter än två*. I regel består den enligt motionärerna av en kombination av tvåpartsförhållande med ensamstående eller av flera ensamstående. Enligt motionärerna upplevs sådana gruppkollektiv av medlemmarna, inte minst de ensamstående, som ett positivt stöd. Motionärerna yrkar därför (yrkandet 3) att samhället officiellt skall erkänna existensen även av dessa fria samlevnadsformer. I det till motionen fogade lagförslaget har angetts att sådan samlevnad bör regleras genom enskild överenskommelse mellan parterna. Handling rörande sådan överenskommelse föreslås få av part deponeras hos rätten.

Såsom motionärerna framhållit har det under senare år uppstått en del samlevnadsformer av gruppkaraktär. De måste dock fortfarande anses ovanliga. Uppenbart innehåller de, vilket även motionärerna medger, mycket av konfliktstoff och komplikationer. Utskottet anser inte att de nu bör bli föremål för några uttalanden från riksdagens sida. Utskottet kan dock instämma i att det kan vara lämpligt att de inblandade inbördes reglerar sina förhållanden. Någon anledning att medge dem rätt att deponera avtal hos rätten finns dock inte.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen i denna del.

Vissa informationsproblem

I motionen 1973: 1748 påtalas att det ofta uppstår problem för ungdomar som ingår äktenskap med utländska medborgare. Enligt motionären är det därför angeläget att det finns tillgång till information om främmande länders familjelagstiftning, i första hand då beträffande de länder varifrån våra invandrare kommer. Motionären hemställer därför att informationsbroschyrer utarbetas kring främmande länders familjelagstiftning att delas ut i samband med hindersprövning.

Utskottet delar motionärens uppfattning att det är angeläget att ungdomar som skall ingå äktenskap med utländska medborgare har möjlighet att i god tid före vigseln kunna skaffa sig upplysning om det främmande landets familjelagstiftning. Om det kan ske först vid hindersprövningen torde det enligt utskottets mening dock finnas en viss risk för att informationen inte fyller sin uppgift. Utskottet är medvetet om att det föreligger många praktiska problem i samband med en information om främmande länders rätt på ifrågavarande område men utskottet anser frågan så betydelsefull att den måste lösas. Hur det skall ske bör ankomma på Kungl. Maj:t att utreda.

Avslutningsvis vill utskottet understryka betydelsen av att allmänheten i god tid före den nya lagstiftningens ikraftträdande får en allsidig information om denna. Utskottet finner det angeläget att huvudprinciperna i reformen klarläggs så att syftet uppnås med densamma, nämligen att äktenskapet med dess nya innehåll skall kunna accepteras av praktiskt taget alla.

Vad utskottet nu anfört beträffande information om främmande länders familjelagstiftning samt om den nya äktenskapsreformen bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Övriga frågor

Utskottet tillstyrker lagförslagen i den mån de ej omfattas av vad utskottet anfört ovan.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer.

1. beträffande *yrkanden om avslag på propositionen 1973: 32* att riksdagen avslår motionerna 1973: 1789, 1973: 1790, 1973: 1792, 1973: 1794, yrkandet A, och 1973: 1800;
2. beträffande *fortsatt reformarbete i nordisk samverkan* att motionerna 1973: 1791, såvitt nu är i fråga, och 1973: 1799, yrkandet 5, inte föranleder någon riksdagens vidare åtgärd;
3. beträffande *allmänna synpunkter på äktenskapet* att riksdagen

- avslår motionerna 1973: 657, 1973: 1090, 1973: 1791, såvitt nu är i fråga, och 1973: 1793, yrkandet 1;
4. beträffande *etiska normer i relationerna mellan makar* att riksdagen avslår
- a) motionen 1973: 1796, yrkandet 4,
b) motionen 1973: 1799, yrkandet 2;
5. beträffande *trolovning* att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1796, yrkandet 1, beslutar att 1 kap. i giftermålsbalken (GB) skall upphöra att gälla;
6. beträffande *släktskaphinder* att riksdagen
- a) med avslag på motionerna 1973: 1794, yrkandet B 2, och motionen 1973: 1801, yrkandet 1, antar 2 kap. 3 § i förslaget till lag om ändring i GB,
b) med avslag på motionen 1973: 1801, yrkandet 2, antar 6 kap. 5 § i förslaget till lag om ändring i brottsbalken;
7. beträffande *giftomannasamtycke* att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1796, yrkandet 2, och 1973: 1799, yrkandet 4, antar 2 kap. 2 och 5 §§ i förslaget till lag om ändring i GB;
8. beträffande *formen för ingående av äktenskap* att riksdagen avslår motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga;
9. beträffande *borgerliga vigselformuläret* att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1796, yrkandet 3, godkänner vad utskottet anfört härom;
10. beträffande *vigselbehörigheten* att riksdagen — med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat godtas — med bifall till motionerna 1973: 1738, yrkandet 1, 1973: 1767 och 1973: 1797, yrkandet 1, för sin del antar 4 kap. 2 § i förslaget till lag om ändring i GB med följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

*Kungl. Maj:ts förslag**Utskottets förslag*

4 kap.

2 §

Kyrklig vigsel må äga rum:

inom svenska kyrkan, om mannen och kvinnan eller en av dem tillhör kyrkan; och

inom annat trossamfund, om Konungen medgivit att vigsel må förrättas inom samfundet *och mannen och kvinnan eller en av dem tillhör samfundet.*

Kyrklig vigsel må äga rum:

inom svenska kyrkan, om mannen och kvinnan eller en av dem tillhör kyrkan; och

inom annat trossamfund, om Konungen medgivit att vigsel må förrättas inom samfundet.

Konungen äger förordna, att medlem av utländskt evangeliskt-luterskt trossamfund skall ha samma rätt till kyrklig vigsel som medlem av svenska kyrkan.

11. beträffande *medlingsinstitutets provisoriska karaktär* att riksdagen avslår motionen 1973: 1796, såvitt nu är i fråga;
12. beträffande *familjerådgivarnas verksamhet* att motionerna 1973: 1738, yrkandet 3, och 1973: 1794, yrkandet B 3, inte föranleder någon riksdagens vidare åtgärd;
13. beträffande *utbyggnaden av familjerådgivningsbyråerna* att riksdagen i anledning av motionen 1973: 1797, yrkandet 6, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört därom;
14. beträffande de *frivilliga familjerådgivningsbyråerna* att motionen 1973: 1797, yrkandet 7, inte föranleder någon riksdagens vidare åtgärd;
15. beträffande *hänvisning i 14 kap. GB till lagen om medling* att riksdagen i anledning av motionen 1973: 1791 för sin del antar följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse av *dels* ingressen till lagen om ändring i GB, *dels* 14 kap. 1 § i lagförslaget:

Kungl. Maj:ts förslag

Utskottets förslag

Häriigenom förordnas i fråga om giftermålsbalken,

dels att 1 kap., 2 kap. 7—10 §§ och 13 §, 3 kap. 7 och 8 §§, 10 kap., 11 kap. 17—30 §§, 14 kap. samt 15 kap. 8—10, 14 och 23 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 2 kap. 2—5 §§, 3 kap. 1—3 §§, 4 kap. 2—4, 6 och 8 §§, 5 kap. 7 §, 6 kap. 2 och 6 a §§, 7 kap. 4 §, 8 kap. 8 §, 11 kap. 1—16 §§, 12 kap. 1 §, 13 kap. 1—3 och 10 §§, 15 kap. 1, 4, 5, 11, 12, 24, 28, 29 och 32 §§ samt rubriken till 11 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas fem nya paragrafer, 3 kap. 4 §, 4 kap. 10 §, 13 kap. 12 a och 13 b §§ samt 15 kap. 7 §, av nedan angivna lydelse.

dels att 1 kap., 2 kap. 7—10 §§ och 13 §, 3 kap. 7 och 8 §§, 10 kap., 11 kap. 17—30 §§, 14 kap. 2—4 §§ samt 15 kap. 8—10, 14 och 23 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 2 kap. 2—5 §§, 3 kap. 1—3 §§, 4 kap. 2—4, 6 och 8 §§, 5 kap. 7 §, 6 kap. 2 och 6 a §§, 7 kap. 4 §, 8 kap. 8 §, 11 kap. 1—16 §§, 12 kap. 1 §, 13 kap. 1—3 och 10 §§, 14 kap. 1 §, 15 kap. 1, 4, 5, 11, 12, 24, 28, 29 och 32 §§ samt rubriken till 11 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas fem nya paragrafer, 3 kap. 4 §, 4 kap. 10 §, 13 kap. 12 a och 13 b §§ samt 15 kap. 7 §, av nedan angivna lydelse.

Kungl. Maj:ts förslag

Utskottets förslag

14 kap.

1 §

*Om medling stadgas i lagen
() om medling mellan sam-
levande.*

16. beträffande *medlingens innehåll* att riksdagen antar 1 § i förslaget till lag om medling mellan samlevande;
17. beträffande *utseende av medlare efter förslag av kommunfullmäktige* att riksdagen i anledning av motionen 1973: 1797, yrkandet 3, ger Kungl. Maj:t som sin mening till känna vad utskottet anfört om att bestämmelser härom bör utfärdas i administrativ ordning;
18. beträffande *behörighet att medla* att riksdagen avslår motionen 1973: 1802;
19. beträffande *vilka som skall utses till medlare* att riksdagen med avslag på motionerna 1973: 1796, såvitt nu är i fråga, och 1973: 1797, yrkandet 4, antar 2 § i förslaget till lag om medling mellan samlevande;
20. beträffande *förordnade medlares skyldighet att medla* att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1797, yrkandet 5, antar 3 § i förslaget till lag om medling mellan samboende;
21. beträffande *förslaget till lag om medling mellan samlevande i övrigt* att riksdagen antar lagförslaget i den mån det ej omfattas av vad utskottet hemställt under punkterna 16, 19 och 20 ovan;
22. beträffande *befogenhet för domstol att utse medlare* att riksdagen avslår motionen 1973: 1791, yrkandet 1 b;
23. beträffande *avskaffande av hemskillnadsinstitutet* att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1794, yrkandet B 1, godkänner vad utskottet i denna del anfört;
24. beträffande *införande av institutet betänketid* att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga, godkänner vad utskottet i denna del anfört;
25. beträffande *institutet betänketid* att riksdagen med avslag på motionerna 1973: 1738, yrkandet 2, 1973: 1778, 1973: 1796, yrkandet 6, 1973: 1797, yrkandet 2, 1973: 1799, yrkandet 3, 1973: 1801, yrkandet 3, och 1973: 1803 antar 11 kap. 1—3 §§ i förslaget till lag om ändring i GB;
26. beträffande *processuella bestämmelser angående betänketid* att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1791, yrkandet 1 a, antar 15 kap. 5 § i förslaget till lag om ändring i GB;
27. beträffande *bestämmelser om laga kraft* att riksdagen avslår motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga;

28. beträffande *underhållsbidrag* att riksdagen med avslag på motionerna 1973: 1793, yrkandet 7, och 1973: 1799, yrkandet 1, antar 11 kap. 14 § i förslaget till lag om ändring i GB;
29. beträffande *egendomsordningen* att riksdagen avslår motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga;
30. beträffande *förslaget till lag om ändring i GB i övrigt* att riksdagen i den mån lagförslaget inte omfattas av hemställan under 5—7, 10, 15, 25, 26 och 28 antar förslaget;
31. beträffande *möjlighet för fadern att få vårdnaden om utom-äktenskapligt barn* att riksdagen med avslag på motionerna 1973: 1793, såvitt nu är i fråga, och 1973: 1796, yrkandet 7, antar 6 kap. 12 § i förslaget till lag om ändring i föräldrabalken (FB);
32. beträffande *möjlighet för ogifta föräldrar att utöva vårdnaden gemensamt* att riksdagen avslår motionerna 1973: 1779, 1973: 1793, såvitt nu är i fråga, och 1973: 1795;
33. beträffande *umgängesrätt* att riksdagen avslår motionen 1973: 1798;
34. beträffande *förslaget till lag om ändring i FB i övrigt* att riksdagen i den mån det ej omfattas av utskottets hemställan under 31 antar lagförslaget;
35. beträffande *rätten till bostaden* att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1796, yrkandet 8, antar förslaget till lag om ogifta samboendes gemensamma bostad;
36. beträffande *de homosexuellas samlevnad* att motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga, inte föranleder någon riksdagens vidare åtgärd;
37. beträffande *samlevnad mellan flera parter än två* att riksdagen avslår motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga;
38. beträffande *det fortsatta reformarbetet* att motionen 1973: 1791, såvitt nu är i fråga, i den mån den inte omfattas av vad utskottet ovan anfört och hemställt inte föranleder någon riksdagens vidare åtgärd;
39. beträffande *vissa informationsproblem* att riksdagen i anledning av motionen 1973: 1748 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om information om främmande länders familjelagstiftning samt om förevarande reform av äktenskapslagstiftningen;
40. beträffande *övriga lagförslag* att riksdagen antar de under rubriken "Propositionen" på s. 1 uppräknade och med 3—5 och 8—15 betecknade lagförslagen;

41. att motionen 1973: 1793, i vad den ej omfattas av vad utskottet ovan anført och hemställt, inte föranleder någon riksdagens vidare åtgärd.

Stockholm den 25 maj 1973

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Närvarande: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s), Sundelin (s)^{1*}, fröken Anderson i Lerum (s), herrar Lidgard (m), Hammarberg (s), Börjesson i Falköping (c)⁴, fru Åsbrink (s), herr Sjöholm (fp), fru Lundblad (s)³, fru Jonäng (c), herrar Andersson i Södertälje (s)², Winberg (m), Israelsson (vpk), Olsson i Sundsvall (c), Persson i Heden (c)⁵ och fru Nilsson i Sunne (s).

¹ Endast närvarande vid p. 1—2 i utskottets hemställan

• Ej " " " " "

• Ej " " p. 15 " "

• Ej " " p. 35—39 " "

• Endast " " " " "

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservationer

1. beträffande yrkanden om avslag på propositionen

av herrar Lidgard (m) och Winberg (m), som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 69 som börjar med orden "Såsom utskottet" och som slutar på s. 72 med orden "på propositionen" bort ha följande lydelse:

"Enligt utskottets mening är det olämpligt att till en senare etapp av utrednings- och lagstiftningsarbetet uppskjuta frågorna om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar. Huvuddelen av GB:s bestämmelser rör just de ekonomiska rättsverkningar som följer på ingående och upplösning av äktenskap. Dessa bestämmelser utgör själva stommen i det regelsystem i vilket parterna inordnar sig när de ingår äktenskap. Det personliga ansvarstagande, som enligt utskottets mening utgör en grundförutsättning för äktenskapet i dess nuvarande form, vilar på ekonomiska rättsregler som ryms inom äktenskapslagstiftningen. En förändring av dessa regler med ett starkt betonande av parternas ekonomiska självständighet i enlighet med vad som anges i direktiven för familjelagssakkunniga kommer enligt utskottets uppfattning att rycka undan den nuvarande grunden för äktenskapet som rättsligt institut. Den nu föreslagna partiella reformen tvingar emellertid till definitiva ställningstaganden innan omdaning av familjerätten — särskilt lösningen av de betydelsefulla ekonomiska frågorna — kan överblickas i

dess helhet. Enligt utskottets mening bör riksdagen i stället beredas tillfälle att i ett sammanhang ta ställning till samtliga förslag om förändringar i GB. Först därigenom blir det möjligt att göra en tillfredsställande bedömning av de nu framlagda lagförslagen.

Mot den föreslagna partiella reformen talar vidare att lagförslagen inte är resultatet av ett nordiskt lagstiftningssamarbete. Den nordiska rättslikhet som uppnåtts på äktenskapsrättens område är enligt utskottets mening av stort värde inte minst mot bakgrund av den ökade rörligheten över gränserna. Ett genomförande av förslaget leder emellertid till att den svenska lagstiftningen i vissa avseenden kommer att skilja sig avsevärt från vad som gäller i de andra nordiska länderna i fråga om äktenskapshinder och äktenskaps upplösning. I stället för att leda till större rättslikhet mellan de nordiska länderna medför förslaget att skiljaktigheterna vidgas. Den svenska regeringens handlande har också såsom framgår av den tidigare framställningen (s. 64—66) blivit föremål för stark kritik från de övriga nordiska ländernas sida. Utskottet vill för sin del understryka det angelägna i att nydaningen av den svenska familjerätten så långt möjligt genomförs i nordiskt samarbete även om detta skulle medföra någon fördröjning.

Ett ytterligare skäl — om än av mindre styrka — som talar mot den föreslagna partiella reformen är kravet på språklig enhetlighet i GB. De föreslagna ändringarna har erhållit sådan form som i dag brukas i lagstiftningen och bryter därmed i språkligt hänseende markant mot de stadganden som ej ändrats.”

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

”1. beträffande *yrkanden om avslag på propositionen* att riksdagen med bifall till motionerna 1973: 1789, 1973: 1790, 1973: 1792, 1973: 1794, yrkandet A, och 1973: 1800 avslår propositionen 1973: 32.”

2. beträffande *allmänna synpunkter på äktenskapet*

av herrar Lidgard (m) och Winberg (m), som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 73 som börjar med orden ”Utskottet delar” och som slutar på s. 75 med orden ”samhället erbjuder” bort ha följande lydelse:

”Utskottet vill för sin del understryka att vårt samhällssystem byggs på familjen som den centrala mindre enheten. Familjen bör genom lagstiftning och andra samhällets åtgärder skyddas och stödjas. Utskottet avser härmed i första hand familjebildningen inom äktenskapets ram. Erfarenhetsmässigt är denna nämligen den mest stabila samlevnadsformen och den är grundad på ett regelsystem som byggts upp genom århundraden för att skapa trygghet åt parterna. Den naturliga familjebildningen inom äktenskapets ram där man och kvinna förenas under ömsesidig trohet i livsvarig gemenskap är alltså och kommer

säkerligen även i framtiden att förbli den dominerande formen för sammanlevnad människor emellan.

Den gemenskap på vilken äktenskapet bygger har sin grund i parternas vilja till ömsesidigt ansvarstagande och deras insikt om äktenskapets etiska innebörd. I äktenskapets regelsystem ligger också en anvisning om makarnas skyldigheter mot varandra och mot deras barn. Dessa regler fyller även funktionen att skydda den svagare parten och dess intressen. Inte minst barnen har sitt skydd inom äktenskapet.

Begreppet familj är i dag inte alls så entydigt som förr. Många sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden. Familjer med många barn blir alltmer sällsynta liksom familjer där flera än två generationer lever tillsammans. Arbetskraftens rörlighet gör att många bildar familj långt från släkt och anhöriga. Nya familjetyper visar upp nya familjeproblem. Tryggheten för föräldrar att leva och verka i en omgivning, som är dem välbekant sedan de själva var barn, har bytts i främlingskap och isolering i främmande miljöer. Många sammanboende känner otrygghet i att samlevnaden inte regleras och skyddas av lag och sedvana på samma sätt som för gifta. Attityder och värderingar har på detta område snabbt förändrats.

Det kan förefalla som om unga människor i dag till en del är kritiska mot det traditionella äktenskapet. De väljer att flytta ihop och bo tillsammans utan det yttre äktenskapsbandet men ofta med bevarandet av viljan att höra samman och kravet på trohet gentemot den andra parten. Till en del kan möjligen denna nedgång i antalet ingångna äktenskap tas som uttryck för ungdomens vilja att stå utanför ett regelsystem över huvud taget. I helt övervägande grad måste dock utvecklingen ha sin orsak i att ungdomen blivit alltmer medveten om att skatte- och sociallagstiftningen är utformad så, att äktenskapet i många fall diskrimineras. Detta har också påpekats av åtskilliga remissinstanser vid behandlingen av familjelagssakkunnigas betänkande 'Familj och äktenskap'. Vi beklagar den utveckling som skett inom skatte- och sociallagstiftningen. För att äktenskapet även framgent skall bevaras som den normala och naturliga formen för familjebildning måste lagstiftningen också på angränsande områden utformas så att denna målsättning befrämjas.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet yrkandena i motionen 1973: 657 om särskild utredning i syfte att undanröja förekommande ekonomisk diskriminering av äktenskapet i jämförelse med andra samlevnadsformer. Motionerna 1973: 1090 och 1973: 1791 torde härmed ävenledes få anses tillgodosedda. Utskottet avstyrker motionen 1973: 1793 såvitt nu är i fråga."

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

"3. beträffande allmänna synpunkter på äktenskapet

a) att riksdagen med bifall till motionen 1973: 657 samt med

anledning av motionerna 1973: 1090 och 1973: 1791, såvitt nu är i fråga, hos Kungl. Maj:t anhåller att en utredning tillsätts med uppgift att se över lagar och förordningar i syfte att undanröja förekommande ekonomisk diskriminering av äktenskapet i jämförelse med andra samlevnadsformer,

b) att riksdagen avslår motionen 1973: 1793 yrkandet 1."

3. beträffande *allmänna synpunkter på äktenskapet*

av herr Israelsson (vpk), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 74 med orden "I detta sammanhang" och som slutar på s. 75 med orden "samhället erbjuder" bort ha följande lydelse:

"I motionen 1973: 1793 yrkas att begreppet äktenskap i den nya familjerättslagstiftningen skall ersättas med begreppet registrerad samlevnad. Utskottet finner sig för sin del kunna instämma i detta yrkande. Genom att ersätta begreppet äktenskap med termen registrerad samlevnad mellan två parter kan det regelsystem som uppbygges på denna grund ges en vidare omfattning. Ett legalt regelsystem grundat på begreppet registrerad samlevnad kan också omfatta homosexuellt samlevande och således leda till att lagsystemet ger en inom detta område hittills förtryckt minoritetsgrupp i samhället en med den heterosexuella majoriteten jämställd ställning. Ett regelsystem grundat på begreppet äktenskap mellan man och kvinna utesluter denna möjlighet. Skall samhället erbjuda och legalt skydda ett visst regelsystem för samlevnad bör detta rimligen kunna tillfredsställa så många människors behov som möjligt och inte lämna några minoritetsgrupper utanför. En familjerättslagstiftning grundad på begreppet registrerad samlevnad kommer följaktligen att bringa lagens regelsystem i överensstämmelse med den rådande sociala verkligheten. Utskottet anser sig därför kunna tillstyrka en familjerättslagstiftning grundad på begreppet registrerad samlevnad. Detta innebär emellertid att GB måste underkastas en omfattande omarbetning. Enligt utskottets mening får det ankomma på Kungl. Maj:t att verkställa denna. Förslag till ny lagstiftning bör föreläggas riksdagen till 1973 års höstsession."

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

"3. beträffande *allmänna synpunkter på äktenskapet* att riksdagen med avslag på motionerna 1973: 657, 1973: 1090 och 1973: 1791, såvitt nu är i fråga, och med bifall till motionen 1973: 1793 yrkandet 1 hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag till lagändringar i enlighet med vad utskottet anfört."

4. beträffande *trolovning*

av herrar Lidgard (m) och Winberg (m), som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 78 som börjar med "Ut-

skottet anser" och som slutar på s. 79 med "till motionsyrkandet" bort ha följande lydelse:

"Utskottet finner de av lagrådet anförda synpunkterna för att man tills vidare bör behålla 1 kap. 1 § GB tungt vägande. Dessa innebär att så länge balken alltjämt innehåller bestämmelser angående 'trolovade' bör det också i denna ges någon definition på vad begreppet trolovning innebär. Såsom framhålls av motionärerna vinner man genom att behålla 1 kap. 1 § GB också den fördelen att balken i avbidan på en fullständig revision kommer att inledas med en mera värdig paragraf än om propositionens förslag följs. Utskottet tillstyrker därför bifall till motionen i denna del. Om 1 kap. 1 § GB behålls, måste andra paragrafer i förslaget anpassas därtill. Lagrådet har påpekat att följdändringar blir nödvändiga i 3 kap. 1, 3 och 4 §§ samt 4 kap. 2, 3, 4, 6 och 8 §§ GB ävensom 2 och 3 §§ lagen (1915: 437) om äktenskaps ingående i vissa fall inför svensk myndighet. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att verkställa erforderlig omarbetning av förslaget i denna del samt att i god tid före den 1 januari 1974 förelägga riksdagen förslag därom."

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

"5. beträffande *trolovning* att riksdagen — med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas — för sin del med bifall till motionen 1973: 1796 yrkandet 1

dels avslår förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken, såvitt därigenom föreslås att 1 kap. 1 § skall upphöra att gälla,

dels hemställer hos Kungl. Maj:t att riksdagen före den 1 januari 1974 föreläggs förslag angående de följdändringar i balken, vilka föranleds av att nämnda paragraf behålls."

5. beträffande *släktskapshinder*

av herrar Lidgard (m) och Winberg (m), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 81 med orden "Fråga uppkommer" och slutar med orden "i 6 kap. 5 § BrB" bort ha följande lydelse:

"Fråga uppkommer då om *socialeiska hänsyn* fordrar ett absolut förbud att ingå äktenskap. Såsom framhållits i motionen 1973: 1801 får det generellt sett anses olämpligt att halvsyskon som växer upp tillsammans får ingå äktenskap med varandra. Uppenbart är nämligen att sådana förbindelser kan innebära betydande påfrestningar i relationerna mellan familjemedlemmarna. Detta kan emellertid beaktas enligt den föreslagna lagstiftningen eftersom dispens skall erfordras för äktenskap i dessa fall. Som en följd av förslaget om att halvsyskon får ingå äktenskap föreslås dock att sexuella förbindelser mellan halvsyskon avkriminaliseras. Det kommer därefter om förslaget bifalles

icke att finnas något avståndstagande i lag från sexuella förbindelser ens mellan halvsyskon som växer upp gemensamt. Utskottet finner av socialtiska skäl ett sådant avståndstagande erforderligt. Det bör vidare beaktas att samlag mellan halvsyskon säkerligen är straffbelagt i de flesta länder från vilka invandrarna i Sverige kommer och att ett här ingången äktenskap mellan halvsyskon i en invandrarfamilj skulle kunna medföra straff för makarna i deras hemland.

På grund av vad sålunda anförts finner sig utskottet inte kunna biträda förslaget om möjlighet för halvsyskon att ingå äktenskap med varandra och om avkriminalisering av samlag mellan halvsyskon."

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

"6. beträffande *släktskaphinder* att riksdagen — med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas — för sin del

a) med bifall till motionen 1973: 1794 yrkandet B 2 och 1973: 1801 yrkandet 1 antar 2 kap. 3 § i förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med i nedan angivna som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Reservanternas förslag

2 kap.

3 §

Äktenskap får ej ingås mellan dem som är i rätt upp- och nedstigande släktskap med varandra eller som är *helsyskon*.

Halvsyskon får ej ingå äktenskap med varandra utan tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Äktenskap får ej ingås mellan dem som är i rätt upp- och nedstigande släktskap med varandra eller som är *syskon*.

b) med bifall till motionen 1973: 1801 yrkandet 2 avslår förslaget till lag om ändring i brottsbalken, såvitt avser föreslagen ändring i 6 kap. 5 § denna balk."

6. beträffande *giftomannasamtycke*

av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m), Börjesson i Falköping (c) och Winberg (m), som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 84 som börjar med orden "Enligt utskottets mening" och som slutar på s. 85 med "i fråga" bort ha följande lydelse:

"Särskilt med hänsyn till de ekonomiska rättsverkningarna anser utskottet det vara naturligt att behålla kravet på giftomannasamtycke i fråga om dem som är under 18 år. Det kan enligt utskottets uppfatt-

ning inte heller bortses från att förslaget innefattar en inskränkning i föräldrarnas vårdnadsuppgifter och kan leda till en försvagning av familjebanden. Det nuvarande förfarandet med prövning vid såväl allmän domstol som förvaltningsmyndighet av frågan om äktenskapet skall tillåtas synes i den praktiska tillämpningen inte ha givit upphov till några nämnvärda olägenheter. Utskottet erinrar om att antalet fall, där prövning påkallas, torde komma att ytterligare minska som en följd av att kravet på giftomannasamtycke enligt förslaget skall slopas beträffande åldersgruppen mellan 18 och 20 år.

På grund av det anförda tillstyrker utskottet bifall till motionen 1973: 1796, såvitt nu är i fråga.”

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

”7. beträffande *giftomannasamtycke* att riksdagen med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas — med bifall till motionen 1973: 1796 yrkandet 2 och med avslag på motionen 1973: 1799 yrkandet 4 — för sin del antar 2 kap. 2 § i förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med i nedan angivna som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Reservanternas förslag

2 kap.

2 §

Den som är under aderton år och ej förut varit gift må ej utan föräldrarnas samtycke erhålla tillstånd som avses i 1 §.

Den som är förklarad omyndig eller enligt rättens beslut skall förbli omyndig även efter uppnådd myndighetsålder får ej ingå äktenskap utan förmyndarens *samtycke*. *Vägras* samtycke, kan rätten på ansökan tillåta äktenskapet, om skäl för vägran ej föreligger.

Den som är förklarad omyndig eller enligt rättens beslut skall förbli omyndig även efter uppnådd myndighetsålder får ej ingå äktenskap utan förmyndarens *samtycke*.

Vägras samtycke, kan rätten på ansökan tillåta äktenskapet, om skäl för vägran ej föreligger.”

7. beträffande *formen för ingående av äktenskap*

av herr Israelsson (vpk), som anser

dels att den del i utskottets betänkande som på s. 87 börjar med orden ”Såsom föredragande” och slutar med orden ”är i fråga” bort ha följande lydelse:

”Utskottet delar motionärernas uppfattning att formerna för samlevnads ingående och upplösning bör förenklas och avdramatiseras. Ut-

skottet kan därför inte biträda förslaget i propositionen att behålla vigseln. Denna bör, såsom motionärerna föreslagit, i stället ersättas av en registrering. Utskottet har i det föregående tillstyrkt att begreppet äktenskap ersätts med begreppet samlevnad. Registrering kommer därför under förutsättning av bifall till utskottets förslag i nämnda del att kunna omfatta även homosexuellt samlevande.

Mot såväl familjelagssakkunnigas som motionärernas förslag kan riktas den invändningen att man slopar kravet på vittnen. I den delen är förslagen oförenliga med den av Sverige antagna FN-konventionen angående samtycke till, minimiålder för samt registrering av äktenskap. Såsom framgår av den ovan intagna (s. 71—72) konventionstexten skall kontrahenterna av fri vilja avge sitt samtycke till äktenskapet personligen inför vigselmyndighet och i vittnens närvaro. Utskottet instämmer i föredragande statsrådets uttalande (prop. s. 103) att Sverige inte kan anta en lagstiftning som klart skulle strida mot våra förpliktelser på denna punkt. För att de sakkunnigas eller motionärernas förslag skall kunna lagfästas måste därför dessa kompletteras med bestämmelser om vittnen.

Även i övrigt behöver de i propositionen föreslagna reglerna omarbetas. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att göra en sådan omarbetning på grundval av vad utskottet nu anför. Förslag till nya bestämmelser bör föreläggas 1973 års höstriksdag i så god tid att lagändringarna kan träda i kraft den 1 januari 1974."

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

"8. beträffande formen för ingående av äktenskap att riksdagen — med förklaring att propositionen icke kunnat i denna del godkännas — i anledning av motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag till nya bestämmelser om registrering i enlighet med vad utskottet förordat."

8. beträffande formen för ingående av äktenskap

av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m), Börjesson i Falköping (c), fru Jonäng (c), herrar Winberg (m) och Olsson i Sundsvall (c), som i fråga om *utskottets motivering* anser

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 87 som börjar med orden "Såsom föredragande" och slutar med orden "ändra dessa" bort ha följande lydelse:

"Utskottet framhåller för sin del att de sakkunnigas förslag företer — såsom vissa instanser påpekat — en del brister. Bl. a. framgår icke klart från vilken tidpunkt ett äktenskap skall anses ingånget. I detta hänseende — — — (lika med utskottet) — — — ändra dessa."

9. beträffande det *borgerliga vigselformuläret*

av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m) och Winberg (m), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 88 med orden "Utskottet har" och som slutar med orden "del avslås" bort ha följande lydelse:

"Enligt utskottets mening finns det inte något behov av att utforma det borgerliga vigselformuläret med olika alternativa texter. Det är av värde att en enhetlig text för den borgerliga vigselceremonin bevaras. Det nuvarande vigselformuläret, som får anses ge uttryck för trohetskravet mellan äkta makar enligt 5 kap. 1 § GB, är mycket kort och koncist och innehåller enligt utskottets uppfattning ingenting som inte borde kunna accepteras av dem som önskar ingå äktenskap. Utskottet kan därför inte biträda förslaget i propositionen om att ett förenklat alternativ till vigselformulär utformas som endast innehåller de för vigseln konstitutiva momenten. Inte heller kan utskottet tillstyrka motionen 1973: 1796 i den del motionärerna föreslår att ett alternativ till vigselformulär utformas som skulle innebära en utvidgning av det nuvarande formulärets innehåll. Vad utskottet nu anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna."

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

"9. beträffande *det borgerliga vigselformuläret* att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1973: 1796 yrkandet 3 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet ovan anfört rörande förslagen om olika alternativ till det nuvarande formuläret."

10. beträffande *de frivilliga familjerådgivningsbyråerna*

av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m), Börjesson i Falköping (c), fru Jonäng (c), herrar Winberg (m) och Olsson i Sundsvall (c), som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 93 som börjar med orden "Utskottet vill" och som slutar på s. 94 med orden "vidare åtgärd" bort ha följande lydelse:

"Utskottet erinrar om att verksamheten vid de frivilliga familjerådgivningsbyråerna bedrivs i huvudsak på samma sätt som vid de offentligt drivna byråerna. I viss omfattning förekommer det samarbete mellan de frivilliga byråerna. Så kan nämnas att ett tiotal byråer med skilda huvudmän och med olika mått av kyrkligt och frikyrkligt inslag har ett gemensamt organ — samarbetsorganet Sveriges kyrkliga och ekumeniska familjerådgivningsbyråer. Några av de frivilliga byråerna uppbär bidrag från kommun eller landstingskommun. Enligt utskottets mening utgör verksamheten vid de frivilliga familjerådgivningsbyråerna ett värdefullt komplement till den i offentlig regi drivna familjerådgivningen. Detta

gäller inte minst i nuvarande läge när utbyggnaden av den i offentlig regi drivna familjerådgivningen inte nått sådan omfattning att den kan motsvara behoven och då det är oviss i vilken takt den fortsatta utbyggnaden kan komma att ske. Såsom motionären framhållit innebär de frivilliga familjerådgivningsbyråerna också en valmöjlighet för människorna. Däri ligger enligt utskottets mening ett självständigt värde som bör tillvaratas.

I likhet med motionären anser därför utskottet att utbyggnaden av de frivilliga familjerådgivningsbyråerna bör fortgå jämsides med att den i offentlig regi drivna familjerådgivningen byggs ut. I ett senare skede torde det — bl. a. på grundval av resultatet av det inom socialutredningen pågående utredningsarbetet angående familjerådgivningens framtida utformning och organisation — få prövas i vilken mån de frivilliga byråerna bör inlemmas i den framtida organisationen.

För att en fortsatt utbyggnad av de frivilliga familjerådgivningsbyråerna skall vara möjlig måste emellertid samhället lämna ekonomiskt stöd till dessa byråer i betydligt större omfattning än som för närvarande sker. I vilka former ekonomiskt bidrag från samhällets sida bör lämnas och vilka kvalitativa krav som därvid bör ställas på den bedrivna verksamheten måste emellertid först bli föremål för närmare utredning. Utskottet anser att en sådan utredning skyndsamt bör komma till stånd.”

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

”14. beträffande *de frivilliga familjerådgivningsbyråerna* att riksdagen med anledning av motionen 1973: 1797 yrkandet 7 hos Kungl. Maj:t begär skyndsamt utredning — genom socialutredningen eller på annat sätt — om ekonomiskt stöd till de frivilliga familjerådgivningsbyråernas verksamhet och fortsatta utbyggnad.”

11. beträffande hänvisning i 14 kap. GB till lagen om medling

av herr Svedberg (s), fröken Anderson i Lerum (s), herr Hammarberg (s), fru Åsbrink (s), herrar Andersson i Södertälje (s), Israelsson (vpk) och fru Nilsson i Sunne (s), som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande som börjar på s. 94 med orden ”Utskottet har” och slutar på s. 95 med orden ”mellan samlevande” bort ha följande lydelse:

”Utskottet har emellertid vid sina överväganden på denna punkt inte kunnat bortse från att de sakkunniga i och för sig anfört vägande skäl för att i GB ha en upplysning om medling. Inom utskottet har därför diskuterats om de av de sakkunniga framförda synpunkterna inte skulle kunna tillgodoses genom att i 14 kap. behålles en paragraf, i vilken ges en hänvisning till att bestämmelser om medling finns intagna i lagen om medling mellan samlevande. Utskottet har dock inte funnit det

lämpligt att som enda återstod av 14 kap. behålla en hänvisning till lagen om medling. Enligt utskottets mening torde detta också vara från ifrågavarande synpunkt onödigt. Utskottet förmodar nämligen att man vid redigeringen av lagboken kommer i fortsättningen — på det sätt som brukar ske i liknande fall — att under 14 kap. i GB ange att kapitlet upphört genom lagen om medling mellan samlevande.”

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

”15. beträffande *hänvisning i 14 kap. GB till lagen om medling* att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1791, såvitt nu är i fråga, beslutar att 14 kap. GB skall upphöra att gälla.”

12. beträffande *införande av institutet betänketid*

av herr Israelsson (vpk), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 99 börjar med orden ”I det” och slutar på s. 100 med orden ”denna del” bort ha följande lydelse:

”I det till motionen 1973: 1793 fogade lagförslaget har i 2 § upptagits en bestämmelse av innehåll att samlevnad upplöses genom endera eller båda parternas skriftliga anmälan hos folkbokföringsmyndighet. Detta innebär att motionärerna har den uppfattningen att betänketid inte skall förekomma ens i de i propositionen föreslagna fallen. Mot bakgrund av principen om att samlevnaden skall vara frivillig är det enligt utskottets mening logiskt att över huvud taget inte uppställa något krav på betänketid utan medge makar en absolut rätt till omedelbar äktenskapsskillnad. Såsom utskottet ovan antytt fordrar emellertid barnens intresse vissa hänsyn. Om parterna har barn bör därför enligt utskottets mening förhastad separation förebyggas. Detta bör dock inte ske med en materiellrättslig reglering om betänketid utan kan, såsom motionärerna föreslagit, tillgodoses med en ändring i de processuella reglerna. Utskottet tillstyrker därför förslaget i motionen 1973: 1793 att bestämmelserna om betänketid skall utgå. Detta föranleder emellertid en omfattande omarbetning av lagförslaget. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att lägga fram förslag därom till 1973 års höstriksdag.”

dels att utskottets hemställan under 24 bort ha följande lydelse:

”24. beträffande *införande av institutet betänketid* att riksdagen med bifall till motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställer att förslag till ändrade bestämmelser på ifrågavarande område i enlighet med vad utskottet förordat föreläggs 1973 års höstriksdag.”

13. beträffande *institutet betänketid*

av fru Åsbrink (s), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 99 med orden ”Utskottet vill” och som slutar med orden ”avstyrker motionsyrkandena” bort ha följande lydelse:

”Utskottet delar motionärernas mening att skilsmässa bör föregås av viss betänketid även i de fall där makarna är ense om att skiljas och inga barn under 16 år finns i familjen. Enligt utskottets uppfattning föreligger det inte något praktiskt behov av att föreskriva olika lång betänketid för skilda typer av situationer. Utskottet ansluter sig därför till de motionärer som föreslagit att betänketiden även i nu avsett fall bör omfatta sex månader.

Med hänsyn till det anförda tillstyrker utskottet, såvitt nu är i fråga, bifall till motionerna 1973: 1799, 1973: 1801 och 1973: 1803. Utskottet avstyrker bifall till motionerna 1973: 1738, 1973: 1778, 1973: 1796 och 1973: 1797 i motsvarande del.”

dels att utskottets hemställan under 25 bort ha följande lydelse:

”25. beträffande *institutet betänketid* att riksdagen — med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas — med bifall till motionerna 1973: 1799 yrkandet 3, 1973: 1801 yrkandet 3 och 1973: 1803 samt med avslag på motionerna 1973: 1738 yrkandet 2, 1973: 1778, 1973: 1796 yrkandet 6 och 1973: 1797 yrkandet 2 för sin del

dels antar 11 kap. 1 § i förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med i nedan angivna som *reservantens förslag* betecknade lydelse,

dels beslutar att 11 kap. 2 § i förslaget skall utgå,

Kungl. Maj:ts förslag

Reservantens förslag

11 kap.

1 §

Är makar ense om att äktenskapet skall upplösas, har de rätt till äktenskapsskillnad. Har make barn under sexton år som står under hans vårdnad, skall äktenskapsskillnaden dock föregås av betänketid.

Vill make att äktenskapet skall upplösas, har han rätt till äktenskapsskillnad efter betänketid.

Om äktenskapsskillnad utan föregående betänketid stadgas i 4 och 5 §§.

2 §

Vill endast en av makarna att äktenskapet skall upplösas, har han rätt till äktenskapsskillnad efter betänketid.”

14. beträffande *institutet betänketid*

av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m), Börjesson i Falköping (c), fru Jonäng (c), herrar Winberg (m) och Olsson i Sundsvall (c), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 99 med orden

”Utskottet vill” och som slutar med orden ”avstyrker motionsyrkandena” bort ha följande lydelse:

”Föredragande statsrådet har själv framhållit att en regel om omedelbar skilsmässa kan sägas innefatta en viss risk för att skilsmässor kommer till stånd på grundval av beslut som inte är fattade efter meget övervägande. Enligt utskottets mening är det angeläget att förhastade skilsmässor förebyggs. Detta framhölls redan i direktiven till familjelagssakkunniga. Att makarna förklarat sig vara ense om att skiljas utesluter inte att beslutet om skilsmässa från endera eller båda makarnas sida tillkommit i affektillstånd i samband med en tillfällig kris i samlevnaden. Man måste i sådana fall räkna med att det av praktiska och psykologiska skäl stundom kan vara svårt för vederbörande att med erforderlig snabbhet ta initiativ till en försoning och till att ansökan om äktenskapsskillnad återtas. En betänketid skulle ge makarna ytterligare möjlighet att söka kontakt med familjerådgivningen och minska risken för att beslut, som kanske strider mot makarnas djupare intentioner, ej tas under förnyat övervägande. Enligt utskottets uppfattning bör det därför i lagen finnas en spärr som hindrar att en gemensam ansökan om skilsmässa automatiskt — utan ytterligare åtgärder från makarnas sida — resulterar i dom på äktenskapsskillnad. I förhållande till förslaget innebär detta att betänketid bör vara obligatorisk även när makar, som är ense om att skiljas, saknar barn under 16 år. Enligt utskottets mening kan dock betänketiden i dessa fall med fördel göras något kortare än eljest. Utskottet ansluter sig till de motionärer vilka förordar att betänketiden i här avsedda fall bör bestämmas till tre månader.”

dels att utskottets hemställan under 25 bort ha följande lydelse:

”25. beträffande *institutet betänketid* att riksdagen — med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas — med bifall till motionerna 1973: 1738 yrkandet 2, 1973: 1778, 1973: 1796 yrkandet 6 och 1973: 1797 yrkandet 2 samt med avslag på motionerna 1973: 1799 yrkandet 3, 1973: 1801 yrkandet 3 och 1973: 1803 för sin del

dels antar 11 kap. 1 och 3 §§ i förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med i nedan angivna som *reservanternas förslag* betecknade lydelse,

dels beslutar att 11 kap. 2 § i förslaget skall utgå

Kungl. Maj:ts förslag

Reservanternas förslag

11 kap.

1 §

Är makar ense om att äktenskapet skall upplösas, har de rätt till äktenskapsskillnad. Har make barn

Vill make att äktenskapet skall upplösas, har han rätt till äktenskapsskillnad efter betänketid.

Kungl. Maj:ts förslag

under sexton år som står under hans vårdnad, skall äktenskapsskillnaden dock föregås av betänketid.

Reservanternas förslag

Om äktenskapsskillnad utan föregående betänketid stadgas i 4 och 5 §§.

2 §

Vill endast en av makarna att äktenskapet skall upplösas, har han rätt till äktenskapsskillnad efter betänketid.

3 §

Betänketid inleddes när makarna gemensamt ansöker om äktenskapsskillnad eller när makes yrkande om äktenskapsskillnad delges andra maken. Har betänketid löpt under minst sex månader, meddelas dom på äktenskapsskillnad, om make framställer särskilt yrkande därom. Har *sådant* yrkande ej framställts inom ett år från betänketidens början, är frågan om äktenskapsskillnad förfallen. Avvisas talan om äktenskapsskillnad eller avskrivs mål därom, upphör betänketiden.

Betänketid inleddes när makarna gemensamt ansöker om äktenskapsskillnad eller när makes yrkande om äktenskapsskillnad delges andra maken. Har betänketid löpt under minst sex månader, meddelas dom på äktenskapsskillnad, om make framställer särskilt yrkande därom. *Om makarna gemensamt ansökt om äktenskapsskillnad och ingen av makarna har barn under sexton år som står under hans vårdnad är det dock tillräckligt att betänketid löpt under minst tre månader.*

Har särskilt yrkande som avses i första stycket ej framställts inom ett år från betänketidens början, är frågan om äktenskapsskillnad förfallen. Avvisas talan om äktenskapsskillnad eller avskrivs mål därom, upphör betänketiden."

15. beträffande bestämmelser om laga kraft

av herr Israelsson (vpk), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 102 med orden "Förslaget i" och slutar med orden "därför motionsförslaget" bort ha följande lydelse:

"Utskottet har i det föregående uttalat sig för att frågan om en viss tids frist för att förhindra förhastade separationer bör lösas på processuell väg. Motionärernas förslag om att upplösning av äktenskap skall vinna laga kraft först efter 30 dagar synes utskottet väl tillgodose detta

önskemål. Utskottet tillstyrker därför motionsförslaget. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att för 1973 års höstriksdag lägga fram förslag som tillgodoser utskottets önskemål.”

dels att utskottets hemställan under 27 bort ha följande lydelse:

”27. att riksdagen beträffande *bestämmelser om laga kraft* i anledning av motionen 1973: 1793 hos Kungl. Maj:t hemställer att förslag till lagändring föreläggs 1973 års höstriksdag i enlighet med vad utskottet förordat.”

16. beträffande *underhållsbidrag*

av herr Israelsson (vpk), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 103 med orden ”Under det” och slutar på s. 104 med orden ”i denna del” bort ha följande lydelse:

”Utskottet anser i likhet med motionärerna att underhållsskyldighet mot f. d. samlevnadspartner bör på sikt och i takt med utjämningen könen emellan avskaffas. Enligt utskottets mening kommer de fullständiga materiella förutsättningarna för underhållsskyldighetens borttagande helt att föreligga först sedan avgörande steg tagits på vägen mot klassamhällets avskaffande. Såsom motionärerna framhåller behövs underhållsbidrag tills vidare för att skydda och kompensera den part som i samlevnaden tvingats eftersätta utbildning och yrke. Utskottet tillstyrker därför motionsförslaget att underhållsskyldighet skall kunna åläggas part om särskilda skäl finns härför. Den bör dock såsom motionärerna föreslagit begränsas till ett år.”

dels att utskottets hemställan under 28 bort ha följande lydelse:

”28. beträffande *underhållsbidrag* att riksdagen med avslag på motionen 1973: 1799, yrkandet 1, och med bifall till motionen 1973: 1793, yrkandet 7 hos Kungl. Maj:t hemställer att förslag till ändrade regler om underhållsbidrag föreläggs 1973 års höstriksdag.”

17. beträffande *egendomsordningen*

av herr Israelsson (vpk), som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 105 som börjar med orden ”De av” och slutar med orden ”denna del” bort ha följande lydelse:

”De av motionärerna berörda rättsreglerna är föremål för familjelagssakkunnigas överväganden och bör därför inte nu ändras. Motionärernas förslag har emellertid enligt utskottets mening stora förtjänster. Utskottet anser därför att detta bör läggas till grund för det fortsatta utredningsarbetet. På grund härav tillstyrker utskottet att motionen i denna del överlämnas till de sakkunniga.”

dels att utskottets hemställan under 29 bort ha följande lydelse:

"29. beträffande *egendomsordningen* att riksdagen i anledning av motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställer att motionen och utskottets betänkande i denna del överlämnas till familjelagssakkunniga för att läggas till grund för det fortsatta utredningsarbetet."

18. beträffande *möjlighet för fadern att få vårdnaden om utomäktenskapligt barn*

av herr Israelsson (vpk), som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande som på s. 108 börjar med orden "Utskottet övergår" och slutar på s. 109 med orden "denna del" bort ha följande lydelse:

"Utskottet övergår därefter till att behandla yrkandena i motionen 1973: 1793. Såsom motionärerna anför är det rättsliga utgångsläget mellan föräldrar inte förutsättningslöst, eftersom vårdnadsfrågan kan prövas endast på faderns ansökan. Med utgångspunkt i grundprincipen att barnets bästa skall vara avgörande i fråga om vårdnaden av detta synes det utskottet logiskt att ingen av föräldrarna bör ha ett legalt företräde till vårdnad om barn. Kommer föräldrarna inte överens om vem som skall ha vårdnaden bör rätten bestämma om denna. Utskottet medger dock att ett sådant system kan medföra vissa komplikationer, eftersom barnet kan komma att sakna vårdnadshavare vid födelsen. Ofta är faderskapet då ännu inte fastställt, vilket självfallet är en förutsättning för att fadern skall kunna få vårdnaden. Enligt utskottets mening bör detta problem kunna lösas genom att barnavårdsnämnden interimistiskt får vårdnaden om barnet till dess vårdnadsfrågan avgjorts. Härigenom skulle man också lösa de problem, som i dag uppstår när barnets blod måste bytas och vårdnadshavaren av religiösa skäl motsätter sig detta.

Utskottet tillstyrker sålunda att vårdnadsreglerna omarbetas i enlighet med vad utskottet nu anför. Detta bör ankomma på Kungl. Maj:t som till 1973 års höstriksdag bör lägga fram förslag till nya lagregler på området."

dels att utskottets hemställan under 31 bort ha följande lydelse:

"31. beträffande *möjlighet för fadern att få vårdnaden om utomäktenskapligt barn* att

a) riksdagen — med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat godkännas — i anledning av motionen 1973: 1793, såvitt nu är i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställer att förslag till ändrade regler om vårdnaden av barn föreläggs 1973 års höstriksdag i enlighet med vad utskottet ovan förordat,

b) att riksdagen avslår motionen 1973: 1796 yrkandet 7."

19. beträffande *möjlighet för ogifta föräldrar att utöva vårdnaden gemensamt*

av herr Sjöholm (fp), fru Lundblad (s) och herr Israelsson (vpk), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 110 börjar med "Utskottet vill" och som slutar på s. 111 med "barnets synpunkt" bort ha följande lydelse:

"Utskottet delar motionärernas uppfattning i motionen 1973: 1779, som sammanfaller med den som omfattats av en majoritet inom de sakkunniga. Det synes oss som om föredragande statsrådet givit till känna enahanda mening när han i propositionen (s. 85) anför följande: 'I fråga om vårdnaden om barn och rätten till den gemensamma familjebostaden bör därför eftersträvas i sak enhetliga regler för alla samlevande oberoende av om samlevnaden sker inom äktenskapets ram eller inte.' Det kan enligt vår mening inte finnas något skäl att förmena den ena av samlevande föräldrar vårdnaden om barn för vilka de gemensamt önskar ta ansvar.

Sakligt sett talar starka skäl för ett möjliggörande av gemensam vårdnad även i de fall där föräldrarna lever åtskilda; yrkande härom har framställts i motionen 1973: 1795. Då emellertid praktiska svårigheter här icke sällan skulle kunna befaras tillstöta avstår vi från yrkande härom men anser att frågan bör ägnas fortsatt uppmärksamhet i de sakkunnigas fortsatta arbete.

Som anförs i motionen 1973: 1779 skulle föräldrarnas gemensamma vårdnadsrätt över barn utom äktenskapet kunna göras beroende av att de anmäler sin önskan till myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer, varvid frågan om vårdnaden i samband med separation bör kunna lösas i samma ordning som betr. barn i äktenskap. Utgångspunkten bör vara att förhållandet mellan barnet och dess föräldrar i samma faktiska familjesituation också rättsligt skall vara densamma vare sig föräldrarna är gifta eller inte. Ett nytt steg skulle därmed tagits mot att familjerättsligt jämställa barn födda utom äktenskapet med barn i äktenskap.

Utskottet tillstyrker att de föreslagna bestämmelserna införes under 6 kap. FB i en ny 12 a §. Stadgandets lydelse framgår av utskottets hemställan under punkten 32. Den föreslagna ändringen för med sig följdändringar i 11 kap:s regler om förmynderskap, 1 och 2 §§."

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 111 börjar med "Mot bakgrund" och som slutar på s. 112 med "Kungl. Maj:ts sida" bort utgå.

dels ock att utskottets hemställan under 32 bort ha följande lydelse:

"32. beträffande *möjlighet för ogifta föräldrar att utöva vårdnaden gemensamt* att riksdagen — med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat oförändrad antas — med bifall till motionen 1973: 1779 och med anledning av motionerna 1973: 1793, såvitt nu är i fråga, och 1973: 1795 för sin del

a) beslutar att i förslaget till lag om ändring i föräldrabalken skall införas i 6 kap. en ny 12 a § med i nedan angivna som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Reservanternas förslag

6 kap.

12 a §

Vilja sammanboende föräldrar till barn utom äktenskap att barnet skall stå under deras gemensamma vårdnad, äge de göra anmälan härom till myndighet, som Konungen bestämmer. Efter sådan anmälan skall i fråga om vårdnaden om barnet även vad som stadgas i 1 och 5—9 §§ med avseende på vårdnad om barn i äktenskap gälla i tillämpliga delar.

Vad i första stycket sägs skall gälla även i fråga om barn i äktenskap, vars föräldrar sammanbo efter dom på äktenskapsskillnad. Bestämmelserna i 1—10 §§ skola därvid gälla i tillämpliga delar.

b) antar 11 kap. 1 och 2 §§ i förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med i nedan angivna som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

11 kap.

1 §

För underårigt barn i äktenskap vare föräldrarna förmyndare. Dör en av föräldrarna, eller kan någon av dem enligt 4 § icke vara förmyndare, eller varder någon av dem entledigad från förmyndarskapet, vare den andre barnets förmyndare.

Dömes till äktenskapsskillnad mellan föräldrarna, vare den barnets förmyndare, som skall hava vårdnaden om det. Varder eljest förordnat att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, vare han ock förmyndare.

Dömes till äktenskapsskillnad mellan föräldrarna, vare den barnets förmyndare, som skall hava vårdnaden om det; *och skola bestämmelserna i första stycket gälla, om barnet efter föräldrarnas anmälan enligt 6 kap. 12 a § andra stycket står under deras gemensamma vårdnad. Varder eljest för-*

Nuvarande lydelse

För underårigt barn utom äktenskap vare modern förmyndare. Har vårdnaden om barnet tillagts fadern, vare han dess förmyndare.

Reservanternas förslag

ordnat att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, vare han ock förmyndare.

2 §

För underårigt barn utom äktenskap vare modern förmyndare. Har vårdnaden om barnet tillagts fadern, vare han dess förmyndare. *Står barnet efter föräldrarnas anmälan enligt 6 kap. 12 a § första stycket under deras gemensamma vårdnad, skall vad som stadgas i 1 § med avseende på barn i äktenskap gälla i tillämpliga delar.*

20. beträffande *umgängesrätt*

av herr Israelsson (vpk), som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 113 som börjar med "Även om" och som slutar på s. 114 med "motionen 1973: 1798" bort ha följande lydelse:

"Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att motionärens förslag om ett bötesstraff i förevarande fall kan vara ett ändamålsenligt medel för att åstadkomma rättelse. Utskottet biträder likaså motionärens förslag om att domstol i samband med beslut i vårdnadsfrågan skall fastställa regler för umgängesrättens utövande."

dels att utskottets hemställan under 33 bort ha följande lydelse:

"33. beträffande *umgängesrätt* att riksdagen — med förklaring att propositionen i denna del inte kunnat i oförändrat skick godkännas — med bifall till motionen 1973: 1798 beslutar att ändra 6 kap. 10 § föräldrabalken och för sin del anta stadgandet i nedanstående såsom *reservantens förslag* angivna lydelse:

Nuvarande lydelse

Fader eller moder, som är skild från vårdnaden, må ej betagas tillfälle till umgänge med barnet, med mindre *särskilda omständigheter föranleder därtill. Nöjes*

Reservanternas förslag

6 kap.

10 §

Fader eller moder som är skild från vårdnaden må ej betagas tillfälle till umgänge med barnet med mindre *att synnerliga skäl därtill äro. I samband med beslut i vård-*

Nuvarande lydelse

han ej med vad som härom bestämmes av den som har vårdnaden, skilje rätten dem emellan.

Reservanternas förslag

nadsfrågan fastställer rätten regler för umgängesrättens utövande.

Vårdnadshavare, som i upprepade fall åsidosätter rättens beslut, dömes till böter.”

21. beträffande homosexuellas samlevnad

av herrar Lidgard (m) och Winberg (m), som i fråga om *utskottets motivering* anser

att den del av utskottets yttrande på s. 116 som börjar med ”Utskottet vill dock” och slutar med ”anses tillgodosett” bort ha följande lydelse:

”Utskottet vill framhålla att det från samhällets synpunkt ej finns något att erinra emot samlevnad mellan personer av samma kön. Utskottet hänvisar även till vad socialstyrelsen med flera remissinstanser anfört i denna fråga (prop. s. 214). Genom vad utskottet nu anfört får syftet med motionsyrkandet anses tillgodosett.”

Särskilda yttranden**1. beträffande allmänna synpunkter på äktenskapet**

av herrar Wiklund i Stockholm (fp), Börjesson i Falköping (c), Sjöholm (fp), fru Jonäng (c) och herr Olsson i Sundsvall (c), som anför:

Utskottet framhåller att det — med hänsyn till de nordiska folkens nära samhörighet — är värdefullt om en rättslikhet mellan de nordiska ländernas lagstiftning, som uppnåtts inom ett centralt område, kan bevaras. Utskottet anför vidare att den nordiska rättslikheten på äktenskapsrättens område varit av stort värde mot bakgrund av den ökade rörligheten över gränserna. Vi vill understryka dessa synpunkter.

Vi finner det beklagligt att man under arbetet med den nu aktuella reformen av den svenska giftermålsbalken inte lyckats åstadkomma större nordisk rättslikhet än vad som nu blir fallet. Likaså hade det varit av stort värde om man kunnat ta ställning till hela familjerättslagstiftningen i ett sammanhang. Reformarbetets uppdelning på två etapper har emellertid bedömts möjligt att acceptera vid remiss- och lagrådsbehandlingen. Trots bristerna i dessa avseenden har vi därför accepterat att en förändring av giftermålsbalken nu genomföres.

Den nuvarande giftermålsbalken har utan större ändringar varit gällande drygt ett halvsekel. På grund av de förändringar i samhället och i människors levnadsförhållanden och värderingar som skett under denna period föreligger ett klart reformbehov. Vi har sålunda i stort godtagit det föreliggande förslaget till ändringar i giftermålsbalken.

Inför nästa etapp i detta reformarbete finns det skäl att slå fast vissa principiella synpunkter.

Beträffande den nordiska rättslikheten har utskottet betonat betydelsen av att man i det fortsatta reformarbetet prövar möjligheten att få likartade nordiska bestämmelser i de avsnitt, som återstår att utreda. Vi vill starkt understryka vikten av att så sker.

En utgångspunkt för det fortsatta reformarbetet på familjerättens område måste vara att familjelivet skall främjas och att äktenskapet kommer att bestå som en för det stora flertalet lämplig samlevnadsform.

Den rättsliga regleringen av samlevnad i äktenskapets form bidrar till att skydda den svagare parten och till att skapa en ökad stabilitet i familjelivet. Denna stabilitet har ett grundläggande värde både för den enskilda människan och för samhället.

Tanken på lagstiftningens neutralitet mellan olika samlevnadsformer har spelat en viktig roll i debatten kring familjerätsreformen. Denna tanke kan emellertid inte accepteras utan viktiga reservationer och preciseringar. Som familjelagssakkunniga framhållit är det inte tänkbart att familjerätten iakttar neutralitet mellan olika samlevnadsformer, om man — i likhet med vad som anförs i utredningens direktiv — önskar bevara äktenskapets centrala ställning i familjerätten. Däremot bör man, som bl. a. framhålles i motion 1973: 1791, i främst skatte- och sociallagstiftningen eftersträva neutralitet mellan olika samlevnadsformer, dvs. så långt det är möjligt utgå från den faktiska familjesituationen.

Det har i olika sammanhang framhållits att både skattesystemet och olika slag av ekonomiskt samhällsstöd fått sådan utformning, att makar i äktenskap i vissa fall kan vara sämre ställda än samboende ogifta. Detta kan inte accepteras. Skatte- och sociallagstiftningen bör i dessa sammanhang vara neutral och någon diskriminering av äktenskapet får inte förekomma.

Vi noterar att utskottet uttalar, att familjelagssakkunniga vid sitt utarbetande av ett förslag till ändrade regler för äktenskapets ekonomiska rättsverkningar måste undersöka hur dessa regler förhåller sig till annan lagstiftning, som ekonomiskt påverkar äktenskapet. Vi utgår från att man i samband härmed söker åstadkomma en sådan utformning av skatte- och sociallagstiftning, att neutralitet uppnås mellan olika samlevnadsformer.

Vid övervägandena om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar bör ett huvudmotiv vid reglernas utformning vara att värna om den svagare parten.

I dagens samhälle består äktenskapen alltjämt i stor utsträckning av parter som inte kan betecknas som ekonomiskt självständiga och jämlika. Vanligen är kvinnans situation oförmånlig i jämförelse med mannens. På grund av traditionellt betingade skillnader i utbildningsnivå och förvärvsintensitet, som fortfarande råder mellan män och kvinnor, kommer många kvinnor inte att inom överskådlig tid vara ekonomiskt

oberoende. Särskilt påtagligt är detta i äldre äktenskap. Dessa förhållanden måste beaktas vid det fortsatta reformarbetet.

Man kan sålunda inte bortse från att ofullkomligheter och brister i samhället kan omöjliggöra en i och för sig önskvärd rättslig nyordning. Möjligheten att genom äktenskapslagstiftningen styra utvecklingen i önskvärd riktning ter sig i själva verket — om man samtidigt skall skydda den svagare parten — som ganska begränsad. Detta innebär dock inte att man bör avstå från att använda lagstiftningen om äktenskapet och familjen som instrument i reformsträvandena.

Med det anförda vill vi inför det fortsatta reformarbetet på äktenskapsrättens område sålunda särskilt understryka vikten av ett förbättrat nordiskt samarbete och att neutralitet skall eftersträvas mellan olika samlevnadsformer vad gäller skatte- och sociallagstiftning.

Utgångspunkt för arbetet bör vara att främja familjelivet och utforma äktenskapet så att det kan bibehålla sin centrala ställning som en för det stora flertalet lämplig samlevnadsform.

2 *beträffande behörighet att medla*

av fru Åsbrink (s), som anför:

Med anledning av det avsnitt av propositionen nr 1973:32 som talar om medling konstateras först att den för hela propositionen utmärkande tendensen att "avdramatisera" äktenskapet, såväl dess ingående, dess villkor och dess upplösning, präglas av medkänsla med de individer som bland annat på grund av vissa bestämmelser i den nu gällande lagen om skilsmässoförfarandet känt sig tvingade eller rent av kränkta och som upplevt en skilsmässa som en stor personlig tragedi genom att deras privatliv prigrivits inför utomstående.

Som ett led i denna strävan har det i gällande lag påbjudna obligatoriska medlingsförfarandet i den nya lagen gjorts frivilligt. Propositionen rymmer förslag om utseende av visst antal borgerliga medlare.

Tyvärr synes propositionen här som på vissa andra ställen bortse från deras situation och syn vilka betraktar äktenskapet utifrån en religiös livsåskådning. I en i och för sig förståelig önskan att vidga lagens register till förmån för de individer, som icke delar en religiös livssyn, har man i propositionen krympt registret på bekostnad av dem som utifrån sin religiösa åskådning betraktar äktenskapet som ett djupt förpliktande steg i livet, hyllar ett livslångt äktenskap och därför om allvarliga slitningar uppstår i samlivet upplever en eventuell skilsmässa som en djup tragik. Det synes mig vara samhällets plikt att dessa kontrahenter skall ha möjlighet att uppsöka en medlare som har särskilda förutsättning att möta dem med förståelse. En präst eller en pastor i just den kyrka kontrahenterna tillhör har här ett avgjort försteg som medlare framom alla andra.

Man invänder att eftersom all medling är frivillig, spelar det ingen

roll vem kontrahenterna uppsöker. Häremot kan man invända att det i så fall strängt taget är meningslöst att utse någon medlare alls. När nu propositionen förutsätter tillsättandet av medlare bör i konsekvensens namn också de religiösa behov av en medlare på deras egen våglängd stå klart. Från denna utgångspunkt vidhåller jag att det skulle vara mest rättvist att behålla principen från nu gällande lag och förklara präster samt pastorer i samfund med vigselrätt äga behörighet som medlare i överensstämmelse med vad som stadgas i den nu gällande lagen.

3. beträffande vilka som skall utses till medlare

av fröken Anderson i Lerum (s), som anför:

Medling mellan makar som önskar upplösa sitt äktenskap är en viktig och känslig fråga som kräver både takt, människokännedom och förmåga till inlevelse från medlarens sida. Val av medlare bör därför ske med största möjliga omsorg.

Föredragande statsrådet har i proposition 1973: 32 pekat på lämpligheten att tillvarata den erfarenhet som präster inom svenska kyrkan och i frikyrkosamfunden fått som medlare. Säkert finns det också åtskilliga borgerliga medlare som förvärvat denna erfarenhet.

För vissa människor är det naturligt att ifråga om medling vända sig till någon med religiös anknytning, för andra inte. Med hänsyn härtill måste det vara riktigt att man i varje fall i större kommuner utser flera medlare. Vid valet av dessa bör personliga egenskaper tillmätas större betydelse än yrkes- eller samfundstillhörighet.

4. beträffande processuella bestämmelser angående betänketid

av herr Börjesson i Falköping (c), fru Jonäng (c) och herr Olsson i Sundsvall (c), som anför:

I motionen 1973: 1791 har bl. a. tagits upp frågan om domstolsproceduren vid äktenskapsskillnad på ansökan av makar som är ense och inte har barn under 16 år. Motionen bygger i denna del på tanken att samhället inte har anledning att föreskriva särskild betänketid annat än av hänsyn till den andra maken eller minderåriga barn *men att* tjälva domstolsproceduren bör utformas på ett sätt som beaktar mänskliga faktorer, såsom risk för beslut som fattats utan klarhet om konsekvenserna eller eljest förhastat. Det framhålls som särskilt angeläget att tänka på den svagare parten och beakta att reglerna för äktenskapets ekonomiska rättsverkningar ännu inte blivit översedda.

Vi delar den principiella syn som kommit till uttryck i motionen. Enligt vår mening har motionen lämnat ett konstruktivt bidrag till diskussionen i den omtvistade frågan om förutsättningarna för äktenskapsskillnad i de fall som nyss angetts. Motionens tankegång borde ha kunnat utvecklas till en från olika synpunkter godtagbar lösning av denna viktiga fråga. Det hade enligt vår mening varit värdefullt om frågan

kunnat lösas i ett någorlunda brett samförstånd. Som utskottets skrivning klart visar har emellertid intresse saknats hos utskottets övriga ledamöter för en sådan lösning.

I det läge som inträtt har vi avstått från att reservera oss för motionens förslag och därmed ytterligare komplicera frågan. Vi har i stället valt att ansluta oss till det av de övriga förslagen, som bäst tillgodoser synpunkterna i motionen 1973: 1791. Detta finner vi vara förslaget om tre månaders betänketid i nu avsedda fall. Särskilt med hänsyn till att frågorna om de ekonomiska konsekvenserna av äktenskapsskillnad inte kan bedömas i detta sammanhang till följd av den uppläggning, som regeringen valt för reformarbetet, finner vi att varsamhetsskäl gör en sådan lösning godtagbar trots de rent principiella invändningar som kan resas mot betänketid i dessa fall.

Mot den angivna bakgrunden finner vi ingen anledning att ingå på någon kritik av utskottets skrivning om det här berörda förslaget i motionen 1973: 1791. Vi inskränker oss till att uttala, att utskottet enligt vår mening inte anfört några bärande sakskaäl utan i stället förbigått det väsentliga i förslaget.

5. beträffande *möjlighet för fadern att få vårdnaden om utomäktenskapligt barn*

av herrar Lidgard (m) och Winberg (m), som anför:

Utskottet har anslutit sig till förslaget i propositionen att vårdnad om barn utom äktenskap skall kunna överföras till fadern om det finns skäligt med hänsyn till barnets bästa. Vi finner det principiellt riktigt att en tvist mellan föräldrarna om vem som skall ha vårdnad om barnet skall bedömas helt med hänsyn till barnets bästa och biträder därför utskottets ställningstagande.

Det kan dock komma att föreligga åtskilliga fall till domstolarnas bedömning då väsentliga svårigheter föreligger att avgöra vad som skall anses som barnets bästa. Detta gäller särskilt, som några remissinstanser påpekat, när den ena av föräldrarna, i regel kanske fadern, kommer från en helt annan kulturmiljö med t. ex. för nordiska förhållanden främmande uppfattningar om barns (inte minst flickors) uppfostran, utbildning m. m. men likväl kan bcreda barnet en god uppväxt enligt de värderingar som råder i denna andra kulturkrets. Det kan komma att dröja tämligen lång tid innan någon rättspraxis hunnit utbilda sig på detta område. Det hade varit önskvärt att i denna och liknande frågor om vad som kan anses vara barnets bästa mer utförliga motivuttalanden skett under lagstiftningsarbetets gång. Även om svårigheter kan råda att ge entydiga riktlinjer för bedömningen i angivna konfliktsituationer hade det enligt vår mening för såväl de rättsskipande organen som för de enskilda parterna varit erforderligt med någon form av vägledning.

6. beträffande *samlevnad mellan flera parter än två*

av herr Israelsson (vpk) som anför:

Samlevnad mellan mer än två parter är ingen ny företeelse. Sådan samlevnad har förekommit i det gamla agrara samhället och förekommer fortfarande i mindre industriellt utvecklade länder. Dessa samlevnadsformer har dock annan karaktär än de som nu i viss mån börjat förekomma inom industrisamhället. Den äldre storfamiljen var i första hand betingad av försörjningshänsyn.

Som framhållits i motionen 1973: 1793 är det för tidigt att socialt utvärdera familjer med samlevnad mellan mer än två parter i vårt nuvarande samhälle. Det kan också förefalla svårt att tillskapa ett regelsystem som kan reglera dylika samlevnadsformer. Vid de familjelagsakkunnigas fortsatta arbete ter det sig önskvärt att även dessa samlevnadsformer tas i beaktande och att samlevnadsformen legalt erkännes. Det är i detta sammanhang betydelsefullt att möjligheterna att träffa avtal mellan de deltagande parterna överses. Ett för dylik samlevnad formaliserat avtalssystem bör grundas i lag. Om avtal nu träffas kan part riskera att avtalet ej kan vinna det legala regelsystemets stöd och sålunda sakna laglig verkan. Denna risk bör kunna undanröjas.

7. av herrar Lidgard (m) och Winberg (m), som anför:

Utskottet har avstyrkt yrkandet i motionen 1973: 1789 om avslag på propositionen. Vi har i reservationen nr 1 framställt yrkande om avslag. Emellertid har vi, sedan vårt yrkande om avslag avstyrkts av utskottet, deltagit i behandlingen av propositionen och framställt vissa ändringsyrkanden, vilka i de fall där de icke vunnit majoritet inom utskottet framgår av avgivna reservationer. När det gäller utskottets motivering har vi i något fall avgivit reservation i frågor av mer principiell innebörd. Detta innebär emellertid inte att vi ställer oss bakom varje formulering i olika detaljer i motiveringen i övrigt. Det har — beroende på det forcerade tempo med vilket lagförslagen måst behandlas i utskottet — icke varit möjligt att avge reservation i varje sådant fall. Vi vill markera detta förhållande genom detta särskilda yttrande.

*Bilaga 1***Förslag 1****Lag om samlevnad**

1 §

Samlevnad mellan två parter ingås genom parternas gemensamma skriftliga anmälan till folkbokföringsmyndighet samt efter vederbörlig hindersprövning.

2 §

Samlevnad upplöses genom endera eller båda parternas skriftliga anmälan hos folkbokföringsmyndighet. Upplösning vinner laga kraft tretio dagar efter det att folkbokföringsmyndighet mottagit anmälan.

3 §

I registrerad samlevnad är sådan tillgång eller skuld gemensam som parterna respektive förvärvat eller ådragit sig under tid samlevnaden varat eller vilken parterna i övrigt förvärvat eller ådragit sig på grund av gemensamt ändamål. Övriga tillgångar och skulder är enskilda. Parter kan genom inbördes överenskommelse besluta om annan fördelning.

4 §

Samlevnad som ej registrerats liksom samlevnad mellan flera parter än två regleras genom enskild överenskommelse mellan parterna, såvitt intet särskilt därom finnes stadgat i lag. Handling rörande sådan överenskommelse må av part deponeras hos rätten.

5 §

I samband med upplösning av registrerad samlevnad kan part förpliktas utgiva underhåll till andra parten, om särskilda skäl talat härför. Underhållsskyldighet må ej omfatta längre tid än ett år.

6 §

I äktenskap ingångna före 1 januari 1974 gäller beträffande makars rättsförhållande vad som stadgats i 1920 års giftermålsbalk med däri gjorda ändringar.

Genom skriftlig anmälan från makarna till folkbokföringsmyndighet övergår äktenskap till samlevnad varom i 1—3 §§ stadgas.

Förslag 2**Lag om ändring av föräldrabalken****1 §**

Barn till samlevande föräldrar står under föräldrarnas vårdnad enligt vad nedan sägs till dess det fyllt 20 år eller ingått registrerad samlevnad.

7 §

För barn till föräldrar som sammanleva utövas vårdnaden av föräldrarna gemensamt. Ha föräldrarna ej sammanlevt eller har deras samlevnad upphört, beslutar rätten om vårdnaden. Äro föräldrarna ense, förordnar rätten i enlighet härmed, såvida det ej är uppenbart stridande mot barnets bästa. Äro föräldrarna oense, beslutar rätten efter vad man med hänsyn till barnets bästa i varje särskilt fall finner skäligt.

Ovanstående förslag till paragrafer ersätter även föräldrabalkens 6 kap. 12 § mom. 1 och 3 samt 8 kap. 1 §.

*Bilaga 2***Förslag till finsk reform av äktenskapslagstiftningen**

I februari 1973 har den i november 1970 tillsatta finska äktenskapslagskommittén i ett delbetänkande lagt fram sitt förslag till reform av äktenskapslagstiftningen. I betänkandet föreslås civil vigsel som den enda formen för ingående av äktenskap. Då äktenskapet uppfattas som en frivillig samlivsform bör enligt kommittén samhället inte heller uppställa hinder för äktenskapets upplösning i det fall att det inte längre uppfyller sin uppgift. Som grund för äktenskapsskillnadsdom skulle sålunda utan utredning av skulden eller söndringen inför domstol räcka enbart makes krav på äktenskapets upplösning. Till reformens centrala målsättningar hör makarnas likvärdighet och principen om ekonomisk självständighet och på dessa principer har kommittén även byggt sina förslag om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar.

Kommittén, som består av 15 medlemmar, har dock inte varit enhällig. I sex reservationer har elva av kommitténs medlemmar anmält avvikande åsikter. Utbredd bland reservanterna är framför allt åsikten att medborgarna bör få rätt att välja mellan civil och kyrklig vigsel och att den nya lagstiftningen inte bör befrämja brådstörtade och oöverlagda skilsmässor, vilket det skilsmäsoförfarande majoriteten föreslår anses kunna leda till. Sex av kommitténs medlemmar har helt eller delvis omfattat kommittéordförandens reservation i detta hänseende. Han föreslår att möjligheten att välja mellan civil och kyrklig vigsel skall bibehållas och att för makar, som inte levat åtskilt under de två senaste åren, skall stadgas sex månaders betänketid, även då makarna meddelat att de är eniga om skilsmässan.

Fyra kommittémedlemmar, som kan räknas till kommitténs radikala-re falang, betecknar kommitténs förslag som ett framsteg, men påpekar samtidigt att majoriteten huvudsakligen nöjt sig med att upphäva föråldrade stadganden, som ostridigt kan påvisas vara obrukbara, men att kommittén inte vågat sig på nya alternativ och förslag till lösning av de centrala och svåra problem som förekommer inom och utanför äktenskapet. Kommittén har enligt reservanterna sålunda inte ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt frågan om tryggheten av barnens utkomst, bostadsproblemet, relationerna mellan barn och föräldrar och söndringen på grund av utkomstsvårigheter. Utanför reformen har dessutom helt och hållet lämnats andra former av familjebildning än äktenskapet. Reservanterna anser att samhället borde förhålla sig neutralt till familje-

bildningen och inte ge endast en av dess former en favoriserad ställning.

Nedan återges kommitténs motiveringar och förslag till sina huvuddelar i koncentrerad form.

Trolovningen

En komparativrättslig granskning visar att trolovningen allmänt har förlorat sin betydelse som rättsligt institut. Kommittén föreslår därför att i den nya lagstiftningen inte mera intas stadganden om trolovning. Trots detta skulle trolovningen kunna bibehållas såsom ett av sed reglerat socialt institut.

Prövning av äktenskapshinder

Det nuvarande lysningsförfarandet slopas och ersätts med en prövning av äktenskapshindren. Prövningen övertas av de lokala befolkningsregistermyndigheterna. Offentligt kungörande av äktenskapsavsikten är inte mera nödvändig.

Äktenskapets ingående

Äktenskapet är enligt kommittén i första hand ett samhälleligt institut. Därför är det naturligt att ingående av äktenskap sker under medverkan av civil myndighet. Det nuvarande på valfrihet grundade systemet kan, framhåller kommittén, påvisas vara förknippat med olägenheter, vilka kan undvikas genom att stadga att civil vigsel är den enda formen för ingående av äktenskap. Den i äktenskapslagen för trossamfund medgivna rätten att uppställa tilläggsförutsättningar och begränsningar för ingående av äktenskap, vilka den världsliga lagstiftningen inte känner till, har, påpekas det, gett dessa samfund makten att bestämma förutsättningarna för ingående av äktenskap, vilken dock utslutande borde tillkomma samhällets lagstiftande organ. Den kyrkliga vigseln kan därtill kränka vigselförrättarens samvetsfrihet såsom det visat sig i fråga om vigandet av fränskilda.

Vigselns form och vigselmyndigheternas förfarande skulle mot denna bakgrund regleras i enlighet med följande principer:

Äktenskapet bör ingås inför myndigheterna. De som ämnar ingå äktenskap bör om sig själva uppge nödiga personuppgifter åt myndigheten, som konstaterar deras identitet och rätt att sinsemellan ingå äktenskap. De som ämnar ingå äktenskap bör i varderas närvaro inför myndigheten avge överensstämmande viljeförklaringar, som avser ingående av äktenskap. Avtalet om ingående av äktenskap bör göras skriftligt t. ex. på av myndigheten ifyllt formulär, vilket sakägarna såsom avtalsparter undertecknar och som vigselmyndigheten med sin namnskrift bekräftar. De som så önskar bör beredas tillfälle att ingå äktenskap även som en solenn förrättning.

Äktenskapsåldern

Såsom minimiålder för ingående av äktenskap fastställs för såväl män som kvinnor 18 år. En sådan reglering skulle medverka till att förverkliga de målsättningar, som bör anses godtagbara vid regleringen av såväl äktenskapsåldern som den allmänna myndighetsåldern. Samtidigt tillfredsställs bättre än för närvarande kraven på såväl nordisk som internationell enhetlighet.

Dispenssystemet

Vid övervägningen av möjligheten för personer, som är yngre än 18 år, att undantagsvis ingå äktenskap borde, framhåller kommittén, dispenssystemet centralt ses som ett förfarande, vars ändamål är att utreda huruvida de, som ämnar ingå äktenskap, i verkligheten förmår bilda en självständig och fungerande familjeenhet. Som beslutande myndighet härvidlag föreslår kommittén t. ex. social- och hälsovårdsministeriet, som vid avgörandet alltid bör höra socialnämnden i sökandens hemkommun. Därtill bör även minderårigs förmyndare alltid beredas tillfälle att uttala sin uppfattning om det tillärnade äktenskapet. Som minimiåldersgräns i dispenssystemet föreslår kommittén t. ex. den i sexualbrottslagstiftningen stadgade 14 års basåldern eller 15 år.

Kommittén anser vidare att föräldrarnas samtycke inte längre skall gälla såsom förutsättning för att minderårig, som uppnått stadgad äktenskapsålder 18 år, skall få ingå äktenskap. Enligt kommitténs uppfattning kan nödvändigheten av föräldrarnas samtycke inte i tillräcklig mån motiveras genom att vädja till äktenskapets ekonomiska verkningar eller behovet att skydda den minderårigas förmögenhet. Föräldrarnas deltagande i fattandet av äktenskapsbeslut kan, framhåller kommittén, inte heller grundas därpå att en person som uppnått stadgad äktenskapsålder inte förmår i tillräcklig utsträckning bedöma det förestående äktenskapets verkningar. Det kan härtill ytterligare tilläggas att ett förslag om sänkning av myndighetsåldern till 18 år eller densamma som den föreslagna äktenskapsåldern kommer att föreläggas riksdagen inom kort.

Äktenskapshindren

Stadgandena om äktenskapshindren föreslås bli uppluckrade. I enlighet med vad som föreslagits i Sverige skulle halvsyskons släktskapsförhållande stadgas som ett äktenskapshinder från vilket det skulle vara möjligt att bevilja undantag. Förbudet att ingå äktenskap mellan personer, av vilka den ena är den andras brors eller systers avkomling, föreslås bli slopat. Som äktenskapshinder skulle inte heller mera betraktas svågerförhållande eller adoptivbarnsförhållande. Sinnessjukdom eller oligofeni skulle utgöra äktenskapshinder i de fall då personen på denna grund är ställd under förmynderskap. Omyndigförklarade personer skulle dock ges möjlighet att få myndighets tillstånd till ingående av äktenskap.

Äktenskapets upplösning

Vid reformeringen av äktenskapets upplösning bör enligt kommitténs uppfattning utgångspunkten vara äktenskapets karaktär av en på inbördes hängivenhet baserad frivillig samlivsform mellan två jämbördiga människor. Utgående härifrån bör samhället inte ställa hinder för äktenskapets upplösande om det inte längre uppfyller sin uppgift. Orsaken till att make kommit till slutsatsen att han eller hon vill upplösa äktenskapet skulle inte mera ha någon betydelse. Utredandet av skulden eller söndringen inför domstol skulle därför inte heller vara av nöden. Som grund för äktenskapsskillnadsdom skulle alltså förslå enbart makes i sitt käromål framförda krav på äktenskapets upplösning.

Om makarna är eniga om äktenskapsskillnad skulle domstolen på deras ansökan förklara äktenskapet upplöst. Makarna bör dock båda anmäla sin vilja inför domstolen personligen ifall inte domstolen av synnerliga skäl anser att personligt hörande inte behövs.

Om emellertid den andra maken motsätter sig äktenskapsskillnad eller om makarna har minderåriga barn är det för att trygga deras rättmätiga intresse nödvändigt att reservera en särskild betänketid — kommittén föreslår sex månader — under vilkas förlopp makarna ännu har möjlighet att underhandla om till äktenskapsskillnaden anslutna frågor samt om ordnandet av barnens vård och underhåll. I det fall att makarna överenskommit om sina icke 16 år fyllda barns underhåll och vård på ett tillfredsställande sätt, skulle betänketid dock inte erfordras. Betänketid skulle inte heller komma i fråga då makarna på grund av söndringen bött åtskilt under det närmast gångna året. Under betänketiden skulle makarna inte vara tvungna att bo åtskilt. Hemskillnadsinstitutet skulle på grund av regleringen med betänketid bli onödigt.

Makes underhåll

Då en av äktenskapslagstiftningsreformens centrala målsättningar är förverkligandet av makars likvärdighet och principen om ekonomisk självständighet står enligt kommittén en efter äktenskapets upplösning fortgående underhållsskyldighet gentemot den andra maken inte i samklang med denna målsättning. Slutsatsen härav är att ifall skild make inte själv förmår förtjäna sitt uppehälle så faller det primära ansvaret för utkomstens ordnande på samhället och inte på maken såsom enligt gällande lagstiftning är fallet. Kommittén uppställer härvid som primärt mål en komplettering av det allmänna skyddet vid arbetslöshet och arbetsoförmåga sålunda att skild make, som är i behov av underhåll, skall ha möjlighet att anhålla om ett tillräckligt stöd enligt huvudregeln ur dessa system. Intill dess detta mål kan nås är det dock enligt kommittén inte motiverat att upphäva makarnas inbördes underhållsplikt. Det privaträttsliga underhållet skulle dock komma i fråga först i andra

hand, m.a.o. som ett tilläggsskydd samt i begränsad omfattning endast som övergångsskydd.

Kommittén föreslår utgående härifrån följande regleringar:

Utkomsten för sådan person, som efter äktenskapsskillnaden på grund av arbetslöshet eller arbetsoförmåga inte kan livnära sig själv, skulle i första hand ordnas inom ramen för det allmänna socialskyddet. Närmast skulle då komma i fråga en komplettering av de för sjukdom, arbetsoförmåga och arbetslöshet stadgade ersättningssystemen. De nuvarande skolnings- och studiestödssystemen skulle utsträckas till att omfatta även personer, som på grund av äktenskapsskillnad är i behov av utbildning. Den privaträttsliga underhållsskyldigheten skulle komma i fråga endast som ett tilläggsskydd. Enligt huvudregeln skulle detta begränsas till ett övergångsskydd för högst tre år. Långtidsskydd skulle kunna ges endast i undantagsfall. Eftersom skuldfrågan inte längre skulle behandlas i äktenskapsskillnadsprocessen skulle den inte heller längre inverka på underhållsskyldigheten.

Makarnas egendomsförhållanden

Den av kommittén föreslagna huvudprincipen för makars egendomsordning är att den bör grunda sig på särförmögenhet. Vardera maken skulle m.a.o. bestämma över den egendom, som make förvärvat eller på annat sätt erhållit såväl före som under äktenskapet.

Utgående härifrån föreslår kommittén följande regler för delningen av egendomen, när äktenskapet upplöses genom äktenskapsskillnad:

Den egendom, som makarna förvärvat under äktenskapet skiftas enligt huvudregeln jämnt mellan makarna.

Den egendom, som tillhör make vid äktenskapets ingående, kvarstår i makens ägo också efter äktenskapsskillnaden. Make skulle också behålla den egendom som han under äktenskapet erhållit som arv, gåva eller på grund av testamente.

Från dessa regler skulle man dock kunna avvika på basen av behovsprövning. Främst skulle sådan behovsprövning krävas för att trygga den i socialt hänseende i svagare ställning befintliga makens samt de minderåriga barnens skydd.

Ät makarna bör lämnas möjlighet att i äktenskapsförord förordna att under äktenskapet anskaffad egendom inte skall skiftas då äktenskapet upplöses. Makarna bör också såsom för närvarande är fallet ha rätt att avtala om egendomens fördelning med tanke på äktenskapsskillnad efter det att äktenskapets upplösning blivit uppenbar. Avtalet skulle även på samma sätt som för närvarande är fallet kunna jämkas till skälighet.

Kommittébetänkandet har nu remitterats för utlåtande till olika instanser och organisationer varefter kommittén fortsätter sitt arbete och utarbetar ett lagförslag i saken.

Innehållsförteckning

<i>Propositionen</i>	1
<i>Propositionens huvudsakliga innehåll</i>	2
<i>Lagförslagen</i>	4
<i>Motionsyrkandena</i>	38
<i>Motivering till förslagen</i>	44
<i>Allmänna synpunkter</i>	44
Föredragande statsrådet	44
Motionen 1973: 1789 (m)	52
Motionen 1973: 1791 (c)	54
Motionen 1973: 1793 (vpk)	57
<i>Ifrågasatt diskriminering av äktenskapet</i>	59
<i>Nordiska rådets uttalanden om den nordiska äktenskapslagstiftningen</i>	64
<i>Konventionen angående samtycke till, minimiålder för samt registrering av äktenskap</i>	66
<i>Utskottets yttrande</i>	67
<i>Inledning</i>	67
Fråga om avslag på propositionen	69
Allmänna synpunkter	72
Ingående av äktenskap	78
Trolovning	78
Äktenskapshinder	79
Hindersprövning	85
Formen för ingående av äktenskap	87
Medling och familjerådgivning	91
Äktenskapets upplösning	97
Återgång	97
Äktenskapsskillnad	97
Vissa frågor om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar	102
Underhållsskyldighet	102
Skadestånd, Egendomsordning m. m.	104
Vårdnaden om barn	105
Vårdnaden om barn i äktenskapet	105
Möjlighet för fadern att få vårdnaden om utomäktenskapligt barn	106
Möjlighet för ogifta föräldrar att utöva vårdnaden gemensamt	109
Umgängesrätt	112
Rätten till bostaden	114
Vissa speciclla samlevnadsformer	115
Vissa informationsproblem	117
Övriga frågor	117
<i>Utskottets hemställan</i>	117
<i>Reservationer</i>	122
Yrkanden om avslag på propositionen	122
Allmänna synpunkter på äktenskapet	123
Trolovning	125
Släktskapshinder	126

Giftomannasamtycke	127
Formen för ingående av äktenskap	128
Borgerliga vigselformuläret	130
Frivilliga familjerådgivningsbyråerna	130
Hänvisning i 14 kap. GB till lagen om medling	131
Införande av institutet betänketid	132
Institutet betänketid	132
Bestämmelser om laga kraft	135
Underhållsbidrag	136
Egendomsordningen	136
Möjlighet för fadern att få vårdnad om utomäktenskapligt barn	137
Möjlighet för ogifta föräldrar att utöva vårdnaden gemensamt	138
Umgängesrätt	140
Homosexuellas samlevnad	141
<i>Särskilda yttranden</i>	141
Allmänna synpunkter på äktenskapet	141
Behörighet att medla	143
Vilka som skall utses till medlare	144
Processuella bestämmelser angående betänketid	144
Möjlighet för fadern att få vårdnad om utomäktenskapligt barn	145
Samlevnad mellan flera parter än två	146
Vissa synpunkter på frågan om reservation	146
 <i>Bilagor</i>	
1. Till motionen 1973: 1793 fogade lagförslag	147
Förslag 1. Lag om samlevnad	147
Förslag 2. Lag om ändring i föräldrabalken	148
2. Förslag till finsk reform av äktenskapslagstiftningen	149

